

ჰენრი კუპრაშვილი

ჩვენი პოლიტიკის
ზოგიერთი მომენტის
შესახებ

თბილისი

ჩვენი პოლიტიკის ზოგიერთი მომენტის შესახებ

რუსეთის იმპერიის მორიგი კანისცვლის შედეგად, თუმცა მისი ე.წ. სსრკ-ული ფორმა აღარ არსებობს, მაგრამ სხეულის ძირითადი ნაწილი, თავისი შინაარსით, დროებით უკან დახეული “დემოკრატიული” იმპერიისა მაინც რჩება (ყველასათვის ანგარიშგასაწევი, დემოკრატია ამოფარებული, ბირთვულიარაღიანი ზესახელმწიფო). ერთი რამ ცხადია, რომ რუსეთმა როგორი შეფერილობა და მოყვანილობაც არ უნდა მიიღოს, მასთან ურთიერთობა დიდ სიფრთხილესა და პოლიტიკურ ვირაჟებს მოითხოვს. ამის დასტურია არა მარტო საქართველოსა და რუსეთის ურთიერთობების ისტორია, რომელიც სავსეა რუსეთის მხრივ ვერაგობისა და ძალადობის ფაქტებით, არამედ, რუსეთის ისტორია მთლიანად. შესაბამისად, განვითარების რა ეტაპზეც უნდა ვიმყოფებოდეთ, პოლიტიკური და დიპლომატიური საქმიანობის თვალსაზრისით, მუდმივად “№1 საბრძოლო მზადყოფნა” გვმართებს.

1985 წლიდან რუსეთის იმპერიაში დაწყებულმა პოლიტიკურმა ძვრებმა, პროცესებმა, საქართველოს დამოუკიდებლობის მოპოვებისათვის სასიკეთო პირობები შექმნა, მაგრამ ჩვენმა პიროვნულმა ამბიციებმა და მოვლენებისადმი უფრო მეტად ემოციურმა დამოკიდებულებამ ამ პროცესს ხელი კი არ შეუწყო, პირიქით გაგვიჭიანურა. დამოუკიდებლობას კი ვიღებთ, მაგრამ ეს არ არის ჩვენი პოლიტიკური საქმიანობის შედეგი. გამოხსნის პროცესი ჯერ არ დამთავრებულა, მაგრამ როგორ და რით გამოვალთ, რა დაგვრჩება... ჩვენს

პოლიტიკურ და დიპლომატიურ აზროვნებას ჯერ კიდევ მრავალი პრობლემა აქვს გადასაჭრელი.

პოლიტიკის სტრატეგიულ მიმართულებათა განსაზღვრა მოითხოვს ჩვენი მამოძრავებელი მიზნების ბოლომდე გაცნობიერებას. დღეს მთელი ჩვენი არსება მოუცავს დამოუკიდებლობის მიღწევის სურვილს, თანაც ისე ვნებიანად, რომ იმის იქით სხვას ველარაფერს ვხედავთ და შეიძლება ხელიც კი შეგვიშალოს სამოქმედო სტრატეგიის ჩამოყალიბებაში და ტაქტიკური სვლების გააზრება-გარკვევაში.

საერთოდ, ის რაც ჩვენ გვამოძრავებს, მეტნაკლებად, გულისხმობს მაღალგანვითარებულ, მხრებგაშლილ საქართველოს, ანუ:

1. ქვეყანას, რომელიც ვითარდება ევროპულ ყაიდაზე, ამასთან მკვეთრად გამოკვეთილი საკუთარი მეობითა და იერსახით;

2. მცირე, მაგრამ როგორც გავლენიანი სახელმწიფო, იგი აქტიურად მონაწილეობს გლობალურ საერთაშორისო პრობლემათა გადაწყვეტაში, როგორც ევროპასთან აზიის დამაკავშირებელი, ამასთან, მხარში უდგას და ეხმარება ჩამორჩენილ და მცირერიცხოვან ხალხებს (შვეციის მაგალითი);

3. იგი ეკონომიკურად, მთლიანობაში მაღალგანვითარებული ქვეყანაა, ამავე დროს დასაპეციალებულია ზოგიერთ გამოჩენულ სამრეწველო დარგშიც (საათებითა და ყველით განთქმული შვეიცარიის მაგალითი);

4. სადაც ცხოვრების დონე საერთაშორისო სტანდარტების დონეზე თუ მეტი არა, არც ნაკლებია;

5. ჩვენი კულტურა, ხელოვნება, მეცნიერება, აგრეთვე, გამოშვებული სამრეწველო პროდუქცია მსოფლიო ცივილიზაციის აღიარებული ნაწილია.

მაგრამ ჩვენ რომ ამ მიზანს მივაღწიოთ, საქართველო უნდა იყოს დამოუკიდებელი, რადგან სწორედ დამოუკიდებლობა არის ამ მიზნის მიღწევის ყველაზე

ოპტიმალური საშუალება. ამიტომ გეჭირდება ღამოუ-
კიდებლობა და ვიბრძვით მისი როგორც საშუალების
შოპოვებისათვის. ე.ი. თვითონ საშუალება კი არა, ამ
გზით მისაღწევი შედეგია ჩვენი პოლიტიკური თვით-
შთაგონების არსებითი საკვანძო მომენტი.

პოლიტიკოსი იმით განსხვავდება არაპოლიტიკოსისა-
გან, რომ იგი მოვალეა და უნარიც უნდა ჰქონდეს ყოველდღი-
ური ცხოვრების ორომტრიალში თვალი მიადევნოს ამ საშუა-
ლებისა და შედეგის დიალექტიკას (გამოარჩიოს, თუ როდის
უნდა დამთავრდეს ერთი და დაიწყოს მეორე, ან დაადგინოს
სად ხდება ერთის მეორეში გადასვლა, ან მათი ურთიერთ-
გამიჯვნა).

ყველაფერ ამას, რა თქმა უნდა, განახორციელებს ქარ-
თველი ხალხი, საქართველოს ყველა მცხოვრები, მიუხედა-
ვად, მათი ამ მიზნებისადმი არაერთგვაროვანი დამოკიდებულე-
ბისა, ანუ, როდესაც ერთი ნაწილი აღტკინებულია, დიდი
ნაწილი გულგრილია, ხოლო გარკვეული ნაწილი - საერთოდ
მტრულად განწყობილი. მათ ყველას თავისი როლი მიეჩინება,
მაგალითად, მტრულად განწყობილთა წინააღმდეგობა გამოყე-
ნებული იქნება გულგრილთა მობილიზებისათვის. საბოლოო
ჯამში, ჩვენი წინსვლის ღირსებასა და ხარისხს ძირითადად
მაინც ჩვენივე პოლიტიკური აზროვნების უნარი და შესაძ-
ლებლობანი განსაზღვრავს.

სულ ახლახან იყო, რომ ჩვენს მშვიდ და წყნარ
ცხოვრებაში უეცრად შემოიჭრა ახალი მოვლენა - პოლიტი-
კური ბრძოლა, რაზეც მხოლოდ ყურმოკვრით თუ გაგვეგონა
როგორც რაღაც შორეულისა თუ ისტორიულის შესახებ. ნელ-
ნელა პოლიტიკური ძალებისა და მათი პოზიციების კონტუ-
რებიც მოიხაზა და დაიწყო დემოკრატიული სამოქალაქო
საზოგადოების დაბადების კანონზომიერი, რთული და ხან-
გრძლივი პროცესი, რომლის საწყის ეტაპზე პოლიტიკა, ძი-
რითადად ემოციურობისა, ამბიციურობისა და ძიების ტყვეო-
ბაშია. ამ დროს პოლიტიკაში ყველა ცხვირსა ყოფს, ყველა

ფათურობს (თვისებებიც ხელს გვიწყობს). მასობრივად წამო-
ტივტივებულ დილექტანტთა, მედროვეთა და შემოხვევით პირ-
თა უვიცობა და ამბიციურობა თითქოს ორგუნავს პოლიტიკუ-
რი პროფესიონალიზმის განვითარებას.

იწყება ლიდერთა და პოლიტიკურ ძალთა მიერ
საკუთარი თავისა და მეობა-იერსახის ძიება და და-
მკვიდრებისათვის ბრძოლა, ხდება მავანთა ამბიციურობი-
დან გამომდინარე, ხელოვნურად შექმნილი წინააღმდეგობების
დაძლევისათვის დროის ფუჭად კარგვა, პოლიტიკაში გა-
უცნობიერებელი ხალხის ალთა-ბალთა ტარება (180 %-
ით შეტრიალებაც კი), ძლიერია პარტიათა დაქსაქსულობა,
შეურიგებელი ურთიერთდაპირისპირებულობა. *განვითარების*
ამ ეტაპზე, ჯერ არა გვაქვს გაცნობიერებული, რომ პოლი-
ტიკურ ბრძოლაში ერთი მხარის გამარჯვება ნიშნავს მეორე
მხარის დამარცხებას და რომ პოლიტიკურ ძალას უნდა შეეძ-
ლოს არა მარტო გამარჯვების ღირსეულად მოპოვება, არამედ
ღირსეული დამარცხებაც, რომ ეს არის ჩვეულებრივი, ნორმა-
ლური კანონზომიერი პროცესი და არა ტრაგედია.

ამ ახალ, უჩვეულო, მაგრამ აუცილებლად გასავლელ
კანონზომიერ მოვლენას ვერც ერთი ვერ ავუვლით გვერდს
(რაც არ უნდა შიშის გრძნობას იწვევდეს ხანდახან), იგი
ყველას გვეხება და თითოეული ჩვენთაგანისაგან მოითხოვს
თვითგამორკვევასა და არჩევანის გაკეთებას. მიუხედავად იმი-
ნა, რომ “სოციალისტური ცხოვრების წესისაგან” ჩამოყალი-
ბებულებს *ჯერ კიდევ გვიჭირს შევეგუოთ წმინდა პიროვნუ-*
ლად გამოხატულ პოზიციებს და პოლიტიკურ ტენდენციებ-
ში გამოვლენილი კონფრონტაციის საგანიც ჯერ კიდევ ბუნ-
დოვანი და პირობითია, მიუხედავად ჩვენი დაჯერებულობი-
ნა, რომ ობიექტური რეალობა ისეთი უნდა იყოს რო-
გორიც ჩვენა გვაქვს წარმოდგენილი (ან სურვილი
გვაქვს) და ვერაფრით ვერ შევგუებივართ იმ ფაქტს,
როდესაც ეს ობიექტური რეალობა ჩვენი მოლოდინის
და წარმოდგენის (თუნდაც ლოგიკურის) ჩარჩოში ვე-

რა ჯდება (აღმოჩნდება სულ სხვა).

ჩვენ ალლო ვერ აეუღეთ, სნეულ საბჭოთა იმპერიაში 1985 წელს დაწყებულ, კაცობრიობის ისტორიაში ერთ-ერთ ურთულეს და უძნელეს უნარკოზო პოლიტიკურ ოპერაციას, რომელიც რუსმა პატრიოტმა მიხეილ გორბაჩოვმა თავისი სამშობლოს ხსენისათვის, მისი კომუნისტური და იმპერიული (ამ ნაწილში მხოლოდ გარკვეული დოზით, რაც შეიძლება ნაკლები დანაკარგებით) ბანგისაგან განკურნებისათვის წამოიწყო. და რაგინდ უნაკლოდაც უნდა ჩატარდეს, ეს ოპერაცია, უმტკივნეულოდ მაინც ვერ ჩაივლის, თუნდაც იმიტომ, რომ რუსის ფსიქიკაში ისე ჩამოყალიბდა და შეიჭრა ხუთი საუკუნის მანძილზე რუსეთის იმპერიის საზღვრების ურღვევობის პრინციპი, რომ მისი გონება ვერ ეგუება იმპერიიდან თუნდაც პატარა ნაწილის ჩამოცილებასაც კი.

ჩვენგან ბევრს იმის გაგებაც კი გაუჭირდა, რომ გორბაჩოვის და მისი გუნდის მიერ აღებული კურსის დამარცხებას (თუნდაც 1989 წ.) შეიძლება მოჰყოლოდა დამოუკიდებლობაზე ოცნების კარგა ხნით დასამარება. ხეირიანად, ისიც ვერ გაეცნობიერეთ, რა ჯობდა - ხელი უნდა შეგვეშალა გორბაჩოვისათვის, თუ გონიერი მოქმედებით, პირიქით, ხელი შეგვეწყო მის მიერ აღებული კურსის ჩვენს სასარგებლოდ განვითარებისათვის, მოსალოდნელი კატაკლიზმებისათვისაც თავი მშვიდობიანად დაგვედწია და დამოუკიდებლობის გზაზეც ნაკლები დანაკარგებით გავსულიყავით. გაგვიჭირდა იმის გაგებაც, რომ პოლიტიკის მიზანი, - როგორც, ერთმა ჭკვიანმა კაცმა თქვა, - ის კი არ არის, რაზედაც ლაპარაკობენ, არამედ, ის, რაზედაც დუმან, ანუ სიტყვებში ნაგულისხმევი ფარული იდეები, უფრო ზუსტად, ამ ფარული იდეების მიერ წარმოსახული რეალობაა პოლიტიკის მიზანი (ჩვენს ერთიან მოქმედებაზეა ლაპარაკი, თორემ ორიოდე პარტია კი გვყავს, რომელთა ლიდერებს არც პოლიტიკური პროფესიონალიზმი აკლიათ და ცდილობენ საქმეც აკეთონ).

პოლიტიკური და დიპლომატიური უნარის გამოჩენის შესაძლებლობა როდესაც გაგვიჩნდა, იმის მაგივრად, რომ ხელში აგვეღო პოლიტიკური ინიციატივა, რუსეთის სპეცსამსახურების პროვოკაციული სვლებისათვის ალლო აგვეღო, დაგვესწრო და მსოფლიო საზოგადოებრივი აზრი ჩვენთვის სასურველი მიმართულებით შეგვებრუნებინა (თუნდაც მაგალითად, როგორც 9 აპრილის ტრაგედიის ფაქტი იქნა გამოყენებული), პირიქით აღმოვჩნდით მუდმივ, უხეირო თავისშმართებლის როლში (მაგალითად, ეთნოკონფლიქტების საკითხში). ცნობილია, რომ ცივილიზაციის განვითარების თანამედროვე ეტაპზე პოლიტიკაში წარმატების მისაღწევად დიდ როლს ასრულებს მსოფლიო საზოგადოებრივი აზრის წარმართვის ინიციატივის ფლობის უნარი. ამის დასტურია იმის მაგალითიც, რომ ზოგიერთი დასავლური დემოკრატიის ბურჟი ქვეყანა, რომელსაც, ცივილიზებულ ფორმებსა და მეთოდებს ამოფარებულს, თვითონ გააჩნია საკმაო ცოდვები ეთნოსაკითხების გადაწყვეტაში, ჩვენზე ტეზავს განგაშს და აქეთ გვირჩევს საქმეებს, როდესაც მასთან შედარებით ჩვენ ცამდე მართლები ვართ. ეს შეიძლება მხოლოდ ჩვენს უხეირო პოლიტიკას დავაბრალოთ. მოკლედ, იმის მაგივრად, რომ გავერთიანებულებიყავით მოსალოდნელი საერთო საფრთხის წინააღმდეგ, რომელიც “მტყუნანსა” თუ “მართალს”, “ცუდსა” თუ “კარგ” ქართველს ერთნაირად - გვემუქრებოდა, ერთმანეთს დავერიეთ, ერთმანეთში დავიწყეთ საქმეების გარჩევა, გავიხლიჩეთ, დავიქსაქსეთ, მოგვიცვა მასობრივმა ფსიქოზმა, კომუნისტურ წყობასა და მისი იდეოლოგიის საფუძვლებს კი არ დავეწყეთ ბრძოლა, არამედ ომი გავუმართეთ ცალკეულ პიროვნებებს (მაშინ, როდესაც ჩვენ თვითონ კომუნისტური ფსიქოლოგიით ჯერ კიდევ კომუნისტურ წყობაში ვაგრძელებთ არსებობას). ბოლშევიკური იდეოლოგიური დოგმების სივრცეში ცხოვრებას შეჩვეულებს გვიჭირს იმის აღქმაც, რომ პოლიტიკას უნდა მივუდგეთ როგორც ურთიერთობათა ანა-

ლიზს და არ ველოდოთ, ვიდრე ჩვენი ნების გარეშე რაღაც არ მოხდება ჩვენს საწინააღმდეგოდ. არადა, ყველა ჩვენი მოქმედება უნდა ეყრდნობოდეს პოლიტიკური სინამდვილის ანალიზს, პოლიტიკურ პროგნოზირებას.

საქართველო რუსეთთან დაკავშირებულია იმაზე მეტად, ვიდრე ჩვენ ეს ხელს გვაძლევს. სწორედ ეს მეტისმეტი კავშირია რომ აძლიერებს ჩვენს ოცნებას რუსეთთან კავშირის საერთოდ გაწყვეტაზე. ჩვენი ასეთი ოცნება კი თავის მხრივ აფრთხობს რუსეთს, რომელსაც იმისი შიში აქვს, რომ ორი საუკუნის განმავლობაში მის გავლენის სფეროში მყოფი სტრატეგიული კავკასია არ დაკარგოს ან არ შეეცილოს მას გაფაციცებით აქეთ მაცქერალი თურქეთი. აქედან გასაგებია, რომ ასეთ სიტუაციაში, თუ ჩვენ რუსეთიდან სრული მოწყვეტის პერსპექტივას დავხატავთ (თანაც შეუნიღბავად), იგი შეეცდება კიდევ უფრო მაგრად ჩაგვიხუტოს გულში. მაშასადამე, სხვა ფაქტორებთან ერთად საქართველო არის რუსეთის პოლიტიკის, მისი ყურადღების ძალიან სერიოზული ობიექტი, შესაბამისად მოქცეულებიც ვართ რუსი პოლიტიკოსების პროგნოზირების ველში. ამ დროს კი ჩვენ, სამწუხაროდ, პიროვნულ ამბიციებსა და ერთმანეთთან ბრძოლას აყოლილნი, გაუცნობიერებლად ხელს ვუწყობთ და ვუადვილებთ მათ აქ მიმდინარე პროცესების პროგრამირებასა და მართვას, ხოლო პოლიტიკურ პროვოკაციებზე ჩვენი არაორგანიზებული რეაგირებანი ფუჭი ვაზნებით უშედეგო გასროლის შთაბეჭდილებას უფრო ტოვებს. ამ ეტაპზე უმჯობესია ჩვენმა დიპლომატიამ შეძლოს შეუქმნას რუსეთს იმისი შთაბეჭდილება, რომ ჩვენი სწრაფვა დასავლეთისაკენ გამიზნულია მხოლოდ საკუთარი გეოპოლიტიკური წინასწორობის შენარჩუნებისათვის და არ ისახავს რუსეთის წინააღმდეგ მიმართულ საზიანო სელებს. თანაც ამავე დროს რუსეთი გარკვევით უნდა ხედავდეს იმასაც, რომ მუდმივი, მწვავე დაძაბულობის გარეშე შეუძლებელი იქნება ჩვენი შეკა-

ვება (ძვირად დაუჯდება) ამჟამად არსებულ მდგომარეობაში.

მოსკოვის, ოსი ექსტრემისტებისა თუ სხვათა პროვოკაციებზე საპროტესტო პასუხების გაცემა შეიძლება პოლიტიკად ჩათვალო, მაგრამ ჩვენი მოქმედება უფრო მეტად იქნებოდა პოლიტიკური, თუ ჩვენს საქმიანობაში გააზრებულად და მიზანმიმართულად ჩავაბამდით საქართველოში მაცხოვრებელ ეროვნულ უმცირესობებს. მაგრამ პოლიტიკასთან კიდევ უფრო ახლო ვიქნებოდით, თუ ჩვენ ეთნიკურ პრობლემებს გადავწყვეტდით მოქალაქეობის შესახებ კანონისა და ეროვნული უმცირესობების კონსტიტუციურად აღიარების საფუძველზე (ანუ მიგვეღწია სასურველი შედეგებისათვის, ჩვენთვის ბევრად უფრო მისაღები ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის მსოფლიოში მიღებული ნორმებით ანუ საერთაშორისო სტანდარტების დონეზე). ერთი სიტყვით, პოლიტიკად ჩათვლებოდა ჩვენი ნამოღვაწარი, თუ პასუხების გაცემით კი არ ვიქნებოდით გართული პოლიტიკური მოწინააღმდეგეების უკვე ნამოქმედარზე (თანაც, როდესაც უკვე მიღწეული აქვთ ჩვენთვის საზიანო მცდარი საზოგადოებრივი აზრის შექმნა), არამედ მაშინ, თუ პოლიტიკური ინიციატივის ხელში აღებით, პოლიტიკური პროგნოზირების საფუძველზე შემუშავებული მრავალსვლიანი, მრავალკომბინაციური, მოქნილი და მიზანმიმართული პოლიტიკით წინასწარ მივიღებდით ზომებს ჩვენთვის არასასურველი მოვლენების თავიდან არიდებისა და დასახული მიზნისაკენ ნაკლებფათერაკიანი გზით წინსვლისათვის.

მიუხედავად ზემოთ თქმულისა, მიუხედავად იმპერიიდან თავდახსნაში დროებითი შეფერხებისა, საპესიმიზმოდ მაინც არა გვაქვს საქმე, რადგანაც ჩვენ ერთ ადგილზე არა ვდგავართ, პირიქით, ყოფილ საბჭოურ რესპუბლიკებთან შედარებით წინ მივიწვეთ უკიდურესობამდე დაჩქარებული ტემპებითაც კი და რეალური დამოუკიდებლობისა და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური განვითარების თვალსაზრისით (განსაკუთრებით სამოქალაქო დემოკრატიული საზოგადოების ჩამოყა-

ლიბებაში) მალე მათთან შეღარებით ბევრად წინ აღმოვჩნდებით. ჩვენთან მიმდინარე ანალოგიური პროცესების გაელამ მათ შეიძლება ათეული წლების შემდეგ მოუწიოთ. უბრალოდ გულსატკენია ის, რომ ჩვენი ნიჭის, შემართების, პოტენციის პატრონები, ჩვენი ენერგიის დიდ ნაწილს ურთიერთ ჯიბრსა და მტრობას ვახმართ, თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობის გზაზე შემდგარო, შეგვეძლო უფრო ოპტიმალური და უპირატესი გზით გვევლო და ნაკლები დანაკარგებით კიდევ უფრო უკეთესი შედეგებისათვის მიგვეღწია.

გაზ. "საქართველოს რესპუბლიკა".
№44. 12 მარტი, 1992 წ.

კი არ ველოდით, არამედ ვემზადოთ

ქვეყანაში შექმნილი კრიზისული სიტუაცია თხოვლობს მიზეზების ძიებას და მათ ანალიზს. ისიც გასათვალისწინებელია, რომ არ არსებობს საზოგადოება, რომ არ გააჩნდეს თავისი პრობლემები. ამ პრობლემების მოძიება ხდება არა იმიტომ, რომ დამნაშავენი დაისაჯონ, არამედ იმისათვის, რომ გაირკვეს საზოგადოების განვითარების მიმართულება (ერთი რამ უდავოა: ეს პატარა, ჭირვეული საქართველოა ძნელი მოსაველედი, თორემ მარტო XX საუკუნეში ჯერ ი.სტალინმა ტოტალიტარიზმში და აგერ, სულ ახლახან, ე.შევარდნაძემ დემოკრატიის, მხოლოდ დიდ იმპერიას კი არა, მთელ მსოფლიოს ჩაუტარეს პოლიტიკის გაკვეთილები).

დღეს ბოლომდე არცა ვართ გარკვეულები ჩვენი დანაკარგების შესახებ ამ 190 და განსაკუთრებით ბოლო 70 წლის მანძილზე. თუ რამდენად დრამატულია მდგომარეობა, მოწმობს ის ფაქტი, რომ ჩვენი კატასტროფული მდგომარეობის აღიარებაც უნდა ჩაითვალოს მიღწევად. ახლა ძალიან გვიჭირს, მაგრამ მაინც აუცილებელია შევინარჩუნოთ ჩვენი გონიერების და ნებისყოფის ერთობა, შევინარჩუნოთ სულში სინათლე, რადგან მხოლოდ სულში ანთებულ სინათლეში რჩება სინამდვილის გამრუდებული კონტურების დანახვის იმედი. მხოლოდ ნებისყოფისა და გონიერების ერთობაა საფუძველი ქართველი ხალხის თვითმყოფადობისა კულტურაში, სახელმწიფოებრიობაში, პოლიტიკაში. რაგინდ საშინელ ტკივილსაც უნდა ვატარებდეთ გულში, ჩვენ

კალდებული ვართ გამოვძიებნოთ ძალა ჩვენს თავში, რათა არ დაგვთრგუნოს ტკივილებმა, სულიერმა თუ სოციალურმა კატაკლიზმებმა, მხოლოდ მაშინ მიეცემა აზრი უმთავრესს: ჩვენი ჯიშში არსებობს, საქართველომ უნდა იარსებოს.

ახლა მოქცეულები ვართ ნანგრევებში, ჩვენი ადამიანების, ტრადიციების, ურთიერთობებისა და ცხოვრების წესის ნანგრევებში. ამიტომაცაა, რომ გვიჭირს და ბოლომდე ვერც გავრკვეულვართ, თუ რა და როგორ გავაკეთოთ ადამიანის, ქართული კულტურისა და ბუნების ასაღორძინებლად, რადგანაც, ჩვენი ურთიერთდამოკიდებულება საკუთარ აღორძინებასთან, თვითშეგნებისა და თვითდამკვიდრების პროცესებთან მნიშვნელოვანწილად ჯერ კიდევ აბსტრაქტულია და არა "გეცალა" დავიჩაზრო, რომ:

ადამიანის აღორძინება გულისხმობს, უპირველეს ყოვლისა ზნეობის, ნებისყოფის, აზროვნების აღორძინებას;

კულტურის აღორძინება გულისხმობს, უპირველეს ყოვლისა, ისტორიული სიმართლის, ჭეშმარიტებისა და რწმენისა, კენ სწრაფვის აღორძინებას;

ბუნების აღორძინება გულისხმობს, უპირველეს ყოვლისა, მისი უნიკალურობის აღიარებას, მისდამი პატივისცემის გამოხატვასა და საკუთარი სამომხმარებლო პრეტენზიების აღაგმვას;

ერთი რამ ცხადია: შევცქერით საქართველოს და არ შეიძლება არ ვგრძნობდეთ, რომ გვიყვარს იგი, როგორც ჩვენი ერთადერთი ადგილი დედამიწაზე.

ყველანი ვფიქრობთ საქართველოს ისტორიაზე და მისი გაუცნობიერების შემთხვევაშიც კი ვგრძნობთ, როგორაა იგი ჩვენს სულში და სისხლში გამჯდარი.

გვინდა არა მარტო დამოუკიდებელი და თავისუფალი საქართველო, არამედ მოაზროვნე საქართველოც.

ძომავალი მოაზროვნე საქართველოს ხატება კი გუ-

ლისხმობს უწინარესად სამართლებრივ საქართველოს. ამის მისაღწევად წინ შეუპოვარი და გაჭიანურებული შრომა მოგველის. მაგრამ სამართლებრივი საქართველო ნიშნავს კიდევ უფრო მეტს - ჩვენთვის აუცილებელია გავხდეთ მოქალაქეები. ჭკვიან კაცს უთქვამს: "ყველა ხალხი იმის ღირსია, როგორი მთავრობაც ჰყავსო". აუცილებელია, რომ ჩვენ ეს ბოლომდე გავაცნობიეროთ. თითოეული ჩვენგანი უნდა გახდეს პასუხისმგებელი იმისათვის, თუ როგორი მთავრობა გვეყოლება და, შესაბამისად, იმისთვისაც, რაც ირგვლივ ხდება.

მოსახლეობის დიდმა ნაწილმა უნდა გაიცნობიეროს, რომ ჩვენი პოლიტიკური, საზოგადოებრივი და საყოფაცხოვრებო განვითარების, ჩვენი კეთილდღეობის ხარისხობრივ მაჩვენებელს პირდაპირი კავშირი აქვს არჩევნებში (ყველა სახისა და ყველა დონის არჩევნებში) ჩვენი აქტიური მონაწილეობის ხარისხთან, აგრეთვე არჩეულთა საქმიანობისადმი კონტროლის ხარისხთან. აუცილებლად უნდა გავიცნობიეროთ, რომ ხელისუფლების (თითოეული არჩეული პიროვნების) უნიათობისა და არაკომპეტენტურობისათვის პასუხისმგებლობა ეკისრება ამომრჩეველს და არა სხვა ვინმეს.

უნდა გავაცნობიეროთ, რომ პიროვნებებს კი არ უნდა მიეცეთ ხალხის, საზოგადოების, სახელმწიფოს თავის სასარგებლოდ მოხმარების საშუალება, არამედ ჩვენ უნდა ვისწავლოთ უნარიანი პიროვნებების აღმოჩენა, ხალხის, საზოგადოების, სახელმწიფოს სამსახურში მათი ჩაყენება და გამოყენება (რა თქმა უნდა, ამისათვის მარტო სურვილი არ კმარა, საჭიროა დაუცხრომელი შრომა და გამოცდილების შეძენა).

ძნელია გავიხსენოთ, თუ როდის შემოვიდა, მაგრამ, როდესაც შემოვიდა ჩვენს ცნობიერებაში სიტყვა სამშობლო, ამ განცდას არ ახლდა თავისუფალი ერის შეიღის სიღალღე. სიამაყესთან ერთად არასრულფასოვნების განცდა დაგვეუფლა. დამოუკიდებლობა კი მოკიპოვეთ, მაგრამ ტკივილისაგან ვერა და ვერ გავთავისუფლდით. ახლა ისეთი განცდაა,

თითქოს ჩვენს თავისუფლებას ძილიანად ეუფლება რა-
ღაც საეჭვო ძალა, რომელიც, სარგებლობს რა ჩვენი
პასიურობით, თანდათან აღწევს ქვეყნის პოლიტიკუ-
რი, ეკონომიკური და სოციალური ცხოვრების ყველა
ხფეროს, ყველა რგოლს და საკმაო სარგებელსაც ნა-
ხულობს ჩვენს ხარჯზე, საქართველოს ხარჯზე. ხე-
ლისუფლებისათვის ბრძოლაში გართულებს აღარც კი
ახსოვთ სამშობლოს ტკივილები, ვეღარ იცლიან მის-
თვის და საქართველო მხოლოდ პირადი სარგებლობი-
სათვის სჭირდებათ.

ეს ძალა, გარდა იმისა, რომ თვითონ აყენებს საქმეს
ზიანს, ყველანაირად ცდილობს გზა გადაუქეტოს კეთილსინ-
დისიერ, კომპეტენტურ პროფესიონალებს. ეწევა მათ დისკრე-
დიტაციას, ცდილობს ჩამოაცილოს საქმეს და თვითონ ეწეება
ყველგან და ყველადღერში, თანაც - საკმაოდ წარმატებითაც.
ცნობილია, რომ რაც უფრო ცოტა იცის კაცმა, მით უფრო
დიდი წარმოდგენა აქვს თავის თავზე. *სამშინოებაც იმაშია,*
რომ ამ კატეგორიის ხალხი ცდილობს ყველა ხერხით საკო-
მანდო ადგილების დაუფლებას, და მათი მმართველობის სა-
ვაღალო შედეგები მარტო დღეს კი არა, მრავალი წლის
შემდეგაც შეგვახსენებს თავს. საჭიროა ამაღლდეს ჩვენი მო-
ქალაქეობრივი შეგნება და აქტიურობა, რათა ხელისუფლებას
ვერ გაეკარონ ეს ძალები.

უნდა შევეშვათ ბეზადების ძიებასაც, ახლაც განზე
გამდგარნი, შევეყურებთ ე.შევარდნაძეს და კვლავდებით, თუ
როდის მოგვიგვარებს საქმეებს, როდის მოგვიტანს კარგ, უზ-
რუნველ ცხოვრებას. ჩვენ ხომ დამეუფლები ვართ: სხვამ უნდა
იფიქროს, სხვამ უნდა გააკეთოს... იმასაც კი ვერ მივმხვდარ-
ვართ, რომ ათი შევარდნაძეც რომ ჩამოვიდეს (თუმცა საეჭ-
ვოა, რომ დღეს მსოფლიოში ჩოიძებნოს ძეორე ასეთი ვირტუოზი
და დიდოსტატი პოლიტიკოსი), საქმეს არაფერი ეშველება,
თუ თვითონ პასიურები ვიქნებით.

ერთი სიტყვით, ჩვენი წინსვლისთვის აუცილებელია,

თავი მოსახლეობის რაც შეიძლება დიდმა ნაწილმა ჩაიხედოს პოლ. ტიკურ მექანიზმებსა და სტრუქტურებში, სექსატურად, შეძლებისდაგვარად მაინც გაერკვეს მათში და, რაც მთავარია, თითოეულმა ჩვენგანმა უნდა გაითავალისწინოს თავისი, როგორც მოქალაქის, როგორც უმთავრესი პასუხის-
მკებელი ფიგურის ადგილი, როლი და მნიშვნელობა პოლიტიკურ სისტემაში, რათა გარედან თავსმოხვევისა და სუგავლენის გარეშე გააკეთოს შეგნებული არჩევანი.

სხვანაირად ჩვენ ვერ დავიხსნით საქართველოს მეტროვეების, ავანტურისტების, მატრაბაზების, დემა-გოგებისა და მსგავსი ადამიანების ხელიდან, ჩვენ მო-გვახრჩობს მაფია. დიდხანს ვერ გადავივდებით მონო-ბის უკუღს. ჩვენ ვერ გაკჩნებით თავისუფალი, საკუ-თარი თავის პატრონი ხალხი.

ასლა ბევრი იმედის თვალთ შეჰყურებს პარლამენტის არსეკნებს. აი, დამთავრდება არსეკნები და ყველაფერი გადა-წყდება და ყველაფერი კარგად იქნება. მაგრამ თუ ხალხი იკლებურად პასიური იქნა და მხოლოდ ყუთში ბიულეტენის ჩაგდებათ დაკმაყოფილდება, არა მგონია, ყველაფერი სასიკუ-თოდ და კარგად გადაწყდეს, ხალხმა თუ არ იაქტიურა დეპუ-ტატობის კანდიდატების "გამოყრდამა", თუ ფხიზლად არ იქნება საარსევრო უბნებთან, ვერ მივიღებთ საქართველოსა-თვის სასურველ ხელისუფლებას. დიდი შრომა და გამოსვდი-ლებას შეძენა სჭირდება იმას, რომ გაარჩიო დემაგოგი, მო-ლაფბე, "ლაშხად" მოლაპარაკე დეპუტატობის კანდიდატი წე-სიერა, საქსიანი დეპუტატობის კანდიდატისაგან. ჩვენიოვის მთავარი უნდა იყოს არა ის, თუ რას ღაპარაკობს პიროვნება, არამედ ის, თუ ამ პიროვნებას როგორი პასუხისმკებლობით, პროფესიული მიდგომით რა და რამდენი პროცენტი აქვს გაკეთებული სამშობლოსა-თვის, საზოგადოებისათვის, და რამდენი პროცენტი თავისი თავისათვის, და რისი ვაკეთება შეუძლია მო-მაყადში. ასევე დროს, აქტიურობასთან ერთად ჩვენ ვაკვირ-

დება ზრუნვა იმისთვისაც, რომ შეიქმნას ისეთი საკანონმდებლო მქანნიზმი, რომელიც უზრუნველყოფს არჩეულის პასუხისმგებლობის რეალურ გაძლიერებას და მისი საქმიანობისადმი ჩვენს მუდმივ ქმედით და ეფექტიან კონტროლს.

ჩვენ გვჭირდება დემოკრატიის გაკეთილგობი. ორი ათას წელზე მეტი ხნის სახელმწიფოებრიობის ისტორიის მქონენი, დემოკრატიის საკითხებში ახლად ფეხადგმული ბავშვის დონეზე თუ ვიქნებით. ჩვენ უნდა დავიწმინდოთ და არა ვთათხოთ და შეერაცხყოფა ვაყენოთ ქრომანეთის, უნდა ვისაუბროთ ჩვენს ყველა უბედურებაზე. გაჭირვებასა და ცოდვაზე, და არა ფანატიკურად მოვუწოდოთ შერისძიებისაკენ. კი არ უნდა ვივიწმინდოთ, არამედ მოიკლი ძალ-ღონე მოუპირბოთ, რათა გზა გადავუკეტოთ კანონიერების, კანონების, თუნდაც არასრულყოფილი კანონების დარღვევებს (შეუწყნარებელია ყოველგვარი გამონაკლისი). ჩვენ ვალდებული ვართ არა მარტო ვაკრიტიკოთ, (რათა ისე აღარ იყოს, როგორც იყო), არამედ პრობლემების გადაწყვეტის ჩვენი ვარიანტიც წამოვაყენოთ და მოვესმინოთ ოპონენტების არგუმენტებსაც. სხვისი აზრის შემწყნარებლობა, მოთმინება, საჯაროობა და პლურალიზმი უნდა გახდეს ჩვენი მთავარი იარაღი. აქ იოლი გამარჯვების იმედი ვერ გვექნება. დემოკრატიული და მხოლოდ დემოკრატიული გამოსავალი უნდა ვიპოვოთ შექმნილი კრიზისული მდგომარეობიდან.

კი არ უნდა ველოდოთ, არამედ უნდა ვემზადოთ არჩევნებისათვის, კრიზისული სიტუაციიდან საქართველოს გამოყვანა მხოლოდ მაღალი ზნეობის, კეთილსინდისიერ და ქვეყნის ნამდვილ პატრიოტ ადამიანებს შეუძლიათ.

გაზ. "საქართველოს რესპუბლიკა".
№187-188, 23 სექტემბერი, 1992 წელი

გზა დემოკრატიისაკენ

ტოტალიტარიზმიდან გამოსვლის პროცესი

ორი საუკუნის მანძილზე საკუთარი, ბუნებრივი განვითარების გზიდან გადახვევას, სხვის სახელმწიფოში, სხვისი კანონებით, სხვისი ინტერესებით ცხოვრებას არ შეიძლება კვალი არ დაეშინია ჩვენი მკობისათვის. განსაკუთრებით ძლიერი ზემოქმედება ჩვენი განვითარების, არსებობისა და ყოფაცხოვრების წესზე მოახდინა ბოლო 70 ბოლშევიკერმა წელსა, რომლის შედეგების აღმოფხვრა და ბუნებრივი განვითარების გზაზე დაბრუნება მტკივნეული პროცესების გარეშე არ ჩაივლის.

საქართველო.

დღეს საქართველოში მიმდინარეობს განვითარების ერთი თვისობრიობიდან მეორე თვისობრიობაში გადასვლისათვის, ძველის ნგრევისა და ახლის შენებისათვის დამახასიათებელი ურთულესი და მტკივნეული პროცესები.

ჩვენი თვითშეგნებისა და თვითდამკვიდრების ამ ცვლილებებს საქართველოს საზოგადოებრიობა სხვადასხვაგვარად ხვდება. არიან ადამიანები, რომლებიც ძლიერ განიცდიან ნოსტალგიას უზრუნველ წარსულზე. ნაწილს აწმყოსი ეშინია, თავისათვის სასარგებლო რაიმეს გაგების უნარსმოკლებულობის გამო, არიან ყველასი და ყველაფრის თავგამოდებული იდეური მოწინააღმდეგეებიც. ზოგი დიდ გასაჭირშია. ზოგი გულგრილია ყველაფრისადმი საერთოდ, ზოგნი გულს იმშვიდებენ უსაძირკვლო ფარღალაღა ხუხულებით. ზოგს იმედი აქვს, რომ ჯერ კიდევ ყველაფერი ბოლომდე არ დანგრეულა. ამიტომაც, ამ ეტაპზე დაძაბული ატმოსფერო უნდა ჩავთვალოთ ბუნებრივ მოვლენად და ვიმოქმედოთ შე-

საბამისად. დამოუკიდებლობის, თავისუფლებისა და დემოკრატიის გზა მეტნაკლებად ამ პროცესებზე გადის.

ჩვენ ახლა განვიცდით ღრმა და ყოველმხრივ დებოლშიკიზაციას. (რომელსაც უკან ველარაფერი შემოაბრუნებს). ხშირად შეძენილი ჩვეულება უფრო საშიშია, ვიდრე დაბადებით თანდაყოლილი თვისებები. ამიტომაც ანგარიშგასაწევია ის ბოლშევიკური მანქანოთიზმის პოლიტიკა, რომელსაც წლების განმავლობაში გვინერგავდნენ.

ვინც ამ პროცესებს ხედავს და აღიქვამს არა მოღიანობაში, არამედ ნაწილობრივ, თან მძაფრ და რთულ სოციალურ, ეკონომიკურ და პოლიტიკურ პრობლემებთან პიროვნული შეხებით მიღებული სულიერი თუ ფიზიკური ტკივილის პრიზმაში ატარებს (კაცს შია, წყურია, ცივა. რაღაც დაკარგა, ეშინია, ისერიან...) ბუნებრივია, რომ იგი, როგორც ამ პროცესების უშუალო მონაწილე, უარყოფითი ემოციებით დატვირთული, პანიკურად, ისტერიულად აღიქვამს და შესაბამის სუბიექტურ დასკვნებსაც აკეთებს. მით უმეტეს, თუ ამ პროცესებს ხშირად თან ახლავს ჩვენთვის დამახასიათებელი უკიდურესობანი და გაზაგებულება პოლიტიკური და პიროვნული ამბიციებით, მოკლედ, - შეკაზმულია ქართული ცხარე სანელებლებით. თანაც ისიც ავიწყდებათ, რომ ანალოგიურ მდგომარეობაში მყოფ ბევრ, დღეს ცივილიზებულ ერს უფრო უარეს ფორმებში გადაუტანია ეს პროცესები და უარესი თვისებებიც გამოუმჟღავნებია. მათთან შედარებით ჩვენ ანგელოზებადაც კი გამოვიყურებით (გასაგებია, რომ დიდია სურვილი იმისა, რომ მსხვერპლის გალებისა და თავის შეწუხების გარეშე, მზამზარეულად მოგვართვან თავისუფლება, უკვე ყველაფერი დალაგებული, დაღვინებული და დაწმენდილი იყოს და ვიყოთ განვითარების საკუთარ, ბუნებრივ კალაპოტს დაბრუნებულნი. სამწუხაროდ, ამისათვის მარტო სურვილი არ კმარა).

თუ სუბიექტური და ობიექტური ფაქტორების გათვალისწინებით ჩვენს მდგომარეობასა და მოვლედ-

ნებს გაეცაზრებთ საქართველოსა და კაცობრიობის ისტორიულ პერიპეტებიდან მილიანობაში, ნათლად ჩანს, რომ საქართველოს დღევანდელი განვითარების ტენდენცია ისეთია, რომ სკენ არც მოსპობა გვემუქრება და არც გადაგვარება. პირიქით, ამ ნიჭიერ, ძლიერ ერს საქმენი ჯერ კიდევ წინა აქვს და მომავალიც ბრწყინვალე ექნება.

ჩვენნი წინსვლის საქმეში ობიექტურ ფაქტორებთან ერთად, არანაკლები მნიშვნელობა აქვს სუბიექტურ ფაქტორებსაც. მაგალითად, იმასაც, რომ ამ კრიზისულ პერიოდში, ჩამოყალიბების აუცილებლად გასავლელ კანონზომიერ პროცესში. ფეხზე დადგომისა და სიარულის სწავლის ურთულეს პერიოდში, საქართველოს პოლიტიკაში წამყვან როლს თამაშობს მსოფლიოში აღიარებული პოლიტიკოსი, რომელიც სრულყოფილად იცნობს არა მარტო საქართველოსა და მსოფლიოს პოლიტიკურ არენას, არამედ, რაც ჩვენთვის მთავარია, რუსეთისასაც, რომლის კლანჭებიდანაც ვცდილობთ თავის დაღწევას. (ამ უსამინლეს ბუმბერაზ იმპერიას კი უნდა შეეცადო, მოუგო პოლიტიკაში, აჯობო ჭკუით, სხვანაირად "ხერხი სჯობია ღონესა"... სხვა გზა ნაკლებად რეალურია). ჯერჯერობით იგი უნარიანად უძღვება "ჭირვეულ" საქართველოს. (ამ პოლიტიკურ ქარიშხალში, ისტერიულსა და პანიკურ სიტუაციაში ძალიან ძნელია გემის გაძლოლა) არა ნაკლები მნიშვნელობა აქვს იმასაც, რომ იგი პოლიტიკისა და დიპლომატიის პრაქტიკულ გაკვეთილებს უტარებს (მრავალ ქვეყანაში, რომ ინატრებდნენ) ბევრ ახლად ფეხადგმულ ჩვენს პოლიტიკოსს და ისინიც, სწავლობენ, მიუხედავად იმისა, მომხრენი არიან მისი, თუ მოწინააღმდეგენი, სურვილი აქვთ ამისა თუ არა (ის ვინც მას ებრძვის ისიც სწავლობს); გადიან უზარმაზარ სკოლას. ამ პროცესში იქმნება ჯანსაღი ბაზა, პერსპექტივაში ყალიბდება ერთგვარი პოლიტიკური სკოლა.

წინსვლის მნიშვნელოვანი ფაქტორია ისიც, რომ გვყავს თავნება და ძლიერი, ამბიციური და ემოციურად დამუხტული,

სამდგომლად "ჩეჩენებურა". ქართული ოპოზიცია და ამ დუდილ-ში, ომში მომდინარე ჭიდილსა და ახრთა სხვადასხვაობაში. (რამდენადაც მტკიცეიული და მოუღებელი უნდა იყოს იგი ჩვენთვის), ჩვენი ჩამოყალიბების სწორედ ასეთ პროცესში (და არა უმოძრაო ჭაობში) იბადება და იზრდება ნამდვილი, ძლიერი და გაუმრთელი საქართველო.

დ(ი)დი ხანი არ არის მას შემდეგ, რაც ქართველმა ხალხმა უდიდესი ტკივილითა და სიმწრით მოიპოვა დემოკრატიის უფლება...

მანამდე იყო 1989 წელი... უდიდესი წყურვილი აკრძალული ეროვნული დროშის აფრიალების, ეროვნული ჰიმნის აუღერების, ერის თავისუფლებისა და ერთიანობის შეგრძნებისა... იყო წარმოსახული თავისუფლების რომანტიკული აღქმის დასახრულის დასაწყისი, თავისუფლების ტკივილიანი მშობიარობის დასაწყისი.

დღევანდელ დღემდე ჩვენ ყველანი სხვადასხვა გზით მოვდიოდით. ერთი ნაწილისათვის ეს გზა ოღროჩოღრო და გრძელი აღმოჩნდა, მრავალი გაცნობიერებული წინააღმდეგობის გადალახვაც მოუხდა. მეორე ნაწილისათვის ეს იყო გაურკვევლობით სავსე და გულისხმობდა მძიმე შრომას. მესამე ნაწილს მოულოდნელად დაატყდა თავს, როგორც წინაპართა დაუმსახურებელი მეჩვიდრეობა. მეოთხე ნაწილს - ყველაფერი ეჩვენებოდა განუხორციელებელ ზღაპრად, ხოლო ახალგაზრდებსა და გამოუცდელებს ეს გზა უკანმოუხედავად კოცონზე ასვლასა და მსხვერპლად შეწირვას მოუწოდებდა.

ახლა იწყება ჩვენი ისტორიის ნათელი მომავლის ახალი აღმართი:

კაცობრიობის ისტორიაში მუდამ იყო ფიქრი და მცდელობა უკეთესი საზოგადოების შექმნისა, რისთვისაც ახდენდნენ საზოგადოების დაყოფას, მის ფენებად დაშლას ხან ვერტიკალში (ეროვნული და რასობრივი კუთვნილების მიხედვით), ხან ჰორიზონტალში (ქონებრივი უთანასწორობის მიხედვით). ამ დაყოფა-დაშლას თან სდევდა ომები, ხოცვა-

უღელტეხი. ადამიანთა მასობრივი განადგურება (მაგალითისათვის, ოქტომბრის რევოლუცია და მისი შედეგებიც კმარა). ასეთი დამლა-დაჩაწილების ფილოსოფიაში ჩაღრმავების გარეშეც, აშკარად ჩანს, რომ საბოლოოდ კაცობრიობა მაინც დემოკრატიული საზოგადოებისაკენ მიისწრაფვის, სადაც საზოგადოების ფენებად დამლა-დაყოფა აზრს კარგავს, ხოლო კონფერენტაციის შემთხვევაში პრობლემა გადაიჭრება არა ძალადობის, არამედ კანონიერების დაცვისა და კენჭისყრის გზით.

დემოკრატიის აუცილებელი პირობაა ადამიანის საკუთრებაზე უფლება. სამოქალაქო საზოგადოების შექმნა და სოციალური პლურალიზმი. ამასთან, დემოკრატიული სახელმწიფო უნდა ექონილიყო დეს სამოქალაქო საზოგადოებას, ე.ი. დემოკრატია მხოლოდ მაშინ იქნება, როდესაც სამოქალაქო საზოგადოება თავისი პოლიტიკური წარმომადგენლების სახით სრულად ეუფლება საკანონმდებლო ხელისუფლებას, იმორჩილებს აღმასრულებელ ხელისუფლებასაც და სახელმწიფოს გადააქცევს საზოგადოების მომსახურე აპარატად. ამისათვის კი საჭიროა:

- მოქალაქეს ჰქონდეს ხელისუფლების ფორმირებაში მონაწილეობისა და ხელისუფლების საქმიანობაზე კონტროლის უფლება;

- მოქალაქეებმა ეს უფლება განახორციელონ ან უშუალოდ ან მათ მიერ თავისუფლად არჩეული სრულუფლებიანი წარმომადგენლების საშუალებით;

- მკაცრად განსაზღვრულ დროის შეაღებებში ეწყობოდეს სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოების თავისუფალი არჩევნები;

- სულ მცირე ორი პოლიტიკური პარტიის არსებობა (თავდაპირველად პრეროგატივების გარეშე), რომლებიც ცდილობენ საკუთარი პარტიის უპირატესობაში მოქალაქეების დარწმუნებას და ამ გზით არჩევნებში ამომრჩეველთა ხმების უმრავლესობის მოპოვებას;

- მთავრობის ფორმირება იმ პარტიების მიერ, რომელთაც არჩევნებში მოიპოვეს მოქალაქეების ხმების უმრავლესობა. ხოლო უმცირესობაში აღმოსწრნილი პარტიები ხელისუფლების არჩევით ორგანოებში შექმნიან მთავრობის ოპოზიციას;

- მთავრობისა და მისი პოლიტიკის კრიტიკის უფლება ჰქონდეს არა მარტო ოფიციალურ ოპოზიციას, არამედ ყველა ფიზიკურ და იურიდიულ პირს;

- მთავრობის საქმიანობის საჯაროობა;

- სასამართლო ხელისუფლების სრული დამოუკიდებლობა ყველანაირი ხელისუფლებისაგან;

- საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ხელისუფლების გაყოფა;

- წესრიგი და კანონის დიქტატურა.

ამას ყველაფერს რომ მიაღწიო უნდა გაიარო პლურალისტური საზოგადოებრივი სტრუქტურების ფორმირების გრძელი გზა.

ცხადია, დემოკრატიული საზოგადოება უცბად ვერ აშენდება ისეთ პოსტტოტალიტარულ საზოგადოებაში, როგორიც საქართველოა, რომელსაც არ გააჩნია დემოკრატიული ცხოვრების არავითარი ტრადიცია და სადაც ჯერ კიდევ ძლიერია ძალები, რომლებიც თავისუფლების პირობებში ყველანაირად ცდილობენ ხელი შეუშალონ დემოკრატიის გამარჯვებას. მით უფრო დღეს, როდესაც ქვეყნის განვითარების გლობალურმა სიძნეელებმა წინა პლანზე წამოსწია ტერიტორიული მოლიანობის შენარჩუნებისა და მოლიანად ქვეყნის გადარჩენის გადაუდებელი საკითხები, მათი გადაჭრა კი გულისხმობს პოლიტიკური მმართველობის ნებისმიერ მოხერხებულ და ეფექტურ ფორმას. ასეც რომ არ იყოს *სიძნელე მაინც თვითონ ტოტალიტარიზმიდან გამოხვედრის პროცესშია* (პირველ რიგში ადამიანის ფსიქიკიდან) და იმაში, რომ დემოკრატიული სივრცის თანდათანობითი ზრდის პროცესი გულისხმობს რაღაც შესაბამის არსებით პოლიტიკურ-სამართლებრივ და სოციალურ-ეკონომიკურ-კულტურულ წინამძღვრებს;

მათ შორის, მისი უმთავრესი პირობის - დემოკრატიული კონსენსუსის შექმნას (ჩვენთვის და არა მარტო ჩვენთვის უძნელესა და უროულეს პროცესს). სხვაანაირად ძნელია ლაპარაკი დემოკრატიაზე. სხვა შემთხვევაში დემოკრატია არ იქნება მტკიცე. იგი იქნება მყაფე და სუსტი, ხილვადი დემოკრატიული კონსენსუსის მიღწევა შეიძლება შესაშველოდ გაიწელოს. საფრანგეთი რომ საფრანგეთია, იქაც 1789 წელს, დიდი რევოლუციის დროს დაწყებული დემოკრატიულ პოლიტიკურ სისტემაში გადასვლის პროცესი მე-20 საუკუნის მეორე ნახევრამდე გაგრძელდა. იგი სავსე იყო სისხლითა და ბარიკადებით, სოციალური და პოლიტიკური რევოლუციებითა და კონტრრევოლუციებით, რესტავრაციებით და ა. შ.

დემოკრატიისაკენ მიმავალ გზაზე ჩვენთვის გამოცდილების მიღების თვალსაზრისით სხვებზე მეტად ესპანელების გამოცდილება შეიძლება გამოგვიდგეს (არა მზა მოდელის გადმოტანის თვალსაზრისით), რომელმაც, სულ ახლახან (70-იანი წლების შუა ხანებში) განახორციელა ავტორიტარულ სამხედრო-ფაშისტური რეჟიმიდან გადასვლა დემოკრატიულ პარლამენტარულ საზოგადოებრივ წყობაზე. ეს იყო საოცარი მაგალითი დემოკრატიული სივრცის დინამიურად შექმნა-ჩამოყალიბებისა და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში დემოკრატიული თანხმობის განმტკიცებისა. ფიცხმა ესპანელებმა შეძლეს დიქტატურიდან დემოკრატიაზე გადასვლა სისხლიანი ბრძოლების, აჯანყებებისა და ომების გარეშე.

განვითარებული ეფექტიანი ეკონომიკა და საზოგადოებაში დემოკრატიული კონსენსუსის არსებობა; აი ეს ორი კონსტანტა, რაზედაც დგას დღევანდელი ესპანეთი. სოციალურ-პოლიტიკური თანხმობის მნიშვნელოვან პირობად იქცა ქვეყნის ყველა მოქალაქისათვის დემოკრატიის ზიარების თანაბარი შესაძლებლობების მიცემა. "ხაზი გადაესვა" სამოქალაქო ომით (1936-39) ჩამწარებულ წარსულს. ქვეყნის შემდგომ დაყოფას ორ ბანაკად - "გამარჯვებულებად" და "დამარცხებულებად". ესპანეთის ყველა ძირითადი პოლი-

ტიკური ძალა მიყვებოდა ეროვნული შერიგების სტრატეგიას, როგორც პერსპექტიულ, ესპანური ტრადიციებისათვის დამახასიათებელი ავანტიურების თავიდან აცილების უნარის მქონე პრევენტულ პოლიტიკურ სტრატეგიას.

მთავრობა სტატუსის შენარჩუნების გარანტიებს აძლევდა ძველი სახელმწიფო აპარატისა და პროფკავშირების წინოვნიკებს, სამხედრო მოსამსახურეებს, გაცხადებული იქნა, რომ პოლიტიკური რეფორმები მიმართულია არა ადამიანების, არამედ დიქტატურის შეცდგების წინააღმდეგ. ამით თავიდან იქნა აცილებული ამგვარი გარდამავალი პროცესებისათვის დამახასიათებელი რევანშის განწყობილება, წარსულში მომხდარზე პასუხისმგებელ ძალებზე შერისხედიანი, აგრეთვე, ცდუნება იმისა, რომ სასამართლო ხელისუფლება გადაექციათ პოლიტიკური ძალების მძევლად.

მთავარი პოლიტიკური ურთიერთობრივი პირობებში მეტოქენი იბულებულნი გახდნენ მოეძებნათ საერთო ფორმელა პოლიტიკური კომპრომისის განხორციელებისათვის. ესპანეთის კონსტიტუციის დამუშავების დროს ქვეყნის ძირითადი პოლიტიკური ძალები ემხრობოდნენ პოლიტიკურ კონსენსუსს, რასაც ხელი შეუწყო წამყვანი პოლიტიკური პარტიებისა და მთავრობის მიერ 1977 წელს ხელმოწერილმა ე.წ. *მონკლოას პაკტმა* - ერთ-ერთმა მნიშვნელოვანმა კომპრომისულმა დოკუმენტმა დემოკრატიული სისტემის სტაბილიზაციის პროცესში. *ესპანელ ხალხს ეყო ნებისყოფაც, შეგნებაც, გონიერებაც და მიაღწია თანხმობას, რამაც გამარჯვებამდე მიიყვანა კიდევაც.*

ჩვენც გვახასიათებს, თავისებურებანი ჩვენი ქართულიობიდან გამომდინარე. ყოველ შემთხვევაში, რაც ირგვლივ ხდება ყველაფერი ქართულია და მშობლიური (ქართულ ხასიათში კარგად ჩახედული სუკის მიერ აგორებული მოვლენების ჩათვლით). საერთოდ, დემოკრატიისაკენ მიმავალ გზაზე საფრთხილია შაბლონების გადმოღება, (მათ შორის, ევროპეულისაც, მსოფხედავად ჩვენი დასავლეთზე ორიენტირებულობა-

სა) პირველ რიგში გათვალისწინებულ უნდა იქნეს საკუთარი ისტორიული წარსულის სპეციფიკა, ეროვნული ხასიათი, თვისებები, ადამ-წესები, აგრეთვე ქვეყანაში შექმნილი თანამედროვე სიტუაცია, ის სიძნე-ლეები და პრობლემები, რომლებიც წინ ედგობებიან ახალ ორიენტაციასა და ფასეულობებს მით უმეტეს, როდესაც შექმნილია ახალი წარმოდგენები სამართლის ნორმებზე, პიროვნულ ავტონომიაზე, მოქალაქეობაზე და ა.შ. ამ შემთხვევაშიც, მოუხდლავად შეხების წერტილებისა, არ შეიძლება შევადაროთ საქართველოს სასტარტო პირობები იმას, რაც ჰქონდა ესპანეთს. იქ დიქტატურის პერიოდში არსებობდა სამოქალაქო საზოგადოება დამოუკიდებელ მწარმოებელთა და კერძო მესაკუთრთა სახით. ჩრდ. დასავლეთი ევროპასთან კავშირი (ემიგრაცია, მეშვების საშოვარზე წასვლა, ტურიზმი), საქართველო კი გამოდის ბოლშევიკური დიქტატურიდან, რომლის შედეგების მართლაც წყნი ფსიქიკიდან გამოდევნას და ბუნებრივი განვითარების ფორმაში გადასვლას თაობები დასჭირდება, ჩვენ ხომ ნულიდან ვიწყებთ, უფრო სწორედ, ნულს ქვემოდან. რადგანაც სხვა ობიექტურ მიზეზებს ემატება კიდევ ისიც, რომ ჩვენ ერთბაშად, ბოლშევიკურად დაგანგრიეთ ყველაფერი, რისი დანგრევაც შეიძლებოდა და რისი დანგრევაც არ შეიძლებოდა (ეკონომიკა, სახელმწიფოებრივი სტრუქტურები, ყველაფერი, რასაც ორგანიზებული სახე ჰქონდა. იმის მაგივრად, რომ მოგვეჩინა დემონტაჟი და აგვეცილებინა დიდი ნგრევები და დანაკარგები, ვანგრევდით სულთერ ღირებულებებსაც, დისკრედიტაციას ვქაოდი (პრესაც, ტელევიზიაც...) საკუთარი შიკარალებელი ძალებისას, პარლამენტისას, თვითონ საქართველოსას (ხშირად ცალკეული წადენილი უმსგავსობა მოელ ერზე გადაგვაქვს ხოლმე).

ჩვენი ეროვნული მოძრაობა, მთავრობაც და ხელისუფლებაც თავის საქმიანობაში გამოიმდინარეობდა ამონეშებული იდეოლოგიებიდან - დამოუკიდებლობაზე გადასვლის (მოპოვების) საშუალება მკაცრად განისაზღვრება პოლიტიკური (სა-

ხელმწიფოებრივი) სტრუქტურების წგრევის აუცილებლობით. და ტოტალიტარიზმის წგრევის ღოზუნგით, ბოლშევიკური გულმოდგინებით ნანგრევებად ვაქციეთ სახელმწიფო (რომელიც ასეა თუ ისე მაინც გვქონდა). წგრევის ანალოგიურ პარადიგმა რეალიზებული იქნა ეკონომიკაშიც, ეკონომიკური სისტემის ფუნქციონირების მექანიზმი, მისი ელემენტების ურთიერთშემაჯახება და კავშირები თავდაყირა დადგა, იმის მაგივრად, რომ თანდათანობით შეცვლილიყო ეს მექანიზმი. მთელი სისტემა უბრალოდ მთლიანად მოვსპეთ. მიუხედავად იმისა, რომ იმპერიის შემადგენლობაში უკვე განვლილი გვქონდა ბოლშევიკური წგრევისა და ნანგრევებიდან სისხლითა და ოფლით ჩვენი აღორძინების ანალოგიური გაკვეთილი (ჭკუა ხომ უნდა გვესწავლა).

ჩვენნი დღევანდელი მდგომარეობის სირთულეს უამრავი ზოგადი ანალოგები მოეძებნება ისტორიიდანაც და დღევანდელობიდანაც. დღეს ჩვენთან, კაცობრიობის ისტორიისათვის რაიმე განსაკუთრებული არაფერი არ ხდება. ხდება ის, რასაც ყველა ხალხი გადის თავისი განვითარების ანალოგიურ ეტაპზე. და ქვეყნის სპეციფიკიდან გამომდინარე, შეიძლება ხასიათდებოდეს გარკვეული თავისებურებებით. იგივე ხდება, მაგალითად, აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებშიც (პოლონეთი, ჩეხოსლოვაკია, უნგრეთი), რომლებიც ასევე გამოდიან ტოტალიტარულ-ავტორიტარული რეჟიმებიდან და ასევე იმყოფებიან დემოკრატიაზე გადასვლის საწყის ეტაპზე. თუმცა ბევრი რამ, რისკენაც ჩვენ მხოლოდ ახლა მივდივართ (ეკრძო საკუთრება მიწაზე, მცირე ბიზნესი ვაჭრობასა და მომსახურების სფეროში) ამა თუ იმ დონით უკვე იყო მათთან, რაღაცა ფორმით არსებობდა მესამე ფენაც. თითქმის არ განადგურებულა ინტელიგენცია, რაღაცის დონის შენარჩუნებული ჰქონდათ დემოკრატიული ტრადიციებიც.

ჩვენთან სხვა სირთულეებიც ბევრია:

- ხშირად სრულიად სხვადასხვა ბუნების სოციალური ჯგუფები ითვისებენ ასეთ პოლიტიკურ ღოზუნგებს, რომელ-

ბიც სინამდვილეში სრულუბნითაც არ უბასეხებენ მათ რეალურ ინტერესებს, რაც ყალბ ორაზროვნებას ანიჭებს მათ პოლიტიკურ ქცევას და ქმნის იდეოლოგიურ ქაოსს;

- არ არის ფორმირებული სოციალური ბაზა. ყოველ შემთხვევაში არ არის ამის ნათელი სურათი. უფრო ხშირად არჩევნებში პარტიები იმარჯვებენ არა იმიტომ, რომ ადამიანები მათ აძლევენ ხმას, - არამედ იმიტომ, რომ ხმას აძლევენ ძველი სტრუქტურების წინააღმდეგ, უკეთესობისაკენ ცვლილებების იმედით, დღეს ვერცერთი პარტია ძლიერი სოციალური ბაზის უქონლობის გამო, ვერ შეძლებს სიტუაციის კონტროლს დიდი სოციალური მღელვარების წარმოშობის შემთხვევაში;

- ჩვენს ბევრ ახმაურებულ პოლიტიკურ მოღვაწეს არც უნარი აქვს და არც შეუძლია შეათანაზომადოს თავისი პირადი პოლიტიკური მისწრაფებანი და ამბიციები ქვეყნის განვითარების ობიექტურ მიმდინარეობას და ესწრაფვის ამ განვითარების ლოგიკა მოარგოს თავისი პოლიტიკური წარმატების ლოგიკას;

- ბევრ ჩვენს პარტიას, მოუხედავად თავიანთი ელექტორალური გაურკვევლობისა და რაოდენობრივი მინიატურულობისა, არა სურს გაერთიანება. შემხები წერტილების ძებნა, კომპრომისებზე წასვლა. ხშირ შემთხვევაში აფარებული აქვთ ამოჩეპებული ე.წ. რადიკალიზობა, რაც უფრო ხშირად მყვირალა ლოზუნგურ ფრაზეოლოგიაში ელინდება (რადიკალიზმი მაშინ შეიძლება, თუ მისი ცხოვრებაში გატარების თავი გაქვს და შესაბამისი ბაზაც არსებობს. სხვა შემთხვევაში საჩქე გვაქვს ან პროვოკაციასთან, ან დემაგოგიასთან, ან უთაობასთან, ან და სამივესთან ერთად);

ე.შევარდნაიკი, რომელიც სიღრმისეულად იცნობს საქართველოს და ქართველების თვისებებს, ერთგვარად თითქოს მიაგნო ამ უმართავი პროცესის გასაღებს და აუჩქარებლად, მეთოდურად, ეტაპობრივად შეუდგა მის განხორციელებას.

პოლიტიკის პრაქტიკულად კეთების პროცესში, მის ყველა დეტალზე რთულია ლაპარაკი. ამიტომ მხოლოდ ერთ მარტივ მაგალითზე შევჩერდები. 80-იანი წლების ბოლოს, როდესაც ეროვნული მოძრაობა აზვირთდა, პარტიები და პირიქები დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლასთან ერთად იბრძოდნენ ხელისუფლებისათვისაც, მაგრამ ამ ბრძოლაში მათ შინა პლანზე დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლა იყო წამოწყებული. დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ საზოგადოების ეს აქტიური ნაწილი, რომელსაც ბრძოლაში მიღებული მონაწილეობისათვის შესაბამისი კომპენსაცია სჭირდებოდა, ჩაერთო ხელისუფლებისათვის ბრძოლაში. ე. შევარდნაძემ გარკვეულ წილად გამოძებნა მათი ამბიციების დაკმაყოფილებისათვის შენელების გასაღები, შეძლო მისი ძირითადი ნაწილის მთავრობასა და ხელისუფლებაში ჩაბმა. ყოველ შემთხვევაში მოცემული მომენტის იმ ეტაპისათვის თანამდებობის ან მორალური კომპენსაციის გარეშე დარჩა იმდენი და ის ნაწილი, რომელთაც რაიმე სერიოზულის აგორება არ შეეძლო (თუმცა ახლა, უკვე მდგომარეობის სხვა თვისობრიობაში გადასვლის გამო, საჭიროა სასწრაფოდ ახალი უფრო რთული სვლის გაკეთება ამ მიმართულებით). მაგალითად, ზ. გამსახურდიამ, სამწუხაროდ, ეს ვერ შეძლო, გუშინდელ თანამებრძოლებსაც კი არ გაუწოდა თანამშრომლობისათვის პრეზიდენტის მაღალი და პოლიტიკურად გამართული ხელი, არ წავიდა კომპრომისებზე. პირიქით, პოლიტიკის კეთების მაგივრად რომანტიკული გატაცებით დაუპირისპირდა მათ სამკედრო-სასიცოცხლოდ დაუკან დასახვევს კი არ დაიტოვა. ბუნებრივია, რომ (როგორც ჩვეულებრივ დამახასიათებელია ასეთი პროცესებისათვის) ხელისუფლების (უადგილოდ, უფუნქციოდ) გარეშე დარჩენილ პარტიათა და პიროვნებათა საკმაოდ სოლიდური და აქტიური ნაწილი ამას ვერ მოითმენდა.

ოპოზიციის ის ხასიათი, რომელიც ჩვენთან შეიმჩნევა (ჩვენ მხოლოდ ერთი დეტალი განვიხილეთ) ხელისუფლებაში

მყოფი პოლიტიკური ძალებისაგან მოითხოვს რეფორმას, რა-
ენტობის კოალიციის ფორმირებისათვის ფართო და ღრმა
პოლიტიკურ პლატფორმას. ვინც ქართულ ოპოზიციას მო-
უძებნის გასაღებს, მას საქართველოს მართვა არ გაუ-
ჭირდება.

დღეს ჩვენთვის, როგორც ავლნიშნეთ მთელ ამ პო-
ლიტიკურ ცხოვრებასა და ბატალიებში, უმთავრესი არის კონ-
სენსუსი. ეს პრობლემა რაც მალე გადაიჭრება, მით უკეთესი,
ამით ჩვენ წინ წავალთ ოპტიმალური გზით და ნაკლები
დანაკარგებით. ამიტომ ჩვენი საზოგადოების კონსოლიდაციის
მიღწევის მნიშვნელოვანი მეთოდი უნდა გახდეს - კონსენსუ-
სის მიღწევის მექანიზმის შემუშავება. რაც გულისხმობს სა-
პარლამენტო დემოკრატიის ძირითადი სტრუქტურების შე-
ქმნის პროცესში მმართველი წრისა და ოპოზიციის მუდმივ
ურთიერთობას. ახალი კონსტიტუციის პროექტის შემუშავე-
ბაში ოპოზიციური ძალების მაქსიმალურად ჩაბმას. რათა
კონსტიტუციონალური სტრუქტურები ჩამოყალიბდეს იმდგ-
არად, რომ მასში აისახოს არა მხოლოდ რომელიმე ერთი
პოლიტიკური ძალისა და სოციალური ჯგუფის ინტერესები,
არამედ აისახოს ყველა პოლიტიკური ძალის (მათ შო-
რის ზეიადისტების) ინტერესების ბალანსი, რაც უნდა
გახდეს არჩევნების ნორმალურად ჩატარებისა და ახა-
ლ პოლიტიკური სისტემის სტაბილურობის გარანტი.
დღეს ეროვნული თანხმობა შეიძლება მხოლოდ ამ გზით იქნეს
მიღწეული. ხელისუფლებამ აუცილებლად უნდა შეძლოს ოპო-
ზიციის ჩაბმა კონსტიტუციის შემუშავების პროცესში.

ხელისუფლების არსის განმსაზღვრელი საქმიანობის
წესი უნდა გახდეს დემოკრატიის მნიშვნელოვან ფასეულობა-
თა და ინსტიტუტების შესახებ კონსენსუსისადმი მისი უცი-
ლობელი ერთგულება. ხელისუფლებაში რადიკალური პროგ-
რამების მქონე ძალების მოსვლა ან დემოკრატიული პრინცი-
პების ზედმეტად ძველური რადიკალური მოქმედებით დამკვიდ-
რებისადმი სწრაფვამ, ასე თუ ისე გააღვიძიანი პოლიტიკური

დაჯგუფების ინტერესებისა და პოზიციების იგნორირებამ შეიძლება პირეკუ შედეგებამდე მისვლას, მოახდინოს უკიდურესი ძალების მიერ სახელმწიფო გადატრიალების ან დიქტატურის რეჟიმის დამყარების პროვოცირება. უნდა მოწესრიგდეს დამოკიდებულება ოპოზიციური აზრისა თუ კურსისადმი, რომელიც სვენიან (სულ ერთია რომელი ძალებია ხელისუფლებაში) ჩშირად ბიოლოგიურ სიტუაციულში გადადის ხოლმე. არადა მთავრობისა და მისი კურსისადმი პოლიტიკური ოპოზიციის გაფორმება - არა მარტო კანონზომიერი ფაქტია, არამედ რაღაც დონით სასურველიც კი არის, რადგანაც არაფერი ისე არ ასტიმულირებს აზროვნებაში ანალიტიკურობასა და პოლიტიკურ საქმიანობაში რაციონალიზმს, როგორც ძლიერი კონსტრუქციული ოპოზიცია. იგი ხელს უწყობს რიგების შემჭიდროებას, მთავარი მიზნის მიღწევისათვის წამიერი ინტერესების დათმობას.

საზოგადოებრივი თანხმობის მნიშვნელოვანი პირობა და ეკონომიკური რეფორმების ერთგვარი გარანტი შეიძლება გახდეს ფართო სოციალური პაქტის დადება მთავრობას, პოლიტიკურ ძალებს, მწარმოებლებსა (ბიზნესმენებს) და პროფკავშირებს შორის (ესპანური მონკლოას პაქტის ანალოგიურად). ეს ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პირობაა კონსენსუსისათვის, სოციალურ საკითხებში თანამშრომლობის გარეშე გაუჭირდება ეკონომიკურ რეფორმებს შემაღლა (მიოუქმეტეს დღეს).

ფასების ლიბერალიზაცია, რომელმაც რიგი მიზეზების გამო გაუსწრო პრივატიზაციის პროცესებს, სასწრაფოდ თხოულობს საკომპენსაციო ზომების მიღებას - მიწების საკუთრებაში გაცემის, წარმოების აქციონირების დანერგვას და ა. შ. ამით დაიწყებს ფორმირებას მესაკუთრე-ინვესტორის დამოუკიდებელი ფიგურა, რომელსაც უნარი ექნება გამოიყვანოს ქვეყანა მძიმე კრიზისიდან, პოლიტიკურმა ხელისუფლებამ უნდა უზრუნველყოს ყველასათვის თანაბარი სასტარტო პირობები, საშოქალაქო უფლებები, რის

გარეშეც ნამდვილი დემოკრატია შექმდებელია. სხვადასხვა სოციალური ჯგუფების მდგრადი ინტერესების ფორმირება, აგრეთვე მათი თანმიმდევრული დაცვა ბევრ პოლიტიკურ პარტიას, მოძრაობას, პაროვნებს იძლეუბულს გახდის სააფთი-აქო სიზუსტით აწონონ თითოეული პოლიტიკური ნაბიჯი და ემოცირი ცდუნებანი, გადავიდნენ მკაცრ რეალისტურ პოლიტიკაზე. ერთ-ერთი წინაპირობა ესეც იქნება იმისა, რომ პოლიტიკური საქმიანობის დამანგრეველი რეჟიმიდან მალე გადავიდეთ აღმშენებლობის რეჟიმზე. დამყარდეს წესრიგი და კანონის დიქტატურა, რომლის გარეშეც დემოკრატი-აზე ლაპარაკი შედმეტა.

ჩვენი გამარჯვება მძლავრი და ქმედითი იქნება. იდე დღევანდელი პოლიტიკის, ჩვენი საქმიანობის მთავარი პრინციპი გახდება დემოკრატიული საზოგადოების მშენებლობა და ეროვნული თანხმობა მიუხედავად რწმენისა, სარწმუნოებისა, პარტიულობისა, საზოგადოებაში დაკავებული ადგილისა. ენ-და ჩავკიდოთ ერთმანეთს ხელი. ჩვენ ხომ არც ისე ბევრნი ეარო. წინ ძლიერი და ამაყად მხრებგაშლილი საქართველოა.

გზ. "საქართველოს რესპუბლიკა".
№№190-191. 31.08-01.09. 1993 წ.

ესტონეთის სახალხო ფრონტის ყრილობა

13-14 აპრილს ქტალინში გაიმართა ესტონეთის სახალხო ფრონტის მე-3 ყრილობა. მოხსენება გააკეთა ესეთის გამგეობის წევრმა. ესტონეთის რესპუბლიკის მთავრობის თავმჯდომარემ პატონმა ჯგერ საეისაარმა. ყრილობას ესწრებოდნენ სტუმრები როგორც საბჭოთა კავშირიდან, ისე საზღვარგარეთის ქვეყნებიდან, საბჭოთა და უცხოელი ჟურნალისტები. გაუცეულ მუშახტეთა წარმომადგენლები. ყრილობის მსვლელობა პირდაპირი რეპორტაჟით გადაიცემოდა ესტონეთის ტელევიზიით, რომელსაც სკანდინავიის ქვეყნებშიც უყურებდნენ. ყრილობაზე სიტყვათ გამოუცა საქართველოს სახალხო ფრონტის დარბაზის წევრი პენრი კუპრაშვილი (რომლის ტექსტსაც აქვე გთავაზობთ). საქართველოს ხსენებაზე დარბაზი ფეხზე ამდგარი დიდხანს უკრავდა ტაშს. ესტონეთის მთავრობის თავმჯდომარემ ჯგერ საეისაარმა კრძო საუბარში დაწვრილებით გამოიკითხა საქართველოს ამბები. მეორე დღეს ყრილობამ მიიღო მძიმართვა საქართველოს ჯგელა დემოკრატიული ორგანიზაციისა და ქართველი ხალხისადმი (რომელსაც აქვე ვებეჭლავთ). კრემლის ანტიქართული კამპანიის პირობებში. სეიერ ქველათფერი უნდა ვიდლონოთ იმისათვის, რომ ხალხმა სამართალე იცოდეს. ტალინში ყოფნის დღეებიც მაქსიმალურად იქა გამოყენებული, მაგ გაუცეული მუშახტეებისადმი მიძღვნილა მიტინგზე გამოცვლა, რომელიც ჩაწერილია. კუპრაშვილის სიტყვა და კითხვებზე გავრეული პასუხები. სხვა კერძო საუბრები ესტონეთის რადიოთი გადა-

„ეკა. ჩატანდლი იყო აგრეთვე კონსტიტუციის ამსახველი. საქართველოს ტელეგრაფის მთავარ მომზადებელი კიდეოვილიძე.

ჰენრი კუპრაშვილის გამოსვლა

ქალბატონებო და ბატონებო!

პატივცემილო საზოგადოება!

უპირველეს ყოვლისა ბოდიში მინდა მოგიხადოთ იმის გამო, რომ უთარჯიმნოდ ჩამოსვლას რუსულად მიწევს თქვენს წინაშე გამოსვლა.

მოგესალმებით და ვესუერებ ამ თქვენს დიდ, ავტორიტეტულ ფორუმს ნაყოფიერ საქმიანობას. დარწმუნებული ვარ გადაიდგება კიდევ ერთი მძლავრი ნაბიჯი ბრძენი და თავისუფლების მოყვარე ესტონელი ხალხის თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის გზაზე.

საქართველოც წინ მიიწევს ბორკილების მსხვერვეთ. აღასრულა რა ქართველი ხალხის ნება, ჩვენმა პარლამენტმა სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტით საქართველო გამოაცხადა სუვერენულ სახელმწიფოდ. 31 მარტის რეფერენდუმმა ცხადყო, რომ ქართველი ერი მზად არის ასეთი ნაბიჯის გადასადგმელად. და რაოდენ სასიხარულოა, რომ მოუხედავად კრემლის პროვოკაციებისა, საქართველოში მაცხოვრებელი არაქართველებიც მხარში ამოუდგნენ ქართველებს. ამომრჩეველთა საერთო რიცხვიდან, რომელიც 3.672 403-ს შეადგენს, დამოუკიდებლობას ზმა მისცა 3.295 493 კაცმა. ანუ საქართველოს სრულწლოვანი მოსახლეობის 90,08 პროცენტი მხარს უჭერს სსრ კავშირიდან საქართველოს გამოყოფას. ეს კი მრავლისმეტყველი სტატისტიკაა. კრემლი კი, მოგეხსენებათ, ასეთ რამეებს არ პატიობს, მოსკოვმა არ გვაპატიო, როდესაც დემოკრატიულად არჩეულმა, ხალხის ნებისა და ინტერესების გამოძხატველმა საქართველოს პარლამენტმა უარი განაცხადა ხელი მოეწერა ე.წ. ახალ სამოკავშირეო ხელ-

შეკრებლებზე და რაკი სხვა ვერაფერში მოგვლი შარი, ჩვენს დასასჯელად მოიგონა და პროვოკაციულად შექმნა ე.წ. სამხრეთ ოსეთის პრობლემა.

ახლა იმპერიის ინფორმაციის, უკაცრავად, დეზინფორმაციის საშუალებები უკადრისი მეთოდებით, ანუ ჩვეული მანერით, ლენინგრადელი ნეეზოროვის მსგავსთა გამოყენებით, ანტიქართულ კამპანიას ეწევა და ქმნის ოსის მჩაგვრელი ქართველის სახეს.

უნდა იცოდეს ყველამ, რომ ჩვენ არ ვებრძვით ოსებს. ეს კრემლი, საბჭოთა არმია ომის გამოუცხადებლად ეომება ქართველებს. ეს ოს ექსტრემისტებს ამოფარებული საბჭოთა შეიარაღებული ძალები ერეკებიან ქართულ ოჯახებს მშობლიური მიწა-წყლიდან. სადეზინფორმაციო პროგრამა "ერეშია" კი სინამდვილის გაყალბებით ქმნის ილუზიას, თითქოს ომი ქართველებსა და ოსებს შორის იყოს, საბჭოთა არმია კი გამშველბელი და მშვიდობის მომტანია. მე პირადად გული მტკივა და მებრალეა ის ოსები, რომლებიც კრემლის ავანტიურასა და პროვოკაციებს წამოეგნენ და გონებაარეულებმა იარაღი აღმართეს თავისუფლებისა და დემოკრატიის წინააღმდეგ, ქართული ოჯახების წინააღმდეგ, კბილებით იცავენ კომუნისტურ რეჟიმს, იცავენ ბოროტების იმპერიას. მათ მოსკოვი არა მარტო ქართველების, არამედ კავკასიის სხვა ხალხების, კერძოდ ინგუშების წინააღმდეგაც იყენებს, იყენებს თავისუფლებისათვის მებრძოლი ხალხების წინააღმდეგ.

ესენი ბოლშევიკებმა მაშინაც გამოიყენეს ბრმა იარაღად, როდესაც 1918-1921 წლებში საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის წინააღმდეგ მოწყობილი დიკერსიების და 1921 წელს საბჭოთა რუსეთის მიერ საქართველოს დაპყრობაში გაწეული სამსახურის სანაცვლოდ უკანონოდ შეუქმნეს ე.წ. "სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური" ოლქი (სხვათა შორის, მაშინ ქ.ცხინვალში სულ ოთხად ოთხი ოსური ოჯახი ცხოვრობდა).

მე ჩამოტანილი მაქვს ვიდეოკასეტაზე გადაღებული დო-

კემენტური მასალა, რომელშიც ნაჩვენებია, თუ სინამდვილეში რა ხდება ქართული მიწის იმ მონაკვეთზე, რომელსაც ბოლშევიკი დამპყრობლები უკანონოდ სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქს უწოდებენ. რა ამბები დაატრიალა იქ მოსკოვმა ოსი ბანდიტებისა თუ ჩრდილოეთ კავკასიიდან შეგზავნილი კრიმინალური დამნაშავე ელემენტების ხელით, თუ თვითონ პირდაპირ საბჭოთა არმიელების ხელით. მასალები გადავეცი ესტონეთის ტელევიზიას და ბატონი მადის-ილეშარ სალუმი შემპირდა, რომ ნაჩვენები იქნება სპეციალურ გადაცემაში.

აი, უკვე მესამე თვეა ქართული მოსახლეობა ლტოლვილებად აქციეს საკუთარ სამშობლოში. ამჟამად ქცხინვალში აღარ დარჩა ქართული მოსახლეობა, დამწვარია ქართული სკოლები, ქართველთა სახლები. ბოლო ცნობა ის არის, რომ 11 აპრილს ქარელის რაიონის სოფელ დვანში “ლეგენდარულმა წითელმა არმიამ” გადაწვა წმინდა გიორგისა და წმინდა სამების ეკლესიები. დაზოცილია ბევრი ქართველი, სადისტურად, წამებით. მაგალითად, ცხინვალელი ჭაია შეკრეს და დაწვეს საკუთარ სახლში, საცხენისელ ხადურს ნატყვიარ ფეხებში გაუყარეს თოკი და გაჭყნებულ ცხენს გამობმული ათრიეს და ისე ამოხადეს სული. ცოცხლად დაწვეს ხეზე მიბმული ოთხი ქართველი ვაჟკაცი.

მესამე თვეა ქართული სოფლები თამარაშენი, აჩაბეთი, ქურთა, კეხვი, ქეშერტი, ძარწები, სვერი, ხეითი მოწყვეტილნი არიან გარე სამყაროს და მჭიდრო ბლოკადაში ჰყავთ ოს “ბოლშევიკებს”, სსრ კავშირის შინაგან თუ გარეგან ჯარებს, ბოლშევიკური პრესა და ტელევიზია ყოველნაირად ცდილობენ ამ ფაქტების დამალვას და მიჩქმალვას.

ოს ექსტრემისტთა ბანდებს უახლესი საბრძოლო იარაღით ამარაგებს საბჭოთა არმია. ოსი ბანდიტების განკარგულებაშია უამრავი უახლესი ტიპის ცეცხლსასროლი იარაღი, რკინა-წამალი, ტანკსაწინააღმდეგო რაკეტები, ჯავშნოსანი ტექნიკა, და ყოველივე ამით მათ ამარაგებს საბჭოთა არმია. პრაქტიკაში დაინერგა ოსი დამნაშავე ელემენტების, ე.წ. “ბო-

ქვეყნების" და საბჭოთა არმიელების იანამშრომლობის ახალი ფორმები - გარკვეული თანხის სავსაერად ბანდიტებს საბჭოთა არმიელებისაგან შეუძლიათ გარკვეული ვადით იქირაონ ავტომატი, ჯავშანტრანსპორტიორი და სხვა იარაღი.

სსრ კავშირის შეიარაღებული ძალები გასოუცხადებულ ომს აწარმოებენ საქართველოს წინააღმდეგ იმისათვის, რომ საქართველო უარს ამბობს მონობაზე, უარს ამბობს სსრ კავშირის ფსევდოფედერაციაში შესვლაზე, იმისათვის, რომ საქართველო ცდილობს დემოკრატიული, საერთაშორისო ნორმების დაცვით მოიპოვოს დამოუკიდებლობა, დაიმკვიდროს ადგილი ცივილიზებულ ეროთა შორის.

ერთი რამ უდავოა, ცხადია, რომ კომენისტურ საინფორმაციო სამსახურებში გაჩაღებული აღკირახსნილი ანტიქართული პროპაგანდისტული კამპანია სხვა არაფერია, თუ არა პროლოგი ქართველი ხალხის წინააღმდეგ მიმართული კიდევ უფრო საშინელი სისხლიანი აქციისა, რომელსაც ამზადებს კრემლი საქართველოს დასასჯელად და რომლისთვისაც ამზადებენ საზოგადოებრივ აზრს.

ეკლიანია თავისუფლების გზა.

მაგრამ არც ესტონელები და არც ქართველები, ვიცი, უკან არ დაიხევენ.

ჩვენ გვჯერა, რომ სამართალი გაიმარჯვებს.

გაუმარჯოს თავისუფალ, დამოუკიდებელ ესტონეთს!

გაუმარჯოს თავისუფალ, დამოუკიდებელ საქართველოს!

გაზ. "საქართველოს რესპუბლიკა".

N:78. 23 აპრილი, 1991 წ.

ესტონეთის სახალხო ფრონტის ყრილობაზე

მიმდინარე წლის 13-14 აპრილს ქტალინში გაიმართა ესტონეთის სახალხო ფრონტის მე-3 ყრილობა. სტუმართა ჩამონათვალში პირველი გამოაცხადეს საქართველო. გაიმართა ოუაცია და დარბაზი დადგინეს უკრაინა ფერზე ასეგარი ტაშს. იგივე განმეორდა ჩემი სიტყვით გამოსვლის შემდეგაც. ეს იყო საოცარი კეთილგანწყობა და მზარდაჭერა თავისუფლებისათვის მებრძოლი საქართველოსადმი. ესტონეთის მთავრობის თავმჯდომარემ დაწვრილებით გამოიკითხა საქართველოს ამბები. მეორე დღეს ყრილობამ მიიღო მისმართვა საქართველოს ყველა დემოკრატიული ორგანიზაციისა და ქართველი ხალხისადმი. ყრილობის დამთავრების შემდეგ გაიმართა გაფიცული მუშახტეებისადმი მიძღვნილი სახალხო კრება, პირველი მ მომცეს სიტყვა. გავეცი პასუხი შეკითხვებსაც. ჩემი გამოსვლა ამ კრებაზე გადასცა ესტონეთის რადიომ.

ახლა რაც შეეხება ყრილობის შინაარსს და ესუ-ის საქმიანობის ძირითად მიმართულებებს დღევანდელ ეტაპზე.

ყრილობაზე ძირითადად სამი მთავარი თემა გამოიკვეთა: ა) პოლიტიკური მდგომარეობა და ესტონეთის სახალხო ფრონტის ხელისუფლების ორგანოებში მონაწილეობა; ბ) დამოუკიდებლობის ესტონური გზა; გ) ესტონეთის სახალხო ფრონტის სტატუსის განსაზღვრა.

პირველი თემა ჩამოყალიბებული და გაშუქებული იქნა ესუ-ს გაშვების წევრის, ესტონეთის მთავრობის თავმჯდომარის ბატონ ედგარ სავისაარის მოხსენებაში, მან აღნიშნა, რომ

რუსეთის იმპერიის დასტურების შესახებ, 1918 წელს. მკრთ კზა რომ აღარ იყო, შეიქმნა ესტონეთის დამოუკიდებელი სახელმწიფო. დამოუკიდებლობა თვითონ მოვიდა, მას არც ელოდნენ და არც უბრძოლიათ მისთვის. ამ ისტორიულ ფაქტზე ესტონეთში აქამდე ყურადღებას არავენ არ ამახვილებდა. ანალოგიური მანერით, დღეს დამოუკიდებლობის დეკლარირება შეუძლებელია, რადგანაც არსებობს ცენტრალური ხელისუფლება, რომელსაც გინდა არ გინდა ანგარიში უნდა გაუწიო. ცალმხრივმა მოქმედებამ სასურველი შედეგი შეიძლება მოგვცეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ამისათვის არსებობს განსაზღვრული პირობები. ერთ-ერთი ასეთი პირობაა საკუთარი ფელადი მიმოქცევის სისტემის შექმნა (ესტონური ფულის საკითხის ორგელივ ყრილობაზე მქორე დღესაც იყო მსჯელობა).

ბ-ნ ედგარ სავისაარის აზრით, უკანასკნელ დროს იმპერიულ ძალთა შესუსტება გამომიწვია, ძირითადად სამმა ფაქტორმა: ა) ძლიერმა დარტყმამ, რომელიც მიყენეს პოლონეთის პარტიას რუსიარ-ს სახალხო დეპუტატთა მე-3 ყრილობაზე; ბ) შეშახტვა კაფიცკამ, რომლებიც, კონსონიკურთან ერთად აყენებენ სერიოზულ პოლიტიკურ მოთხოვნებს; დ) რუსეთის რეჟერირლუმის შეცოგეკისა, რომელიც შეეხებოდა რესპუბლიკის პრეზიდენტის თანამდებობის შემოღებას. რუსეთის არსეული პრეზიდენტის, მონიქა ძალზე საეჭვოს გახდის სსრ კავშირის დანიშნული პრეზიდენტის რეალურ უფლებამოსილებას. გორბაჩოვს შეიძლება შეერჩეს ხელში მხოლოდ კრემლის პრეზიდენტობა. ეს ცენტრმა კარგად იცის. ამიტომ არიან დღეს კონსერვატული ძალებისათვის ნომერი პირველი მოწინააღმდეგენი ელცინი და მოძრაობა “დემოკრატიული რუსეთი”. რადგანაც არ შეუძლია ერთდროულად ებრძოლოს ყველა დემოკრატიულ მიმდინარეობას, კრემლი ურჩი რესპუბლიკების წინააღმდეგ ადგას გაჭიანურების ტაქტიკას.

აღმოსავლეთი და ცენტრალური ქვეყნებისაგან განსხვავებით, ლატვიის, ლიტვისა და ესტონეთისათვის დამოუკიდებ-

ლობის მინიჭება არ ჩათვლება დასავლეთისაკენ გადადგილ ნაბიჯად. ეს არის მხოლოდ ძველი ვალების დაბრუნება და ამისათვის საბჭოთა კავშირი ვერ მსიღებს რაიმე კომპენსაციას დასავლელი პარტნიორებისაგან. ხოლო გამოიმდინარე ახლანდელი შიდა საკავშირო პოლიტიკის პოზიციიდან ბალტიისათვის დამოუკიდებლობის მინიჭება ნეგატიურადაც მოქმედება იქნას შეფასებული, რადგანაც იგი შექმნის არასასურველ პრეცედენტს.

ამრიგად, რჩება რა სათვალავში დასავლეთის შესაძლო დახმარება და ცენტრონ შეზღოში მოლაპარაკებაც, აუცილებელია იმის შეგნება, რომ დღეს ბალტიის ქვეყნების სუვერენიტეტისათვის მხარდაჭერა ძველ მხოლოდ რუსეთის, უკრაინისა და ბელორუსიის დემოკრატიულ მოძრაობებში: საქართველოს, მოლდოვასა და სომხეთის დამოუკიდებლობის აღდგენაში; მეშახტეთა გაფიცვაში. სანამ ესტონელ ხალხს არ ეყოლება სერიოზული მოკავშირე აღმოსავლეთში, კრემლთან მოლაპარაკებისას წარმატების იმედი არ უნდა გვექონდეს.

ერთი შეხედვით გაუგებარია, რატომ არაფერს აკეთებს ცენტრალური ხელისუფლება ეკონომიკაში მდგომარეობის რეალური გაუმჯობესებისათვის. ეს გვაფიქრებინებს, რომ ცენტრი დაინტერესებულია, რათა ქვეყანაში უკიდურესობამდე გაუარესდეს მდგომარეობა, რათა მერე ადვილი გახდეს მოვლი ხალხის გაერთიანება მათი უკმაყოფილების ნიადაგზე და მართვის დიქტატორული ფორმების შემოღება უნიტარული სახელმწიფოს გასაძტკიცებლად.

მთავრობის თავმჯდომარე თავის მოხსენებაში შეეხო აგრეთვე, ესტონეთში მცხოვრები რუსების საკითხსაც და აღნიშნა, რომ ამ საკითხის გადაწყვეტა არის გარანტია თუ სამოქალაქო მშვიდობისა არა, დამოუკიდებელი სახელმწიფოს ჩამოყალიბებისა და ზავებისა მაინც.

მეორე თემის - "დამოუკიდებლობის ესტონური გზა" - შინაარსი ჩამოყალიბებულ იქნა ბ-ნ მარტი ჰაიდმეტსის მოხსენებაში. "დამოუკიდებლობის ესტონური გზა" ფაქტობრი-

ვად არის ექსპერტების მიერ შედგენილი რეკომენდაციების კრებულში, რომელიც ითვალისწინებს გარდამავალი პერიოდის დასრულებისათვის ღონისძიებებს (შევეცდებით აღმოაჩინოთ საკითხი ცალკე პუბლიკაციაში გაგაშუქოთ უფრო ფართოდ). ეს თემა მოიცავს ძირითადად ინტერესთა სამ სფეროს. ესენია: პირველი - *ესტონეთის მოქალაქეების ტერიტორიაზე კონტროლის განხორციელების აუცილებლობა*; მეორე - *რესპუბლიკის ეკონომიკურ ცხოვრებაზე კონტროლი*; მესამე - *სახელმწიფო სამართლის სისტემის შექმნა საკუთარი სახელმწიფოებრიობის პირობებში*.

რაც შეეხება მესამე თემას, ესტონეთის სახალხო ფრონტის სტატუსის შესახებ. ყრილობაზე იყო მისი მოძრაობიდან პარტიად გარდაქმნის მცდელობა. იყვნენ ამ იდეის როგორც მომხრენი, ისე მოწინააღმდეგენიც, იყვნენ კომპრომისიული გადაწყვეტილების მომხრენიც, რომლებიც მოითხოვდნენ ესფ-სთან შეექმნათ პარტია, რომლის საშუალებებითაც შეძლებდნენ არჩევნებში მონაწილეობის მიღებას. რადგანაც კერძო ერთმა წინადადებას ვერ მოაგროვა ხმების საჭირო რაოდენობა, ყველაფერი დარჩა ძველებერად. შეიქმნევა ტენდენცია იმისა, რომ ფრონტის წიაღში შექმნილი პარტიები ფრონტისაგან დამოუკიდებლობას ესწრაფვიან.

სხვა ისეთი მნიშვნელოვანი პრობლემები და საკითხები არ წამოჭრილა ყრილობაზე, თუ არ ჩავთვლით ესფ-ს პროგრამაში ზოგიერთი ცვლილების შეტანას, ახალი ხელმძღვანელი ორგანოების არჩევნებს (ბ-ნი ედგარ სავისაარი ისევ აირჩიეს გამგეობის შემადგენლობაში), რიგი დეკლარაციების, მიმართულებისა და რეზოლუციების მიღებას და სხვა საორგანიზაციო და "საოქმო" ხასიათის საკითხების გადაწყვეტას.

გაზ. "ახალგაზრდა ივერიელი".

№ 47, 25 აპრილი, 1991 წ.

დამოუკიდებლობის ისტორიური გზა

ესტონელმა ხალხმა თავის ბუნებიდან გამომდინარე თუ სხვა გარემოებათა გამო, თავისუფლებისათვის ბრძოლის ჩვენებურისაგან განსხვავებული გზა აირჩია - *ლაიწყეს ქვემო-* *დან. ცდილობენ თანდათან, ყველა რგოლში დაშალონ საბ-* *ჭოური სტრუქტურები და ისინი ესტონურით შეცვალონ.* *ნაკლებია გარეგნული, ეფექტური ჟესტები, მოთოკილია ემო-* *ციები. ცივი გონებით, მოზომილი ნაბიჯებით, გათვლილი* *სკლებით, მოთმინებით უახლოვდებიან სანუკვარ მიზანს.*

ცნება “დამოუკიდებლობის ესტონური გზა” ნახმარია და მისი არსი გადმოცემულია ექსპერტების ხანგრძლივი თათბირების შედეგად შექმნილი რეკომენდაციების კრებულში, რომელსაც სხვაგვარად “ლოპესალეს ინიციატივას” უწოდებენ. რეკომენდაციები ეხება მოქმედების რამდენიმე ძირითად სფეროს. მათ შორის უმთავრესი - *ესტონეთის მოელ ტერიტო-* *რიაზე ადგილობრივი ხელისუფლების მიერ კონტროლის გან-* *ხორციელება. რადგანაც, როგორც დოკუმენტშია აღნიშნუ-* *ლი, “დამოუკიდებლად ვერ წაითვლება სახელმწიფო.* *თუ მას არ შესწევს მოელ თავის ტერიტორიაზე კონ-* *ტროლის გაწევის უნარი”.* ესტონეთში კი მრავლადაა ისეთი ადგილები, რომლებზედაც არ ვრცელდება ესტონეთის მთავრობის იურისდიქცია. ძირითადად ეს საბჭოთა სამხედრო ნაწილების მიერ დაკავებული ტერიტორიებია. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ესტონეთში საბჭოთა არმიის ყოფნისა და ქვეყნიდან მათი გაყვანის პერსპექტივის საკითხს. ამიტომ, ამ დოკუმენტის ავტორთა აზრით.

სსრ კავშირის დელეგაციასთან მოლაპარაკების დღის წესრიგში აუცილებლად უნდა შეიტანიონ ესტონეთის ტერიტორიაზე საბჭოთა არმიის შენაერთების სტატუსის საკითხი. შესაბამისად, მოლაპარაკებისას უკვე თან უნდა იქონიონ სამხედრო ბაზების თაობაზე ხელშეკრულების გამზადებული პროექტი, რომელიც გაითვალისწინებს, თუ კონკრეტულად სად დაბანაკდებიან ისინი, როგორი იქნება საიჯარო გადასახადი, როგორ გადაწყდება სამხედრო მოსამსახურეთა და მათი ოჯახების სოციალური პრობლემები, რა გზით ანაზღაურდება საბჭოთა არმიის ნაწილების მიერ ესტონეთისათვის მიყენებული ზარალი და ა. შ.

ესტონელი ექსპერტების აზრით. ამ ეტაპზევეა საჭირო საკუთარი რესპუბლიკური თავდაცვის ძალების ფორმირებისათვის წინამძღვრების შესაქმნელად ზრუნვა. შესაბამისად უნდა დამუშავდეს ესტონეთის რესპუბლიკის სამხედრო დოქტრინა (რომელშიც აისახება შეესაბამებული პრობლემები: საზღვრების დაცვა, ალტერნატიული სამსახური, სამხედრო ვალდებულებათა აღრიცხვა, სამოქალაქო თავდაცვის სისტემის მოწყობა და ა. შ.).

ტერიტორიის კონტროლის სფეროში იგულისხმება აგრეთვე პოლიციური სამსახურის, სასამართლო ხელისუფლებისა და პროკურატურის სისტემების რეორგანიზაცია, მათი თანდათანობითი გამოყვანა საკავშირო ორგანოების კონტროლიდან.

აღნიშნული საკითხების მოგვარება არ იქნება საკმარისი, რადგან ესტონეთის ხელისუფლება ვერ შეძლებს ტერიტორიის მთლიანად გაკონტროლებას, თუ არ მოგვარდა არა-ესტონელებით დასახლებულ რესპუბლიკის ჩრდილო-აღმოსავლეთში, კერძოდ, იდავირუქააში ხელისუფლების პრობლემა, სადაც ამკარად გამოკვეთილი კონფლიქტია ადგილობრივ (მე-ნიცკაპადურ) და რესპუბლიკურ ორგანოებს შორის. მის გადაწყვეტას ესტონეთის ზოგადი სტრატეგიული ინტერესებიც მოითხოვს. კონფლიქტის მოგვარებისას გამო-

რიცხულია ძალის ან სხვა იატყულებითი აქციების გამოყენება.

შემდეგი სფერო, რომელიც „ლოპუსაღუს ინიციატივაში“ განხილული, ეს არის რესპუბლიკის ეკონომიკური ცხოვრებისადმი კონტროლი. აქ, უმთავრესია საკავშირო დაქვემდებარების საწარმოთა შემდგომი სტატუსის განსაზღვრა. ივარაუდება პრობლემის გადაწყვეტის რამდენიმე შესაძლო ვარიანტი. მათ შორის, ერთ-ერთია ამ საწარმოთა პრივატიზაცია. აქაც რამდენიმე შესაძლებლობაა დაშვებული, მაგალითად, საკავშირო უწყებებისათვის მათი იჯარით გადაცემა. ან მათთვის, ესტონეთის საზღვაო სანაოსნოს მაგალითისამებრ, საერთაშორისო საკუთრების სტატუსის მინიჭება. გამორიცხული არ არის არც აქციონერული საკუთრების ფორმები, სადაც სუბიექტებად შეიძლება მოგვევლინონ როგორც თვით შრომითი კოლექტივების მუშაკები, ისე ესტონეთის რესპუბლიკის მთავრობა, რომელსაც შეუძლია ეს აქციები გაცვალოს იმ წილზე, რომელიც ჩადებულია ესტონეთის მონაწილეობით აგებულ ისეთ ობიექტებში, როგორებიცაა ბამი, „ავტოვაზი“, ციმბირის ნავთობგაზგადასამუშავებელი კომპლექსები და სხვა (როგორც ცნობილი გახდა ტალინის საწარმოებმა უკვე მიიღეს ესტონეთის მთავრობის დადგენილება, რომელშიც აღნიშნულია, რომ „ესტონეთის რესპუბლიკის ტერიტორიაზე განლაგებული საკავშირო დაქვემდებარების საწარმოები არ წარმოადგენენ სსრ კავშირის საკუთრებას და მათი პრივატიზაცია ხორციელდება ესტონეთის რესპუბლიკის კანონთა საფუძველზე“. ეკონომიკის სამინისტრო აქტიურად შეუდგა საქმიანობას ამ მიმართულებით).

ლოპუსაღუს დოკუმენტი, გარკვეულ ეტაპზე შემდგომშიც არ გამოირიცხავს ესტონეთის ტერიტორიაზე სსრ კავშირის საკუთრების არსებობას, პირიქით, ნორმალურადაც კი თვლის მათ რაოდენობრივ ზრდას, თუ, რა თქმა უნდა, მკაფიოდ იქნება დათქმული ურთიერთმისაღები პირობები. პარალელურად დაუყოვნებლივ უნდა მოხდეს ესტონეთში

დასაკლეთის კაპიტალის შექმნისათვის პირობების მაქსიმალური ლიბერალიზება. რაც ალბათ დამოუკიდებლობის მიღების შეუქცევადი პროცესის ერთგვარ გარანტიად შეიძლება იქცეს.

ეკონომიკისადმი კონტროლის სრულ განხორციელებას ხელი უნდა შეეწყოს ფულის მიმოქცევის ალტერნატიული სისტემების შექმნამ. ფინანსების სფეროში პროგრამა ითვალისწინებს შეაღებულ ვარიანტს, ე.ი. სანამ არ აეწყობა საკუთარი სტაბილური სავალუტო-საფინანსო სისტემა, - მიმოქცევაში თანაბრი უფლებებით იქნება როგორც საბჭოთა მანეთი, ისე საკუთარი დროებითი ფულის ნიშნები. ჩეკის წიგნაკები და ვალუტის კონვერტირებადი სახეობანი.

ცენტრის მხრივ მოსალოდნელი ეკონომიკური სანქციებისაგან თავდაცვის სფეროში ლოპუსაღუს პროგრამას რესპუბლიკის ეკონომიკის ფუნქციონირების მთავარ გარანტიად მიაჩნია სხვა რესპუბლიკებთან, რეგიონებთან და საწარმოებთან პირდაპირი, პორიზონტალური სახელშეკრულებო ურთიერთობათა გაფართოება-განმტკიცება.

მესამე სფერო გულისხმობს საკუთარი სახელმწიფოებრიობის პირობებში სახელმწიფო სამართლის სისტემის შექმნას. რეკომენდაციათა ეს ბლოკი ეხება სახელმწიფოს დამოუკიდებლობის ჩამოყალიბების პროცესში საზოგადოებრივი სტაბილიზაციის საკითხს. პროგრამა ითვალისწინებს უახლოეს მომავალში რამდენიმე გადაუდებელი აქტის მიღებას. უწინარესად ეს არის "კანონი ამომრჩეველთა რეგისტრის შესახებ", რომლის პროექტიც ამჟამად დამუშავების პროცესშია. მნიშვნელობის მიხედვით მეორეა "საარჩევნო კანონი", რომელშიაც სადავოა მხოლოდ არჩევნების პარტიულობის ხარისხი. მესამე რიგში დგას "კანონი პარტიების შესახებ". ამ კანონში ექსპერტებისათვის მთავარი პრობლემაა საკითხი, თუ რა პირობებში გაივლიან რეგისტრაციას პარტიები: სჭირდებათ თუ არა მათ სახელმწიფოს მხარდაჭერა. მეოთხეა "კანონი რეფერენდუმის შესახებ", რომლის მთავარი

ასპექტია, თუ ვის ექნება რეფერენდუმის გამოცხადების უფლება. მეხუთე იქნება “მოქალაქეობის კანონი”, მოქალაქეობის პრინციპების გამომუშავება ერთ-ერთი ყველაზე რთული და პრობლემატურია ამჟამინდელი ესტონეთისათვის.

მისაღებია კიდევ სასამართლო რეფორმების აქტები. მაგრამ აქ ექსპერტებს არ აქვთ რაიმე სერიოზული უთანხმოება.

მიმდინარეობს მუშაობა *ესტონეთის რესპუბლიკის კონსტიტუციის ახალ ვარიანტზე*. გრძელდება კამათი - დარჩეს ესტონეთი საპარლამენტო რესპუბლიკად, თუ საპრეზიდენტო ფორმა სჯობს. არ არის გარკვეული აგრეთვე, თუ როგორ და ვინ გამოაცხადებს გარდამავალი პერიოდის დამთავრებას: საჭიროა თუ არა, რომ ჯერ ძოეწყოს სახელმწიფო სათათბიროს (სახელმწიფო საბჭოს) არჩევნები, და მერე გამოცხადდეს ესტონეთის დამოუკიდებლობა. თუ ამას იზამს ამჟამინდელი უმაღლესი საბჭო, რომელიც შემდეგ გამოაცხადებს თვითდაშლას და დანიშნავს სახელმწიფო სათათბიროს არჩევნებს ან საყოველთაო რეფერენდუმი ძოეწყობა, ან რომელიმე სხვა გზას აირჩევენ.

საკითხთა შემდეგი ბლოკი ეხება *გარდამავალ პერიოდში ესტონეთის რესპუბლიკის პოლიტიკურ ურთიერთობებს დასავლეთისა და აღმოსავლეთის ქვეყნებთან*. ექსპერტთა აზრით, სასურველია მოიწვიონ საერთაშორისო კონფერენცია “ბალტიის საკითხზე”, რომელზეც დასავლეთის ქვეყნებიდან, სსრ კავშირიდან და რუსეთიდან გარანტიების მიღების შემდეგ გამოცხადდება ესტონეთის დამოუკიდებლობა. ექსპერტების აზრით, ამ გარანტიების გარეშე დამოუკიდებლობის გზა ძალიან ძნელი იქნება. გარანტიების მისაღებად კი საჭიროა ახლავე გადადგან გარკვეული დიპლომატიური ნაბიჯები. ამიტომაც “ლოკუსალუს ინიციატივაში” დამუშავებულია როგორც აღმოსავლეთის, ისე დასავლეთისკენ მიმართული დიპლომატიური ნაბიჯების დეტალური კალენდარი. დიპლომატიური მოლაპარაკებების საწარ-

მოეძღადა კი ახლავე უნდა გქონდეს გარკვეული, დეტალურად დამუშავებული და ნათლად წარმოდგენილი. თუ როგორი იქნება ესტონეთის ხელისუფლების სტრუქტურა, სამხედრო დოქტრინა, უმცირესობათა უფლებები და სხვა.

ბოლოს, საერთო მიზნის მისაღწევად "დოპესალუს ინიციატივის" ავტორები თვლიან, რომ საჭიროა დაიდოს ზავი ესტონეთის ყველა პოლიტიკურ ძალას შორის, რათა მთელი ყურადღება მოახმარონ დამოუკიდებლობის მიღწევისათვის ბრძოლაში თანამშრომლობას, ხოლო სადავო საკითხებზე კამათი გადადონ იმ დროისთვის, როდესაც სანუკეარ მიზანს მიაღწევენ.

ასეთია ზოგადად დამოუკიდებლობის ესტონური გზა.

გაზ. "საქართველოს რესპუბლიკა".
№120. 21 ივნისი 1991 წ.

რა მოქმდის უკრაინას?

(სასაზღვრო პრობლემების შესახებ)

ქართველი მკითხველისათვის ძირითადად ცნობილია საქართველოს დასეხვა-განაწილების თითქმის ყველა პოლიტიკური ასპექტი და შესაბამისად აქედან გამომდინარე პრობლემებიც. მაგალითად, რომ ნათელია, რომ რუსეთის კომუნისტური იმპერიის ხელისუფლებამ სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის შექმნის პროვოცირებით, შენელებული მოქმედების ნაღმი ჩადო საქართველოს სხეულში, რათა პერსპექტივაში, საჭიროებისდა მიხედვით აემოქმედებინა ურჩი საქართველოს წინააღმდეგ. დღეს ეს მექანიზმი ამუშავებულია, რითაც პრობლემების წინაშე დააყენა დამოუკიდებლობისა და თავისუფლების გზაზე შემდგარი საქართველო. კიდევ უფრო რთული პრობლემების წინაშე აღმოჩნდა რუსის პროვოკაციას წამოგებელი, რუსეთის პოლიტიკის ბრმა იარაღად ქცეული ოსი ხალხი.

ამ მხრივ, რუსეთის მიერ დაპყრობილი არც სხვა ხალხებია უკეთეს დღეში. საერთოდ, უნდა ითქვას, რომ ეროვნულ-ტერიტორიული პრობლემების ხელოვნურად შექმნისა და გაღვივების ვირტუოზული ოსტატობა გამოავლინა მოსკოვმა. რუსეთის კომუნისტურ იმპერიაში პოლიტიკურ-ადმინისტრაციული დანაწილება, ეროვნულ-ტერიტორიული საზღვრების “დადგენა” მკვეთრად გამოკვეთილ, მიზანმიმართულ ხასიათს ატარებდა და საფუძვლად ედო “გათიშე და იბატონეს” პრინციპი. ე.ი. ისე უნდა დაეპირისპირებინა ერთმანეთისათვის დაპყრობილი ხალხები, რომ დამპყრობელი არავის გაახსენდებოდა, პირიქით, მშველელად, მხსნელად და საქმის გამორჩევად რუსეთი

უნდა დავსახათ, ამასთან, ამ დაპირისპირების, ურთიერთქმედობის, ურთიერთობრივობის შენელება-გამდიდრებას ბერკეტები კრემლის ნება-სურვილს უნდა დამორჩილებოდნენ.

დღეისათვის ყოფილი სსრ კავშირის ტერიტორიაზე 80-მდე ("მოსკოვსკიე ნოვოსტი" №11, 1991 წლის 17 მარტი) შენელებული მოქმედების ნაღმა ჩადებული, ეს, რაც თვალსაჩინოა და ცნობილია. ეროვნულ-ტერიტორიული პრობლემებიდან გამოიძინარე ერთმანეთშია გადახლართული ტერიტორიული პრეტენზიები, საკონფლიქტო სიტუაციები, სადაო საკითხები. ცხელი წერტილები, სხვა სახის პრობლემები, და პერსპექტივა რას უქადის აქ მცხოვრებ ხალხებს, ნათელია. აღსანიშნავია, რომ მარტო ყოფილი სსრ კავშირის რესპუბლიკებს შორის არსებული 23 საზღვრიდან მხოლოდ 3 საზღვარზე არ არის საკონფლიქტო სიტუაცია: ლიტვასა და ლატვიას, ლატვიასა და ბელორუსიას, ბელორუსიასა და რუსეთს შორის. სხვაგან ყველგან, არის შექმნილი სასაზღვრო პრობლემები (მაგალითად, რუსეთსა და ესტონეთს, რუსეთსა და ლატვიას, ბელორუსიასა და ლიტვას, ოსეთსა და ჩეჩნეთ-ინგუშეთს, ოსეთსა და ყაბარდო-ბალყარეთს, ჩეჩნეთ-ინგუშეთსა და დაღესტანს, ბაშკირეთსა და თათრეთს, ყაზახეთსა და რუსეთს, უზბეკეთსა და თურქმენეთს, უზბეკეთსა და ტაჯიკეთს, უზბეკეთსა და ყირგიზეთს, ყირგიზეთსა და ტაჯიკეთს, მიიან ალთაის ავტონომიურ ოლქსა და ტუვას, კრასნოიარსკის მხარესა და ტუვას, მაგადანის ოლქსა და იაკუტიას შორის და ა. შ.).

მაგალითისათვის, მარტო უკრაინის სასაზღვრო პრობლემების პერსპექტივაც კმარა. დღეისათვის უკრაინის საკითხი (საქართველოს და მოლდოვას მსგავსად, ოღონდ განსხვავებულ ასპექტში) რუსეთის პოლიტიკის დღის წესრიგში იკავებს ერთ-ერთ მთავარ ადგილს. უდაოა, რომ რუსეთი ყირიმის გაკვეთილს არ დასჯერდება და სხვა ბერკეტებსაც ააშუშავებს უკრაინის წინააღმდეგ.

უკრაინას საზღვრები აქვს ყოველ სოციალისტურ და ყოველ საბჭოთა რესპუბლიკებთან, რომლებიც თავის დროზე მოსკოვის "მოაწესრიგა". მას შვიდი ქვეყნა ესაზღვრება და შვიდივესთან სასაზღვრო პრობლემები გააჩნია. ეს ნათლად ჩანს ამ ქვეყნის ლიდერების და პარტიების მიერ გაკეთებულ ოფიციალურ და არაოფიციალურ განცხადებებში. პარტიების პროგრამებში, სხვადასხვა ორგანიზაციების საქმიანობაში. რას მოითხოვენ უკრაინის მებრძოლები, რა ტერიტორიული პრეტენზიები არსებობს უკრაინის მიმართ?

პოლონეთის მხრიდან - გაზეო "გაზეთი კიბორჩხის" რედაქტორმა ამიხნიკმა განაცხადა, რომ პოლონელები დასავლეთ უკრაინის მიწებს განიხილავენ, როგორც პოლონეთის აღმოსავლურ პროვინციებს. რამდენადაც "ამ მიწებზე პოლონეთის სახელმწიფო 500 წლის მანძილზე არსებობდა". ხოლო "პოლონური კულტურა ძნელი წარმოსადგენია ლევივის გარეშე".

ჩეხეთისა და სლოვაკეთის ფედერაციული რესპუბლიკის მხრიდან - ჩეხოსლოვაკიის პირველი პრეზიდენტის ტ.მა-სარიკის საპატივსაცემოდ წარმოთქმულ სიტყვაში პრეზიდენტმა ვაცლავ ჰაველმა ხაზგასმით აღნიშნა, რომ ჩეხოსლოვაკიის ტერიტორიული პრობლემები გააჩნია, როგორც დასავლეთით, ისე აღმოსავლეთით. კოშიცის უნივერსიტეტში შექმნილმა ორგანიზაციამ "კოლიც-რუსინული ინიციატივა" მიზნად დაისახა საბჭოთა კარპატების ჩეხოსლოვაკიისათვის დაბრუნება. იგივე აქვს ჩაწერილი თავის პროგრამაში რესპუბლიკურ პარტიასაც, ჩეხოსლოვაკიაში არსებული რუსინებ-უკრაინელთა კავშირიც უკანონოდ ოვლის კარპატების უკრაინასთან მიერთებას.

უნგრეთის მხრიდან - მოწოდებებს აღმოსავლური მიწების დაბრუნების მოთხოვნილების შესახებ, მხარს უჭერს უნგრეთის დემოკრატიული ფორუმი, თავისუფალ დემოკრატთა კავშირი და სხვა პარტიები.

რემინკონის მხრიდან - ერივნულ-ლიბერალური პარტია თვლის რა ჩრდილოეთ ბუკოვინასა და სამხრეთ ბესარაბიას საბჭოთა კავშირის მიერ ანექსირებულად, ჯერჯერობით, ამ ეტაპზე მოითხოვს, ბესარაბიისა და ბუკოვინის ხალხების პოლიტიკური ავტონომიისა და კულტურული თვითმყოფადობის უზრუნველყოფას.

მოლდოვას მხრიდან - მოლდოვას სახალხო ფრონტი მოითხოვს ჩრდილოეთ ბუკოვინისა და სამხრეთ ბესარაბიის მოლდოვას შემადგენლობაში დაბრუნებას. 1989 წლის 20 მაისს მოლდოვას სახალხო ფრონტის ყრილობაზე მიღებულ იქნა "მოლოტოვ-რიბენტროპის პაქტის შესახებ" რეზოლუცია, რომელშიაც აღინიშნა რომ მოლდავეთის სსრ-ს შექმნის დროს მოლდოვას ჩამოაცილეს ბესარაბიის სამხრეთი ნაწილი და ბუკოვინიის ჩრდილოეთი ნაწილი და უკანონოდ შეუერთეს უკრაინას.

ბელორუსიასა და უკრაინას გასარკვევი ექნებათ ფიქციონისა და გომელის ოლქების ტერიტორიებზე წარმომობილი პრობლემები.

რუსეთსა და უკრაინას, გარდა ყირიმის ნახევარკუნძულისა, გასარკვევი აქვთ უკრაინის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ოლქებში, აგრეთვე ლუგანსკისა და როსტოვის ოლქებში წარმომობილი სასაზღვრო პრობლემები.

ამავე დროს, უკრაინაში დაიწყო გაძლიერება სეპარატისტულმა ტენდენციებმაც. მაგალითად, ემინესკუს სახელობის რუმინული კულტურის საზოგადოება მოითხოვს უკრაინის ჩერნოვიცკის ოლქის ნოვოსელიცკის, გლიბოვსკისა და სტოროჟინეცკის რაიონების მოლდოვასათვის გადაცემას.

უკრაინაში მცხოვრები კარპატელი რუსინები თვლიან რა უკანონოდ კარპატების სსრ კავშირთან მიერთების ფაქტს, მოითხოვენ ამ მხარის ჩეხოსლოვაკიასთან შეერთებას.

ოდესის ოლქში მცხოვრები ბულგარელები და გაგაუზები ელტვიან ბულგარულ-გაგაუზური ავტონომიის შექმნას. ამ იდეის პროპაგანდა ერთ-ერთი მთავარი მიმართულებაა კი-

რიღესა და მკითხველს სახელობის საბჭოთა ბულგარელების
ქრონიკული კულტურის განვითარებისათვის ხელშეწყობი ნე-
ბაყოფულობითი საზოგადოებისათვის.

თუ როგორ და საით განვითარდება მოვლენები, ამას
მომავალი გვიჩვენებს, მაგრამ ერთი რამ ცხადია: მოსკოვის
მიერ ჩალაგებული შენელებული მოქმედების ნაღმების აფეთქე-
ბა უკვე დაწყებულია...

გაზ. "საქართველო" №25.
26 ივნისი-1 ივლისი. 1992 წ.

მრ(ო)ვნული მმ(ო)ბისა და იმრსახის შესანარჩუნებლად *

*რუსეთის პოლიტიკა საქართველოში და
ქართველი ინტელიგენცია XIX საუკუნის
40-50-იან წლებში*

გეორგიევსკის ტრაქტატის თვითნებურად და ცაღმხრივად დარღვევის შემდეგ ქართლ-კახეთის ხელში ჩაგდებაჲ რუსეთს გაუხსნა გზა კავკასიის მთლიანად დამორჩილებისა და აღმოსავლეთში შემდგომი ფართო ექსპანსიისათვის. ახლა მას ესაჭიროებოდა საქართველოში დამკვიდრებულიყო მყარად და შეეცმნა მტკიცე დასაყრდენი ბაზა.

მართლაც, 1826-28 წლებში ირანთან და 1828-29 წლებში ოსმალეთთან მოგებული ომების შემდეგ, რუსეთმა ყურადღება გადაიტანა დაპყრობილი ტერიტორიების ათვისებაზე, რაც გულისხმობდა ეკონომიკური და პოლიტიკური თვალსაზრისით იმპერიასთან საქართველოს მჭიდროდ შეზრდას, მის გადაქცევას რუსეთის შემადგენელ ნაწილად, შესაბამისად - ქართული ჯიმის გადაგვარებასა და გარუსებას. ამ მიზნის მისაღწევად ხელისუფლება ყველა ღონეს ხმარობდა, მაგრამ მათ შორის უმთავრესად მიაჩნდა საქართველოს კოლონიზაცია. საქართველოს დამორჩილებასა და ათვისებაში სწორედ უცხოტომელები უნდა გამხდარიყვნენ ერთ-ერთი გადამწყვეტი დასაყრდენი ძალა. 1818 წლიდან გეგმაზომიერად შეუდგნენ ქართულ მიწებზე გერმანელების, სომხების, ბერძნების, რუსებისა და სხვათა ჩამოსახლებას. მაგალითად, 50-იანი წლების

ბიუჯეტის ამოცანების მიხედვით უკვე აღირიცხებოდა 50 რუსული სოფელი და 10 რუსული სასახლე, ხოლო სასახლე-გაგანისა და თრიალეთში 1828 წლიდან ჩნდება უამრავი სოფელი და ბერძნული სოფელი, რომლებიც წარმოიშვნენ თურქეთიდან სომხებისა და ბერძნების მრავალი ათასი ოჯახის შემოსახლების შედეგად.

დაიწყო ეკონომიკური ათვისების პროგრამების შედგენაც. რომელთა მიხედვით საქართველოს, მხოლოდ ნედლეული და სოფლის მეურნეობის პროდუქტები უნდა მიეწოდებინა რუსეთისთვის. მაგრამ ამ პროგრამებს არ ეწერა განხორციელება, რადგანაც იმჟამად თვითონ რუსეთი არ იყო ისე დაწინაურებული, რომ შეძლებოდა საქართველოს ფართო მასშტაბის ეკონომიკური ექსპლუატაცია.

გატარდა ამოცანების მმართველობის სისტემის რეფორმაც: შემოიღეს ახალი ადმინისტრაციული დაწესებულება, მთავარმართებელი უფლებრივად გაუტოლეს რუსეთის გენერალ-გუბერნატორებს, მოლიანად განიღვენენ მკვიდრი მოსახლეობის წარმომადგენლები მართვა-გამგეობაში მონაწილეობიდან, აკრძალეს სასამართლოებში ქართული კანონების (ვახტანგ VI-ის) გამოყენებაც. საქართველოში გამეფდა რუსული ბიუროკრატია, განუკითხაობა, მოხელეთა თვითნებობა და ბოროტმოქმედება. კიდევ უფრო აუტანელი გახდა ეროვნული ჩაგვრა.

რეფორმების ანტიეროვნულმა და უხეშმა ხასიათმა, ეროვნული ჩაგვრის გაძლიერებამ, ქართველი მოსახლეობის საყოველთაო დრტკინა და აღშფოთება გამოიწვია. დაიწყო აჯანყებები კახეთში, იმერეთში, მესხეთში, გურიაში. ამავე დროს. გაჭინურდა კავკასიის მოიანეთის დაპყრობის პროცესი. იმ დროს, როგორც ვოგარკოვი წერდა, “შამილის წარმატებებს ფართო ხასიათი მიეცა: მოურიდებლად ათობით რუსული გამაგრებული ადგილები ჩაიგდეს ხელში. გაანადგურეს გარნიზონები, ბევრი ჩვენს მიერ დამორჩილებული ადგილი კვლავ შამილის ხელში გადავიდა... პერსიექტივა ჩვენს მოვლობილო-

ბას კავკასიაში სრულ განადგურებას ექადის" (ე. ოგორკოვა. კორინცოელები.-ს. პეტერბურგი: 1892. გვ. 87-88. რუსულ ქაზე).

საერთაშორისო მდგომარეობაც არ იყო მთლად საზრბიელო. რუსეთის მიერ ამიერკავკასიაში დასაყრდენი ბაზის განენამ და მისმა გააქცეურებულმა სწრაფვამ ახლო აღმოსავლეთისაკენ, გამოაფხიზლა ინგლისელი და ფრანგი დიპლომატები. რომლებიც, უკვე XIX საუკუნის 30-იანი წლებიდან განსაკუთრებულ ყურადღებას ეთმობენ ამიერკავკასიის რეგიონის პრობლემების თავიანთ სასარგებლოდ გადაწყვეტისათვის საქმიანობის წარმართვას.

რუსეთის მთავრობისათვის აშკარა გახდა, რომ ამიერკავკასიის ასათვისებლად წარმოებულმა პოლიტიკამ, რომელიც გულისხმობდა ერთი დარტყმით, ძალითა და უხეში მეთოდებით მიეღწია მიზნისათვის, კრაზი განიცადა. მეტროპოლია დადგა პოლიტიკის შეცვლის აუცილებლობის წინაშე უნდა შეენიღბა ძალის პოლიტიკა. ბრძოლის უხეში ფორმები და მეთოდები. ამაც დროს, აქცენტი გამახვილდა, ერში გათიშელობისა და ურთიყრთადაპირისპირებელობის გაღრმავებაზე. პოლიტიკის წარმატების უზრუნველსაყოფად საჭირო იყო რომელიმე სოციალურ ფენასთან გამოენახა საერთო ენა, მოესებნა მისთვის სესტი ადგილები, გაებრეებინა შთამაგონებელი ფრაზებით, მოესყიდა არაარსებითი შეღავათებით. დაერწმუნებინა იგი სხვა სოციალური ფენიდან თუ კლასიდან გამომდინარე საფროთხის არსებობაში, დაეპირისპირებინა მისთვის. ასეთი დამუშავება ეროვნულ გრძნობებს დააჩლუნგებდა და ჩამოაშორებდა ყურადღებას იმ საფროთხეს, რომელსაც "მეგობრის" სამოსელში გაჩვეული დამყრობელი უმზადებდა საქროთველოს. ამჯერად, მეტროპოლია ქროთველი არისტოკრატის გარკვეულ ნაწილს "დაუძმობილდა" (მოგვიანებით წითელი რუსეთი, იგივე სქემით, პროლეტარიატს "ეძმობილდება"). ის, რაც კერ შეძლო რუსულმა იარაღმა, რუსულ ყაიდაზე მოახროვნე ქროთველს უნდა გაეცეობინა.

1842 წლის ცვლილებები არ აღმოჩნდა საკმარისი (ნა. წილობრივ აღადგინეს ვახტანგ VI-ის კანონები. ადგილობრივ თავადაზნაურობას მისცეს უფლება რუსულ მაროვა-გამგეობაში მონაწილეობისა და სხვა) და 1844 წლის ბოლიდან კავკასიაში მთავარმართებლის ნაცვლად შემოიღეს ფართო უფლებამოსილებით აღჭურვილი მეფისნაცვლის თანამდებობა, რომელზეც დაინიშნა ინგლისური დიპლომატიური სკოლის ტრადიციებზე აღზრდილი, განათლებული, შორსმჭვრეტელი და ცბიერი პოლიტიკოსი მიხეილ ვორონცოვი - მეგობრის ნილას ამოყარებული უღმობელი კოლონიზატორი. ნიკოლოზ პირველმა პირადად გააცნო ვორონცოვს ის ამოცანები, რომლებიც უნდა განეხორციელებინა მას კავკასიაში მოღვაწეობის დროს, ამ ამოცანების უმთავრესი მიზანი კი იყო "კავკასიის ხალხების რუსებში გათქეჯვა" (ესტალინსკი. საქართველოს რუსეთთან შეერთების ასი წლისთავის საიუბილეო კრებული. ტფილისი: 1901, გვ.32. რუსულ ენაზე).

ვორონცოვიც მოქნილად და ხერხიანად შეუდგა მიღებული დავალების შესრულებას. იგი ყველაფერს აკეთებდა იმისათვის, რომ ქართული საზოგადოებრივი და პოლიტიკური ცხოვრების ყველა დარგში დაენერგა რუსული სულისკეთება, რუსული წესები, მაგრამ, თავის წინამორბედთაგან განსხვავებით, არა უცბად და უხეში ძალის გამოყენებით, არამედ შეპირულად, თანდათან, მკთოდურად და გეგმიანად.

იგი შეუდგა საქართველოს სახელმწიფოებრიობის დაკარგვის შეჩქარებულ ფენქციონირებას. თავადაზნაურობის მოწვევით-დაყვავების, გაღაბების და იმპერიის მიზნებისადმი მათი საქმიანობის დაქვემდებარების გზას. მან მათ სასარგებლოდ გარკვეული ღონისძიებანი გაატარა: 1849 წელს გაიხსნა ამიერკავკასიის ბანკი, რომელიც თავადაზნაურობას გრძელვადიანი სესხის მიღების საშუალებას აძლევდა. დააჩქარა მათთვის წოდების დამტკიცების გაჭიანურებული საქმე, რითაც 30 ათასამდე კაცი დამტკიცდა თავადაზნაურულ წოდებაში, უამისოდ კი ჭირდა სახელმწიფო სამსახერში მიღება. თავა-

დახსნაერთა გუელი მოინადირა 1849 წელს მიღებული კანონითაც, რომელმაც მკაცრად განაგრძო სახამართლო ორგანოებში ყოფილი კუთხილეების შესახებ საბუთების წარდგენის მოვალეობისაგან. ამისა და თვითონ გლეხებს უნდა ჰქონოდათ თავიანთი თავისუფლების დამამტკიცებელი საბუთი.

ამავე დროს, კორონცოვი ესწრაფოდა დაქარბეულიყო რუსეთის ერთიანი ეროვნული ბაზრის ორბიტაში საქართველოს ჩართვა, მის ნაწილად ქცევა. სწორედ ამას ისახავდა მიზნად, და არა საქართველოსადმი ზრუნვას, მის მიერ გატარებული ის ღონისძიებები, რომლებიც საეკონომიკური გაყვანილობით, რუსი კაპიტალისტების მოწვევით, სასოფლო-სამეურნეო რაციონალური მოწყობით და სხვა მრავალი ეკონომიკური ხასიათის საქმიანობით გამოიხატა.

კორონცოვმა, დაინახა რა ქართულ ხასიათში განსაკუთრებული, ბუნებრივი მიდრეკილება ხელოვნების, კულტურისა და განათლებისადმი, იგი მიიწინა ქართველებზე ფსიქოლოგიური ზემოქმედების ერთ-ერთ ყველაზე ეფექტიან საშუალებად, ალღო აუღო ამ სფეროებში ქართველთა წინსვლის რეალურობასაც, და შეფერხების მაგივრად, თავისი პოლიტიკის არსენალში ერთ-ერთი უმთავრესი ადგილი დაუთმო სწორედ კულტურული ხასიათის ღონისძიებების გატარებას. თავიც წარმოაჩინა, როგორც ქართველთა წარსულის დამფასებელი და ქართული კულტურისა და ხელოვნების დიდმა მკვლევარმა. მისი მმართველობის პერიოდში დაარსდა საჯარო ბიბლიოთეკა, კავკასიური მუზეუმი, რუსული თეატრი, შეიქმნა იტალიური ოპერა, აღდგა ქართული თეატრი, გამოვიდა ქართული ჟურნალი "ცისკარი", გაიხსნა მეორე გიმნაზია თბილისში, გიმნაზია გაიხსნა ქუთაისშიც. თავდახსნაერთა შეიღებოდა რეგულარულად იგზავნებოდნენ რუსეთში სასწავლებლად.

კორონცოვმა შეცვალა შამილის წინააღმდეგ ომის ტაქტიკაც. მისი წინამორბედნი ერთბაშად აპირებდნენ კავკასიის მთიანეთის დაპყრობას, მაგრამ მათ ცდას წარმატება არ მოჰყოლია. კორონცოვი კი მოთმინებით და თანდათანობით შეედ-

გა მისთვის განხორციელებას: დაიწყო ტყეების გაჩეხვა, რათა თავისუფლად გადაადგილებულიყო ჯარი და მოესპო მოთაღებ-ბისათვის თავშესაფარი, დაკავებულ მიწებზე და ზურგში წარ-თმულ ტერიტორიებზე აწყობდნენ კახაკურ სტანციებს. ერთი სიტყვით, "ხიშტის სისტემა შეცვალა ნაჯახის სისტემამ" (ა.ზი-სერმანი. ოცდახუთი წელი კავკასიაში. - ნაწ. I, ს. - პეტერ-ბურგი: 1879. გვ.72, რუსულ ენაზე).

ვორონცოვის პიროვნებამ, მისმა შენიღბულმა პოლი-ტიკამ ბევრი ჩვენი მამულიშვილი დააბნია. არჩილ ჯორჯაძე წერდა: "ვორონცოვის პოლიტიკა იყო სწორედ ის პოლიტიკა, რომელსაც საუკუნეების განმავლობაში ამაოდ ეძებდა რუსე-თის მმართველობის წრეებში ქართველთა პოლიტიკური აზ-როვნება. ერთგულება და მჭიდრო კავშირი რუსეთთან, ხოლო ნაცვლად ამისა, ქართველებს, ეროვნულ-კულტურული აღორ-ძინების უზრუნველყოფა რუსეთის მფარველობის ქვეშ... ვო-რონცოვის პირველმა გაბედულად გამოაცხადა ეს დღემდე განუ-ხორციელებელი იმედი. ქართული ეროვნული კულტურა რუ-სეთის მფარველობის ქვეშ - ეს ოცნება რეალობად იქცა" (ა.ჯორჯაძე. - თბზ., წიგნი V, თბ.: გვ. 9.). ვორონცოვის თაყვანისმცემლები ზედაპირულად უდგებიან საკითხს, ვერ ამ-ჩნევენ იმ მიზეზებს, რომლებმაც რუსეთის პოლიტიკის შერბი-ლება და სარბიელზე ვორონცოვის ტიპის პოლიტიკური მო-ღვაწის გამოჩენამ გამოიწვია, იმ მიზეზებს, რომელთა განხორ-ციელებასაც აპირებდა რუსეთი ქართველებისადმი "მეგობრუ-ლი გრძნობებით" შეპყრობილი ვორონცოვის ხელით. ისინი პოლიტიკაში ამ ცვლილებებს ვორონცოვის ქართველებისადმი სიყვარულს უკავშირებენ. არ არის გამორიცხული, რომ ვო-რონცოვს მართლაც პქონდა გარკვეული სიმპათიები საქარ-თველოსადმი, მაგრამ ეს სულაც არ უშლიდა ხელს უნარიანად და თავდადებით წარემართა ქართველთა საზიანო, იმპერიის სასარგებლო პოლიტიკა. ვორონცოვი თვითონ აღნიშნავდა "სა-ქართველო სულ სხვა ბაღია და მის ყვავილებსაც სხვაგვარი მებაღეობა ეჭირვებაო" (აკაკი წერეთელი, რჩეული, ტ. 3, თბ.:

1989. გვ. 80.). მისი ქრთვა იკონებდა, რომ კორონცოვის "აღტაცებით უყვარდა ქართველები, დიდ პატივსა სცემდა მათ წარსულს და მომავალზე იმედობდა, სულ იმას ამბობდა: ეს პატივია საქართველო და რუსეთის ქვეყანაში უმშვენიერესი ფერადი და უტიცესი ოქრო-ქსოვილი იქნებაო" (იქვე, გვ. 74-75.). სწორედ დიდი რუსეთის ქარგისათვის სჭირდებოდა და უყვარდა მას საქართველო.

ითვალისწინებდა რა ქართულ ხასიათს, ქართულ ბუნებას, კორონცოვი მიმართავდა სხვადასხვა ეკეკურ საშუალებებს. აწყობდა თავადაზნაურთა ათასგვარ გასართობებს, მართავდა ევროპულ სამეცხლისო საღამოებსა და წვეულებებს. დაუახლოვდა ქართველ არისტოკრატთა ოჯახებს, გააჩაღა მათთან მისვლა-მოსვლა. რაც ერთგვარ პრესტიჟის საზომადაც იქცა. მისი მძილწეულ იქნა და მართლაც საზეიმო, თვალისმომჭრელი, მიმზიდველი და პრესტიჟული გახდა მეფისნაცვლის სასახლის რუსული ატმოსფერო. სამშობლოს დასაცავად მუდამ იარაღშემართული, გამუდმებული ომიანობით მოღლილი და ახლა უფუნქციოდ და საკუთარი სახელმწიფოს გარეშე დარჩენილი ქართველი თავადაზნაურობა, აიყლია ევროპული ყაიდის ამ ახალმა ბრწყინვალე ცხოვრებამ, რომელმაც აიტაცა. გააბრუნა და მოეყვნა ეროვნული შეგნება და მოვალეობა. მოუღოდნელად და ევრაგულად აღმოჩნდა ქართველი არისტოკრატია ამ ახალ, საცდენებელ, დიდხარჯიან ცხოვრებაში ჩათრეული, რომლისთვისაც აღრე ომიანობით მოუცლელმა, ცხოვრება ისეთ ყაიდაზე ვერ ააწყო, რომ ფული და ქონება ეგროვებინა. არც ახლა აღმოჩნდა მზად იმისთვის, რომ მამულში მომგებიანი მეურნეობა მოეწყო. ამაყი და პატივმოყვარე ქართველი თავადაზნაურობა იძულებული ხდება სესხი აიღოს ბანკიდან, დაავიროს მამულები, რომლებსაც (ამ ქართულ მიწებს) ბოლოს არაქართველები ეუფლებიან. საქართველოს ხელიდან ეცლებოდა მარჩენალი მიწა.

კორონცოვმა საბოლოოდ მოსპო ქართული ფულის ტრადიცი. შეიტანა ცვლილებები საქართველოს საზიანოდ ამიერ-

კავკასიის ადმინისტრაციულ დაწესებულებაშიც. ერთი სიტყვით, მის დროს, შექმნა, მოქმედი თვალისამჩნევია პოლიტიკის წარმოებით ენერგიულად ისპობოდა ქართული სახელმწიფოებრიობის უკანასკნელი ნაშთები.

თვალის მოსატყეველი ეფექტებითა და ილუზიებით გაბრუნებული ქართული საზოგადოებრიობის დიდი ნაწილი, სამწუხაროდ, ხელშესახები ნივთიერი მხარის გარდა ვერაფერს ხედავს. მათ რუსეთის ხელისუფლების ამ ახალ პოლიტიკურ მანევრს აღლო ვერ აუღეს, კრიტიკულად ვერ შეაფასეს და ბრძოდ გაეხვივნენ მტრის ნასროლ ბადეში. მაგალითად, მწერალი ვინმე, მელანია ბადრიძე ალტაცებული წერდა: "...გალერეებზე დაჰქრიან გამოწყობილი ლაქები, ფანჯრებიდან მოსიანან მდიდრული ფარდები და ყვავილები. ჭერზე მოოქროვილი ჭალები. ახდა ის, რაზედაც ვოცნებობდი; არა მჯეროდა, რომ თბილისში ჩემს თანამემამულეთა შორის ასეთი განათლება იყო. როდესაც ამაში დავრწმუნდი, კვლავ გავცოცხლდი რაღაც დიდებით, თითქოს გადამერეცხა ძველი აზიური ჟანგი..." (ვ. კოტეტიშვილი. ქართული ლიტერატურის ისტორია. - თბ.: 1959, გვ. 170, 241.).

ისეთებიც იყვნენ, რომლებიც არა მარტო თანაგრძნობას უცხადებდნენ დამპყრობლებს, არამედ ხელისუფლების პოლიტიკის თავდადებულ და ერთგულ გამტარებლებად იქცნენ. ქართველ თავადაზნაერთა ნაწილი თავგამოდებით ეხმარებოდა იმპერიას შაჰილის მიერ წარმოებული ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ჩახშობაში, ხელს უწყობდა რუსეთის ანექსიონისტური პოლიტიკის გატარებას კავკასიაში, რომელიც ისეთივე ხვედრს უმზადებდა დაღესტანს, ჩეჩენოს, მთელ ჩრდილოეთ კავკასიას, როგორც წილად ხედა საქართველოს. რუსეთთან შედარებით ქართველებს მრავალსაუკუნოვანი გამოცდილება ჰქონდათ მთაში ომების წარმოებისა, მთიელებთან ურთიერთობისა და ბრძოლისა, რაც ვერაგულად გამოიყენა იმპერიამ შაჰილის წინააღმდეგ ომში, როდესაც ქართველები რუსული აარადით მთიელთა სოფლებს მიწასთან ასწორებ-

დნენ, თავს იმით იმართლებდნენ, ვითომც ამას ლეკების წინააღმდეგ “ქართველთა სისხლის საზღაურად” შერებოდნენ (მაგრამ იმას რა გაძართლება შეიძლება მოეძებნოს, როდესაც რუსულ მუნდირში გამოწყობილი ზოგიერთი ქართველი სისხლში ახშობდა 1804 წლის მთიულეთის, 1812 წლის კახეთის, 1810 და 1819 წლების იმერეთის, 1841 წლის გურიისა და რუსების წინააღმდეგ მიმართულ თანამემამულეთა სხვა აჯანყებებს). უფრო მეტიც, ისინი მზად არიან მხარში ამოუდგნენ რუსეთის იმპერატორს და ევროპელებსაც ასწავლონ ჭკუა. 1848 წელს ნიკოლოზ პირველს მისწერეს: “ყოველი ჩვენთაგანი გრძნობს წმინდა სიყვარულს და თავდადებას ჩვენი რუსეთის თვითმპყრობელი მონარქისადმი... გესურს, რომ მოთხოვნილ იქნეს ჩვენი სამსახური გინდა ჩვენი ქვეყნის საზღვრებში, გინდ სახელმწიფოს საზღვრებ გარეთაც, თუკი იმ უწესობათ, რომელნიც აღელვებს დასავლეთ ევროპას, შეუძლია რაიმე საფრთხე მიაყენოს იმ სახელმწიფოს კეთილდღეობას, რომელსაც პატივი აქვს საქართველოს ამჟამად ეკუთვნოდეს” (პ. გუგუშვილი. ქართული ჟურნალისტიკა. - ტ. 1, თბ.: 1941, გვ. 10). ისეთებიც იყვნენ, რუს მოხელეებზე მეტ ერთგულებას რომ იჩენდნენ ქართველი ერის გადაგვარებაში. მაგალითად, ცნობილი გიორგი მუხრანსკი, რომელსაც ილია ჭავჭავაძემ “ჭკუით და გულით მოცვეთილი” უწოდა. ზაქარია ჭიჭინაძის დახასიათებით იგი არა მარტო გარუსებული იყო და მოძალადე ქართველთა, არამედ იყო ქვემორში და რუსეთის მთავრობის დიდი მომხრე. მუხრანსკი ქართველთა გარუსების აუცილებლობას “მეცნიერულად” ასაბუთებდა: “საქართველო რომ მოისპობა, ამაში ეჭვი არ უნდა, ამისი მსგავსი ბუნებაშიც ბევრია, დიდი თევზი პატარას ჭამს, დიდი მხეცი პატარას და ა.შ. ამიტომ ჩვენ მომავალი არა გვაქვს და უმჯობესია ჩვენი გადაგვარება და გარუსება” (ზ. ჭიჭინაძე. საქართველოს მოსპობა და ქართველი ერის გარუსება. - თბ.: 1919, გვ. 19-20). მუხრანსკიმ თავისი “ნაშრომი” ფრანგულად ათარგმნინა და პარიზშიც გამოაქვეყნა.

სამწუხაროდ, დამპყრობლების ლაქიებად ქართველების გადაქცევაზე ოცნებობს ისტორიკოსი პლატონ იოსელიანიც, “მთავრობის წვეულებებზე და ბალებზე უნდა გახვიდოდეთ, მთავრობასთან ახლოს იყვნეთ, რომ მთავრობა თქვენზე კარგი თვალის იყვეს. აი ბედნიერი საქმე ჩვენთვის... თქვენს ღამაზად მორთულ სახლში შედიოდნენ და გამოდიოდნენ გენერლები, პოლკოვნიკები და სხვანი. თქვენც, რასაკვირველია, მორთულები დაუხვდებით ღირებულის ტანისამოსითა, ჩინებული სერვისითა, გემრიელს ყავას მიარომევედეთ მოტკბოს კაქისის ნალებითა” (ე.კოტეტიშვილის დასახ. ნაშრომი გვ. 171). ოკუპანტებისადმი მლიქვნელობა და ნივთიერი ქვეყანა - აი რა ქცეულა უკვე ამ კატეგორიის ადამიანთა ცხოვრების აზრად. ამჟამად დროს მათ პატრიოტებადაც მოაქვთ თავი, და პატივისცემითაც სარგებლობენ შეცდომაში შეყვანილი ხალხისაგან.

დამოწმების პროცესი ძირითადად სამი ეტაპისაგან შედგება. პირველ ეტაპზე, როდესაც შენზე ძლიერ მოძალადეს, დამპყრობელს გააფთრებულ წინააღმდეგობას უწევ და იბრძვი თავისუფლებისათვის; მეორე ეტაპზე, როდესაც მოძალადე, დამპყრობელი ჯერ კიდევ გძულს, მაგრამ ამასთანავე შეგუებული ხარ უკვე იმ აზრს, რომ ის შენზე ძლიერია და ბრძოლას აზრი აღარ აქვს, და ბოლოს, მესამე ეტაპზე, უკვე იმდენად ეჩვევი, ეთვისები მოძალადეს, დამპყრობელს, რომ გიყვარდება კიდევ და სხვანაირად ვეღარც წარმოგიდგენია არსებობა (კარგად არის ეს პროცესი გადმოცემული მ.ჯავახიშვილის “ჯაყოს ხიზნებში” მარგოსა და ჯაყოს ურთიერთობის მაგალითზე). ევრონცოვმა დააჩქარა ქართული საზოგადოების გარკვეული ნაწილის ამ მესამე ეტაპზე გადაყვანის პროცესი (რომელმაც კლასიკური სახე საბჭოთა პერიოდში მიიღო). საზოგადოების ამ ნაწილისთვის აღარ არსებობს ეროვნული თვითშეგნება, ეროვნული ღირსება და თავმოყვარეობა, და ოუ არსებობს, ისიც მორჩილი და მონური სულისაა. მათ სამშობლო გულწრფელად უყვართ, ბედნიერიცა ჰგონიათ და თვითონაც ბედნიერების ილუზიებში არიან გახვეულნი. ვერა გრძნობენ იმ

ეროვნულ გადაგვარებას, რომელიც თავისუფლების დაკარგვას და რუსეთის "მფარველობაში" ყოფნას მოსდევს, მიუხედავად იმისა, თუ როგორი ფორმით იქნება განხორციელებული ეს მფარველობა. ამ ხალხს ვორონცოვის სიკვდილის შემდეგაც, დიდხანს არ განულებია მისდამი სიყვარული და თავყვანისცემა. აკაკი წერეთელი წერდა: "საზოგადოდ ქართველებს ისეთი სიყვარული და ხსოვნა ჰქონდათ ვარანცოვის, რომ, თუ რუსეთში მყოფი, ან მიმავალი ქართველი ვარანცოვის ქერივს არ გაუვლიდა (ოდესაში - პ. კ.) და არ ნახავდა, ვერც კი წარმოიდგენდნენ" (ა.წერეთლის დასახ. წიგნი, გვ.73.).

საბედნიეროდ, საქართველოში იყო სხვა ძალაც - ქართული ინტელიგენცია. თუმცა, ჯერ იგი მხოლოდ ფეხს იდგამდა, იდგამდა, რათა უთავოდ და უსახელმწიფოდ დარჩენილი ერისთვის ეპატრონა და გადაერჩინა გაქრობისგან, რომელიც მას გარდაუვლად მოელოდა იმპერიის მარწუხებში. მისი ჯანსაღი ნაწილი საღად აფასებდა რუსეთის პოლიტიკის არსს, ანალიტიკური გონებით იხედებოდა მოვლენის ძირში, ეჭვის თვალთა უყურებდა იმპერიის პოლიტიკურ სვლებს, არა სჯეროდა დამპყრობელთა "შეგობრული მზრუნველობისა". ესენი ფხიზელ დარაჯად დაუდგნენ საქართველოს ისტორიას და ცდილობდნენ გამოეფხიზლებიათ მოჩვენებითი ბედნიერების ილუზიებით გაბრუებული ქართველობა. ინტელიგენცია იქცა ქართული სულის, ქართული მეობის და საერთოდ ქართველი ერის სახის გადარჩენისა და შენარჩუნების გარანტიად. საკუთარი სახელმწიფოს არქონების პირობებში, ეს დიდი მისია იმპერიის შემადგენლობაში ყოფნის მთელ პერიოდში, (განსაკუთრებით კი საბჭოთა პერიოდში), შეასრულა სწორედ ქართველმა ინტელიგენციამ.

პოლიტიკის შერბილებამ, ჟურნალის გამოცემამ, თეატრის დაარსებამ რუსეთის მთავრობის მიზნების საწინააღმდეგო შედეგები გამოიღო. შესაძლებელი გახდა გაფართოებული ინფორმაციის გადაცემის რადიუსი, საზოგადოებრივი აზ-

როვნება გამოფხიზლდა. ჟურნალ "ცისკრიდან" (ქართულად სხვა ჟურნალი არ არსებობდა) დაიწვეს შეპარულად, ხანდა-ხან აშკარად ეროვნული იდეალების, ეროვნული თვითშეგნების გალევება.

ამ პერიოდის ერთ-ერთი თვალსაჩინო წარმომადგენელია ალექსანდრე ორბელიანი (1802-1869 წ.წ.), სამწუხაროდ, ქართველ ბავშვებს საბჭოთა სახელმძღვანელოებში ამ პიროვნებას უხატავდნენ, როგორც რეაქციონერ ფეოდალთა ლიდერს, რომელიც დჭონქაძის "სურამის ციხეში" აღწერილი ბატონისა და ყმის ანტაგონისტური დამოკიდებულების საპირისპიროდ, ქდაგებდა საერთო მტრის წინააღმდეგ ქართველთა ერთიანობის აუცილებლობას და არა კლასობრივი შუღლის გალევებას. ალექსანდრე ორბელიანი იყო პოეტი, დრამატურგი, პუბლიცისტი და ისტორიკოსი. იგი იყო დიდი პატრიოტი და სამშობლოსათვის თავდადებული, თავისუფლებისმოყვარე ადამიანი. ერეკლე მეორის შვილიშვილს (თეკლე ბატონიშვილის უფროს ვაჟს) შეეძლო კარიერაც გაეკეთებინა და განცხრომითაც ეცხოვრა, მაგრამ მონობაში გადიდკაცებას თავისუფლებისთვის ბრძოლა არჩია. ალექსანდრე ორბელიანი 1832 წლის შეთქმულებაში მონაწილეობისათვის 1840 წლამდე გადასახლებული იყო ორენბურგში.

მაშინ იმდენად ძლიერი იყო ვორონცოვის მიერ ქართველი საზოგადოებისათვის თავსმოხვეული ეიფორიული მდგომარეობა, რომ აღტაცებას იწვევს ამ დიდებული კაცის პიროვნება, რომელმაც, სწორედ ამ საერთო ეიფორიაში შეინარჩუნა ფხიზელი გონება, მიმდინარე ძოვლენათა სიღრმეში წვდომის უნარი. იგი წერდა: "სხვა წარსული მთავარმართებლები ხომ გვატყვილებდნენ, მაგრამ ისინი უფრო დესპოტური მძვინვარებით. მაგრამ ვარანცოვის დრო, სულ სხვაგვარი მოსაწყუებელი იყო, ჩვენგან გამოუცდელი. ვარანცოვი ბევრს გვეაღერებოდა ვითომც კაი კაცობას გვიჩვენებდა, ნამეტნავად უფრო კიდევ იმათ, ვინც რუსეთის ინტერესზე იქცეოდა. ამასთან ხელგაშლილი, ჩინებს და სხვაგვარ ჯილდოებს იძლეოდა, თან

ბევრი შექცევა და განცხრომა ჰქონდა ზოლმე... და კიდევ რამდენი რამ მოიგონა ვარანცოვმა ჩვენი მოსაწყევლები”. ალექსანდრე ორბელიანს არ დარჩენია გაუშიფრავი ევრონცოვის თითქმის არცერთი სვლა, იგი განაგრძობს: “ერთობ ქართველებსა ასე ეგონათ, იმისთანა განცხრომა შექცევანი სულ ასე დარჩებოდა, ამიტომ ვარანცოვის სახელს ადიდებდნენ, ეს რა ღვთიური კაცი მოგვივიდაო, მაგრამ მე კი ზედმიწევნით ვიცოდი, ესეები სულ მოჩვენება იყო ვარანცოვისაგან, რომ საქართველოს ხალხი გართულები იყვნენ დროებითად ამებაში და მთავრობაზედ ცუდი ფიქრი აღარავის ჰქონდეს, ამისათვის რომ ვარანცოვის დროს შამილი და დაღესტანი გაძლიერებულნი იყვნენ: ქართველების ეშინოდა (რომ არ აჯანყებულყვნენ), მაგრამ ვარანცოვმა იმ თავისი ცბიერულის გონებით ესენი სულ ჩაშალა და ბოლოს ისევ იმ მონებაში დარჩნენ ქართველები როგორც ადრე იყვნენ რუსებისა” (იხ., ვ. კოტეტიშვილის დასახ. ნაშრომი, გვ. 168.).

ევრონცოვის აზრით, ქართველების გარუსებაში უმნიშვნელოვანესი როლი უნდა შეესრულებინა საქართველოში განათლების რუსული სისტემის დანერგვას, აქ გეგმიანად და მეთოდურად უნდა წარმართულიყო ქართველთა გარუსების პროცესი. ალექსანდრე ორბელიანს არც ეს საკითხი გამორჩენია მხედველობიდან: “ჩვენს ეხლანდელ სასწავლებლებზეც ვერას ვიტყვით კარგსა ჩვენი ქართველებისათვისა, ამისათვის, რომ ჯერ სრული განათლების სწავლა იმათში არ არის და მას უკან, რასაც ასწავლიან, სულ ერთიან ქართველებსა რუსებად ამზადებენ” (იქვე, გვ. 170-171.).

სინამდვილეში რა მიზანი ამოძრავებდა ევრონცოვს, როდესაც იგი თბილისში თეატრის დაარსებისათვის იღწვოდა და აღფრთოვანებული ქართველების მაღლიერებას იმსახურებდა, კარგად ჩანს მის მიერ 1849 წელს პეტერბურგში, მინისტრისადმი გაგზავნილ დოკუმენტში, იგი წერდა: “თეატრის არსებობას უნდა შეეხედოთ არა მარტო, როგორც სიამოვნებისა და გართობის საშუალებას, არამედ როგორც ისეთ

დაწესებულებას, რომელსაც აქვს დასახული მნიშვნელოვანი მიზანი: ტუზემცები გააცნოს რუსულ ენას, რუსულ ჩვეულებებს და ასეონაირად ხელი შეუწყოს და ისინი თანდათან გათქვიფოს რუსებში” (იხ., ს. გერსამია. გიორგი ერისთავის თეატრი. - თბ.: 1950, გვ. 39.). ვორონცოვი იგივე აზრს გამოთქვამს ქართული თეატრის დაარსების თაობაზე ნიკოლოზ პირველისადმი გაგზავნილ მოხსენებაში.

ყველაფერი ის, რაც რუსეთის მთავრობას თავისი მიზნებისთვის უნდოდა გამოეყენებინა, ქართველი ინტელიგენცია შეეცადა გონივრული მოქმედებით ჟურნალი, თეატრი, სკოლა ეროვნული თვითშეგნების ამალლებისა და გამოფხიზლების რეალურ ძალად ექცია. გერისთავის თეატრი რუსული ბიუროკრატიული ადმინისტრაციის სამხილებელი ასპარეზი გახდა. საინტერესო ფაქტს გადმოგვცემს ს. გერსამია. 1850 წელს გამართულ გ. ერისთავის პიესის “ღავის” პრემიერას ვორონცოვიც დასწრებია. პიესის ერთ-ერთი პერსონაჟის, მეფის მოხელის, გაქნილი, არამზადა და მექრთამე ვზიატკინის როლს ასრულებდა სამეფისნაცვლოს უმაღლესი თანამდებობის პირი შერბინინი. პიესის პერსონაჟი ასეთი დიდი კაცის ენით აღიარებდა სახელმწიფო დაწესებულებაში გაბატონებულ უმსგავსოებას და იქაურ მოხელეთა გარყვნილება-გათახსირებას. ლოთი ივანეს როლს ასრულებდა აგრეთვე მეფის დაწესებულების მოხელე ბულგაკოვი. პიესაში ვზიატკინის სხვა დამქაშები და გაიძევრებიც მრავლად არიან.

ვორონცოვი პიესის მსვლელობის დროს ისეთსავე უხერხულ მდგომარეობაში აღმოჩნდა, როგორც ნიკოლოზ პირველი გოგოლის “რევიზორის” პრემიერაზე. სპექტაკლის დამთავრების შემდეგ მაყურებლები გაქცევებულნი იდგნენ თავიანთი სკამების წინ, არ იცოდნენ როგორ მოქცეულიყვნენ, ისინი უხერხული მდგომარეობიდან ისევ მეფემ გამოიყვანა, რომელმაც ხმამაღლა წამოიძახა “აი პიესა, ყველას მოხვდა და ყველაზე მეტად მეო”. დაუკრა ტაში და მოელი დარბაზიც აჰყვა. გული კი ცბიერ იმპერატორს ბოლბით ჰქონდა სავსე. ვორონცოვმაც

თითქმის იგივე გაიმეორა, ოღონდ უფრო მცირე მასშტაბით. ტაში დაეკრა და მას სხვებიც აჰყენენ. მაგრამ ეს იყო გაქნილი პოლიტიკოსის ტაში, ვითომც ნანახისა და გაგონილის არაფრად ჩაგდება. ვორონცოვი რის ვორონცოვი იქნებოდა, რომ არ მოეთმინა და ქართული თეატრის იდეოლოგიური ზაზის გამო-სწორება მომავლისათვის სასურველი გზით არ წარემართა. მართლაც, მალე გერისთაეის პიესებმა ოფიციალური პირების უკმაყოფილება გამოიწვია და 1856 წელს “დავა” და “გაყრა” აკრძალეს, ხოლო მთავრობის ოფიციალური გაზეთი “კავკაზი” იწყებს ჭკუის სწავლებას და იძლევა მითითებებს: “აქაური ხალხის ინტერესები და მისწრაფებები ოდნავაც არ ეწინააღმდეგება იმ განათლებას, რომელსაც მთავრობა მათში თესავს. საქართველოსთვის დიდი ხანია დადგა ახალი ცხოვრება, ეს მოხდა მას მერე, რაც გულში ჩაეკრა მისთვის კეთილი სურვილებით აღსავსე რუსეთს, და თუ ქართველი დრამატურგები ამ რწმენას განამტკიცებენ თავიანთ სასცენო ნაწარმოებებში, მაშინ მათ შეუძლიათ იმედი იქონიონ ადგილობრივ მეკიდრთა დიდი თანაგრძნობისა” (გაზ. “კავკაზ”. 1854. №48. რუსულ ენაზე). მთავრობა ურჩევს ქართული კულტურის მოღვაწეებს თავი ანებონ მამხილებელი პიესების წერას, და რუსეთის ძლიერებას, მისი პოლიტიკის “ქუმანურობასა და კეთილ განზრახვებს” შეასხან ხოლბა.

მაშინდელ მოღვაწეთა შორის ინტერესს იწვევს მიხეილ თუმანიშვილის პიროვნება, რომელიც “მოლაყბის” ფსევდონიმით თანამშრომლობდა ჟურნალ “ცისკარში”. მისი წერილების მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, ერთი შეხედვით იგი თითქოს მთავრობის მეზობტეა, მაგრამ თუ ჩაუუკვირდებით, მათში ნათლად იგრძნობა განგაშის ტონი, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც იგი ეროვნულ საკითხს ეხება. იგი ერთგვარ სტრატეგიას იჩენს, თანა ჰკიცხავს ქართული საზოგადოების ერთ ნაწილს, თან თითქოს ემადლიერება მთავრობას, თანაც ეროვნულ იდეებს ქადაგებს (ამ პიროვნებას ვრცლად ახასიათებს ვკოტეტიშვილი დასახელებულ ნაშრომში). მიხეილ თუმანიშ-

კილი ერთ-ერთ წერილში წერდა: “ამისთანა მყუდრო მდგომარეობაში, კაცს არ შეეძლოს თავისი საშობლო ენის მოხმარება! უბედურება არ არის? მე უბედურება მგონია ესა, და არა თუ უბედურება, უბედურებაზე უბედურებაა! მაგრამ ვის ეელაპარაკები უბედურებაზე, განა იმდენი მხურვალეა გვაქვს გულში, რომ ვიგრძნოთ უბედურება?” (ჟურნ. “ცისკარი”. 1857, №12.). ერთ წინადადებაში შეიძლება დაბეჯითებით იმეორებს სიტყვა “უბედურებას”, თითქოს ავტორი ეიფორიაში მყოფი საზოგადოებისათვის არსებული საფრთხის დანახვებას, მასზე ყურადღების მიქცევას და შთაგონებას ცდილობს. მთავრობის ხოტბა მიხეილ თუშანიშვილისთვის მხოლოდ ნილაბია, რათა ეროვნულ საკითხებს შეეხოს. “გელაპარაკებით ქართველთა... ღვთის გულისათვის იყავით ნამდვილი ქართველნი. გიყვარდეთ თქვენი ენა თქვენი მამული, კიდევ გაგიძეოროთ თქვენი სამშობლო ენის მზეს (ამაზე უდიდესი ფიცი არა მგონია იყოს, ვისაც კი გრძნობა აქვს და ესმის). ყური დამიგდეთ, დრო არის გაღვიძებისა. ვეცადოთ გავისწოროთ ზნეობა ჩვენი. ვიფიქროთ მომავალზე, ვიფიქროთ ჩვენს შვილიშვილებზედ, ვიფიქროთ ჩვენს სიტყვიერებაზედ, დავუმტკიცოთ ჩვენს დიდ ხელმწიფეს, რომ ჩვენც გვესმის იმისი კეთილი განზრახვა. ვიყვეთ ჭეშმარიტი მამულისშვილები, დრო არის ხელი ავიღოთ ერთმანეთის გაკიცხვისაგან, დაცინვისაგან, და შერობისაგან, აბა ღვთის გულისათვის ეს რა ზნეობა არის, ზოგიერთი ქართველი მაღლის სასწავლებელში ნამყოფი განათლებად თავსა სდებს და თავისი მამულის ღირსება არ იცის. განათლებულ კაცსა მამული სძულდეს! იმას განათლებული გონება კი არა უფრო დაბნელებული უნდა ქონდეს” (ჟურნ. “ცისკარი”. 1858. №3.).

მისმა ასეთმა გაბედულმა გამოსვლებმა, “კალმისათვის ასეთი თავისუფლების მიცემა” მაგანთა უკმაყოფილება გამოიწვია და რედაქციიდან გააგდეს. მაგრამ, საზოგადოებამ ხმა აიმაღლა. ალექსანდრე ორბელიანმა “ცისკარში” მის დასაცავად გამოაქვეყნა სტატია. რედაქციაში გამოგზავნეს თერთმეტი

კაცისაგან ხელმოწერილი წერილი, რომელშიც ნათქვამი იყო: “მოლაყბეს რომ მოკლავთ, მას უკან გადარეული დასწერს, უფრო უარესად და გარკვევით, მასაც რომ მოკლავთ, მერე თავხედი და ბოლომდე ასე ვივლითო” (ჟურნ. “ცისკარი”. 1859. №2.).

ამრიგად, როგორც დავინახეთ, რუსეთის იმპერია თავისებურებებით გამორჩეული, ძნელად ასათვისებელი საქართველოს დამორჩილებისა და შენარჩუნებისათვის იყენებდა ბრძოლის სხვადასხვა ფორმებსა და მეთოდებს. (ეს პროცესი არც შეჩერებულა, შემდგომშიაც იმპერიამ ხან ფერი იცვალა, ხან გარეგნობა). რადგანაც მკაცრმა და უხეშმა პოლიტიკამ კიდევ უფრო გააძლიერა ქართველთა წინააღმდეგობა და სასურველი შედეგები ვერ მოიტანა, რუსეთის ხელისუფლებამ მიიღო ზომები, რომელსაც XIX საუკუნის 40-50-იან წლებში პოლიტიკის ერთგვარი შერბილება, ლიბერალიზაცია მოჰყვა საქართველოში. ამ საქმეში კარგად იქნა გამოყენებული მეორონოვის დიპლომატიური ნიჭი და უნარი. შეიქმნა მოჩვენებითი კეთილდღეობის, ატმოსფერო.

ყველა არ წამოჰგებია რუსეთის ხელისუფლების პოლიტიკურ მანევრებს. გარეგნულად თითქოს ერთგვარი სიწყნარე სუფევდა. მაგრამ ეს არ ნიშნავდა, რომ საქართველოში ეროვნული თავისუფლების იდეა გამქრალიყოს. პირიქით, XIX საუკუნის პირველი ნახევრის აჯანყებებისა და 1832 წლის შეთქმულების დამარცხების შემდეგ, ერთგვარმა დაბნეულობამ გაიარა და ამ იდეების ხელახალი აღორძინება დაიწყო ახლად ჩასახულმა ქართველი ინტელიგენციის პროგრესულმა წარმომადგენლებმა, რითაც მათ ნოყიერი ნიადაგი შეუმზადეს ილია ჭავჭავაძის თაობას.

ამიერიდან ქართველი ინტელიგენცია კისრულობს ერის პატრონობას (არაოფიციალურად), რათა, ბრძოლის არამშვიდობიანი ფორმების გამოყენების შეუძლებლობისა და იმპერიის მკაცრ ანტიეროვნულ ატმოსფეროში, განათლების, კულტურისა და ხელოვნე-

ბის შესაძლებლობათა გამოყენებით. შეპარულად თუ
აშკარად, ის მაინც ექნათ, რომ უსახელმწიფოდ, უთა-
ვოდ და უფუნქციოდ დარჩენილ ქართველ ხალხს არ
დაეკარგა თავისი მეობა და თავისი სახე. ხელი შეეშა-
ლათ დამპყრობელთა იმ გეგმებისათვის, რომლებიც ერს
გადაგვარებასა და გაქრობას უქადდა.

გაზ. "საქართველოს რესპუბლიკა".

№6. 15 იანვარი. 1992 წელი.

* შენიშვნა: საგაზეთო სტატიის სახე მიეცა 1976 წელს დაწერილ
სადაბლობო ნაშრომს. პირველიც მიუხედავად იმ პერიდიკისთვის შეუფერხებელი
აზრებისა და ტონისა. აგრეთვე რეგენზენტის (პროფ. აკიციძე) წინააღმდეგობისა
დაცული იქნა ფრაზაზე.

სახელმწიფო დროშაზე შავი ფერის გამო

მსოფლიოში არსებულ მრავალრიცხოვან, მრავალფეროვანსა და მრავალსახოვან დროშებს ერთმანეთისაგან განასხვავებენ შეფერილობით, მათზე მოთავსებული ნახატით, სიმბოლოთი, სხვადასხვა გამოსახულებით. თითოეულ ფერს, თითოეულ გამოსახულებას აქვს თავისი მნიშვნელობა და თავისი ისტორია. ისინი ასახავს ქვეყნისა და ხალხის წარსულს ან აწმყოს ან მომავლისაკენ სწრაფვას, ან სამივეს ერთად. სახელმწიფო დროშების გარკვეული ჯგუფები გამოირჩევა მსგავსი შეფერილობით ან გამოსახულებით. მაგ., არის ჯგუფი ჯვრის გამოსახულებიანი დროშებისა (შვეიცარია, საბერძნეთი, მალტა, დიდი ბრიტანეთი და ა.შ.), მათ შორის კიდევ გამოიყოფა სკანდინავიის ქვეყნების ქვეჯგუფი (შვეცია, ნორვეგია, ფინეთი, დანია). ცალკე ჯგუფს ქმნის ნახევარმთვარის გამოსახულებიანი დროშები (თურქეთი, აზერბაიჯანი, ალჟირი, ტუნისი, მავრიტანია, პაკისტანი, მალაიზია, სინგაპური, მალდივის კუნძულები და ა.შ.). თავისებურ ფერთა სიახლოვეს ამჟღავნებს ავსტრიის, პოლონეთის, ბელორუსიის, ლატვიის დროშები. ფერთა მსგავსებით გამოირჩევა არაბული ქვეყნების დროშები. აქ ხშირ შემთხვევაში დიდ როლს თამაშობს ხალხებისა და ქვეყნების საერთო ისტორიული ბედი, კულტურის ნათესაობა და სხვა ფაქტორები. არის გამონაკლისები, მაგ., ინდონეზიის დროშა მონაკოს დროშის იდენტურია, ხოლო სინგაპურის დროშა მათგან განსხვავდება მხოლოდ მასზე დატანილი მუსულმანური სიმბოლოთი.

თუ რამდენად სერიოზულად უდგებიან სახელმწიფო დროშის საკითხს, კარგად ჩანს კანადისა და ავსტრალიის მაგალითზე. კანადის მთელი ისტორიის მანძილზე ყველაზე ხანგრძლივი საპარლამენტო დებატები გაიმართა ახალი სახელმწიფო დროშის შესახებ კანონპროექტის განხილვისას 1964 წელს. კამათი ოცდაცამეტი დღე გრძელდებოდა. სპეციალურმა კომისიამ ხუთი ათასი ესკიზი განიხილა. ხოლო, ავსტრალიაში 1901 წელს სახელმწიფო დროშის შესახებ გამოცხადებულ ეროვნულ კონკურსზე განხილულ იქნა ოცდაათი ათასი წინადადება (სხვათა შორის გაიმარჯვა 13 წლის მოსწავლის აივორ ივანისის პროექტმა).

საქართველოს რესპუბლიკის სახელმწიფო სამფეროვან დროშაზე ფერთა შეხამება და ფერთა განლაგება საკამათოდ იქცა. ბევრისათვის მიუღებელია ამ დროშაზე შავი ფერის არსებობა და განსაკუთრებით კი მის ზედა ზოლში. ცნობილია, რომ ქართველი შავ ფერს აღიქვამს, როგორც სიბნელის, ქვესკნელის, გლოვის, სევდისა და მწუხარების სიმბოლო. ამიტომაცაა, რომ უჭირს ამ ფაქტის ბოლომდე შეგუება. *ძნელი დასაჯერებელია, რომ ეს დროშა წმინდა ქართული ტრადიციიდან და ქართული ბუნებიდან იყოს აღმოცენებული* (მიუხედავად იმისა, რომ იგი ექვთ. თაყაიშვილისა და ივ.ჯავახიშვილის კონსულტაციით შექმნა ინიკოლაძემ). მკვლევარებსაც ვერ მოაქვთ მთლად დამაჯერებელი არგუმენტები იმის დამადასტურებლად, რომ საქართველოს ქრტიან სამეფოს ან ცალკეულ სამეფო-სამთავროებს ჰქონდათ შავი დროშა ან რომელიმე ქართულ დროშაზე იყო გამოყენებული შავი ფერი შინდისფერთან (წითელთან) და თეთრ ფერთან რაიმე კომბინაციაში. ხოლო, რაც შეეხება მე-14 საუკუნის კატალონიელი ბერის ატლასში მოთავსებული “კოლკოს-გორინჩის” ქვეყნის დროშას, დასაზუსტებელია იყო თუ არა იგი დასავლეთ საქართველოს სახელმწიფო დროშა.

მაშ საიდან გაჩნდა შავი ფერი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სახელმწიფო დროშაზე? ჩემის აზრით,

ამ ფაქტს მხოლოდ პოლიტიკური სარჩული უნდა და-
დებოდა საფუძვლად. რუსეთის 1917 წლის თებერვლის
რევოლუციის შემდეგ დაიწყო ქართული დამოუკიდებელი სა-
ხელმწიფოებრიობის ჩამოყალიბების პროცესი, მოვლენები ისე
განვითარდა, რომ ბევრმა პოლიტიკურმა ორგანიზაციამ და,
შესაბამისად, ქართულმა დიპლომატიამ პოლიტიკური
ორიენტაცია გერმანიაზე აიღო.

მართლაც, საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხა-
დებაში გერმანიამ გარკვეული როლი შეასრულა. იმ პერიოდ-
ში, უფრო ზუსტად 1867-1919 წლებში გერმანიის სამფერო-
ვან დროშას ამშვენებდა შავი, თეთრი და წითელი ფერებისა-
გან (ფერების ათვლა ზემოდან ქვემოთ) შემდგარი სამი თანა-
ბარი ჰორიზონტალური ზოლი. (აღსანიშნავია, რომ ზუსტად
იგივე შეფერილობის დროშა დღეს აფრიკის კონტინენტზე
ზემო ვოლტის რესპუბლიკის სახელმწიფო დროშაა).* სწო-
რედ ამ დროშის ანუ კაიზერული გერმანიის დროშის
ანარეკლი უნდა იყოს ჩვენი დროშა, რომლის შემდგენ-
ლებმაც პოლიტიკური მოტივით ორიენტირად აიღეს
იგი. სწორედ ამ დროშას გაუწიეს ანგარიში და ქარ-
თული ტრადიციებიც მას მოარგეს. (ასეთი მაგალითები
უამრავია სახელმწიფო დროშების ისტორიაში). სხვანაირად
წარმოდგენელია, რომ ქართველ კაცს შავი ფერის
ზოლი (ქვესკნელი, სიბნელე, გლოვა, სევდა და მწუ-
ხარება) მოეთავსებინა ეროვნული დროშის ზედა ნა-
წილში. ჩვენს დროშაზე გარკვევით მხოლოდ შინდისფერის
სიჭარბის ფაქტორია გასაგები, რომელიც აიხსნება სოციალ-
დემოკრატიების (მენშევიკების) მძლავრობით იმჟამინდელ ქარ-
თულ პოლიტიკურ ცხოვრებაში. (სხვათა შორის, როდესაც
რუსეთის იმპერატორმა, გერმანოფილმა ალექსანდრე II რუსე-
თის თეთრ-ლურჯ-წითელზოლებიანი (ფერების ათვლა ზემო-
დან ქვემოთ) დროშა 1858 წელს შეცვლა შავ-ყვითელ-თეთ-
რზოლებიანი დროშით, რუსეთის საზოგადოებრიობა ვერაფ-
რით ვერ შეეგუა დროშაზე შავი ფერის ზედა ზოლს და 1883

წელს ისევ ძველი დროშა აღადგინეს, (1858 წელს გერმანული კავშირის დროშა წარმოადგენდა შავ-წითელ-ყვითელ-ზოლებიან ტილოს).

საინტერესოა, რომ ამჟამად წითელი, თეთრი და შავი ფერები, ხშირად მწვანე ფერთან კომბინაციაში ძირითადად ითვლება არაბული ქვეყნების დროშების ფერებად (ამ სამი ფერის კომბინაციის თვალსაზრისით ევროპაში გერმანია გამო-ნაკლისი იყო). პირველად არაბეთში ეს ფერები ერთად შეკრე-ბილი გამოჩნდა დღევანდელი საუდის არაბეთის ტერიტორია-ზე წარმოქმნილი ჰიჯაზის საემიროს სახელმწიფო დროშაზე მე-19 საუკუნეში, სწორედ მან დაუდო სათავე დანარჩენი არა-ბული ქვეყნების დროშებს (ერაყი, იემენი, ლიბია, სირია, სუ-დანია, ეგვიპტე, არაბთა გაერთიანებული საემიროები, იორდა-ნია და ა.შ.).

არაბულ ფერთა გამის ახსნის რამდენიმე ვარიანტი არ-სებობს. მათ შორის შავი ფერი აღნიშნავს: პირველი ვარიან-ტით - არაბთა დიდებულ წარსულს და დაღუპულ ეროვნულ გმირებს; მეორეთი - არაბეთის მტრებზე გამარჯვებას; მესამე-თი - სასიხარულო აწმყოს და ბედნიერ მომავალს; მეოთხეთი - ჰაშიმიდების დინასტიურ ფერს. გარდა ამისა, დროშაზე დატანილი შავი ფერი ბელგიაში აღინიშნება როგორც ძალა. ავღანეთში - კოლონიზატორთა ბატონობის შავბნელი წლები, იამაიკაში - ხალხის სიმტკიცე, გაიანაში - ხალხის გამძლეო-ბა, ანტიგუაში - მიწა და ძირითადი მოსახლეობის აფრიკული წარმოშობა, ტრინიდადი და ტობაგოში - ქვეყნის ხალხი, მისი ძალა და ერთობა, მიწის ნაყოფიერება, სენტ-ლუისში - ეელ-კანი პიტონსი. ხოლო აფრიკის ქვეყნების დროშებზე დატანი-ლი შავი ფერი ძირითადად სიმბოლოა აფრიკის თავისუფლე-ბის მოყვარე ხალხებისა. რაც შეეხება ზემო ვოლტის რესპუბ-ლიკას, დროშის სამფეროვანი ზოლები, რომელთა განლაგება ჩვენს დროშასთან ამჟღავნებს სიახლოვეს, ამ ქვეყნის მდინა-რეების შავი ვოლტის, თეთრი ვოლტის და წითელი ვოლტის სიმბოლოებია. *

ზეპოთ განხილული დროშების გარდა დღეისათვის დროშებზე შავი ფერი სხვადასხვა ფერებთან კომბინაციაში აქვთ შემდეგ სახელმწიფოებს: ესტონეთს - ცისფერთან და თეთრთან, ალბანეთს - მუქ-წითელთან, ანგოლას - წითელთან, ბაჰამის კუნძულებს - ცისფერთან და ყვითელთან, ბოტსვანას - თეთრთან და ცისფერთან, ზიმბაბვეს - მწვანესთან, ყვითელთან, წითელთან და თეთრთან, მოზამბიკს - ყვითელთან, თეთრთან, მწვანესთან და წითელთან, მალავის - წითელთან და მწვანესთან, სამხრეთ კორეას - თეთრთან, წითელთან და ლურჯთან, ტანზანიას - მწვანესთან, ყვითელთან და ცისფერთან, უგანდას - ყვითელთან, წითელთან და თეთრთან.

საკუთრივ შინდისფერი (მუქი წითელი) შავსა და თეთრ ფერებთან კომბინაციაში სახელმწიფო დროშაზე აქვთ პაპუა ახალ გვინეას, ჰაიტი, კენიას, ტრინიდადი და ტობაგოს.

დაუგებრუნდეთ ისევ ჩვენს სამფეროვან დროშას, რომლის შეცვლის შესახებ ხშირად გაისმის ხმები. ყველას თავისი აზრი აქვს და არც ვაპირებ ვინმეს შევაცვლევიყო იგი. მაგრამ მიინდა ერთი რამ იყოს ცხადი: მოგეწონს თუ არ მოგეწონს საქართველოს სახელმწიფო დროშა, მისი ყოფნა არ ყოფნის ბედი არ შეიძლება გადაწყდეს პიროვნულად, ვიწრო წრეში ან თუნდაც პარლამენტში. შეცვლის საკითხი თუ დადგება, ეს მხოლოდ საერთო სახალხო რეფერენდუმმა შეიძლება გადაწყვიტოს. ამის შემდეგ შეიძლება კონკურსის გამოცხადება და მერე მისი შედეგების პარლამენტზე გატანა. ამასთან, გასათვალისწინებელია ის, რომ შეიძლება ეს დროშა არ იყოს წარმომადგენელი უშუალოდ ქართული ტრადიციიდან, მაგრამ თვითონ არის უკვე ტრადიცია, ტრადიციის საფუძველის ჩამყრელი და იგი ჩვენს ისტორიაში უკვე სამარადისოდ ჩაიბეჭდა. ეს დროშა იყო დამოუკიდებელი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დროშა, ეს დროშა არის ჩვენი დღევანდელი დამოუკიდებელი საქართველოს სახელმწიფო დროშა. ამ დროშით ხელში საქართველოს თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლას შეეწირა მრავალი ქართველი

პატრიოტი 1921 წელსაც, 1924 წელსაც, 1989 წელსაც და
დღესაც ეწირებიან. იგი საქართველოს დამოუკიდებლობასთან,
თავისუფლებისათვის ბრძოლის ტკივილებთან თუ სიხარულ-
თან ასოცირდება და ამიტომაც იგი ჩვენთვის გახდა ძვირფასი
და მშობლიური, ბევრისათვის ძნელად დასათმობი.

**შენიშვნა: დღეს ამ სახელმწიფოს ბურკინა-ფასო ქვეყა და
დროშაც სხვა აქვს.*

გაზ. "საქართველოს რესპუბლიკა",
№23, 5 თებერვალი 1993 წ.

სახელმწიფოზე, კარლამენტზე, ოპოზიციასზე და სხვაზე მსოფლიო- ში მიმდინარე პროცესების ჭრილში

ბოლო ხანებში საქართველოში განვითარებულმა მოვლენებმა მარი თითქმის სრულ კატასტროფად შეიყვანა. დასავლეთ საქართველოში განაღდებულმა ქაოტისმა კვლელმა იმამმა, საპარლამენტო კრიზისმა, სეპარატისტთა მოხანათობამ აშკარად დაგვიანახა (თუმცა სადალერეოაზროვნე ალაპიანისათვის ეს აღრმე ნათელი იყო), რამ ისე ცხოვრება, როგორც აქამდე ცხოვრობდით, აღარ შეიძლება.

როგორი იქნება ჩვენი ცხოვრება შიდა ომებისა და საგანგებო წესების პირობებში? ეს ის საარსებო მნიშვნელობის უმთავრესი საკითხებია, რომლებიც ყოველ ჩვენგანს აღელვებს. სწორედ ამ თემაზე მეება საუბარი სახელმწიფოს მმართველობის ორგანოებთან ურთიერთობის საკითხებში სახელმწიფოს მეთაურის აპარატის სახელმწიფო მრჩეველთან ბატონ ქენრი ქუარაშვილთან.

დემოკრატიის აუცილებელი პირობა ადამიანის საკუთრებაზე უფლება, სამოქალაქო საზოგადოების შექმნა და სოციალური ქლურალიზმი. ამასთან, დემოკრატიული სახელმწიფო უნდა ემორჩილებოდეს სამოქალაქო საზოგადოებას, ე. ი. დემოკრატია მხოლოდ მაშინ იქნება, როდესაც სამოქალაქო საზოგადოება თავისი პოლიტიკური წარმომადგენლების სახით სრულიად ეუფლება საკანონმდებლო ხელისუფლებას, იმორჩილებს აღმასრულებელ ხელისუფლებასაც და სახელმწიფოს გადააქცევს საზოგადოების მომსახურე აპარატად. ("გზა დემოკრატიისაკენ" გაზ. "საქართველოს რესპუბლიკა" № 190)

უნდა მოწესრიგდეს დამოკიდებულება ოპოზიციური აზრისა თუ ეურსისადმი, რომელიც ჩვენთან (სულ ერთია რომელი ძალებია ხელისუფლებაში) ხშირად ბიოლოგიურ სიტუაციებში გადადის ხილმე. არაღა მთავრობისა და მისი ეურსისადმი პოლიტიკური ოპოზიციის გაფორმება - არა მარტო კანონზომიერი ფაქტია, არამედ რაღაც დონით სასურველიც კი არის, რადგანაც არაფერი ისე არ ასტიმულირებს აზროვნებაში ანალიტიკურობას და პოლიტიკურ საქმიანობაში რაციონალიზმს როგორც ძლიერი კონსტრუქციული ოპოზიცია. იგი ხელს უწყობს რიგების შექმნას, მთავარი მიზნის მიღწევისათვის წამიერი ინტერესების დათმობას. ("გზა დემოკრატიისაკენ" გაზ. "საქართველოს რესპუბლიკა" №191)

(ინტერვიუ ჩაწერილია ოქტომბერში.
აფხაზეთში ომის განახლებაზე - რედ.)

- ბატონო ჰენრი, ერის ცხოვრების უმნიშვნელოვანესი ყველა მოვლენა, უკანასკნელი ორი საუკუნის მანძილზე რომ მოხდა საქართველოში, მეტნაკლები სიცხადით, დაკავშირებულია რუსეთთან. ასეა ახლაც - მოვლენათა სათავე, როგორც წესი, რუსეთში უნდა ვეძიოთ. როგორ დაახასიათებდით ამ მიმართებით პარლამენტისა და, კერძოდ, მისი თავმჯდომარის მოღვაწეობას?

- საქართველო რუსეთთან დაკავშირებული იყო იმაზე მეტად, ვიდრე ჩვენ ეს ხელს გვაძლევდა (გავიმეორებ იმას, რაც ადრეც მითქვამს). სწორედ ეს "მეტიმეტი" კავშირი იყო, რომ აძლიერებდა ჩვენს ოცნებას იმპერიასთან კავშირის საერთოდ გაწყვეტაზე. ჩვენი ასეთი ოცნება კი, თავის მხრივ, აფრთხობს მოსკოვს, რომელსაც ხელს არ აძლევს ამდენი ხნის მანძილზე თავისი გავლენის სფეროში მყოფი სტრატეგიული კავკასიის გულის დაკარგვა. გასაგებია, რომ თუკი ასეთი სიტუაციაში ჩვენი პოლიტიკოსები რუსეთიდან საქართველოს სრული მოწყვეტის პერსპექტივას დახატავენ (თანაც, შეუნიღბავად, როგორც ამას, მაგალითად, ზოგიერთი ჩვენი ყვინჩილა

“პოლიტიკოსი” აკეთებს) იგი ყველანაირად შეეცდება კიდევ უფრო მაგრად “საგვიხუტოს”, თანაც ისე მაგრად, რომ შეიძლება სულაც გაგვაფრთხილოს. ცხადია, საქართველო რუსეთის საგარეო პოლიტიკის ძალზე სერიოზული ობიექტია. შესაბამისად, ჩართული ვართ რუსი პოლიტიკოსების (მათი შეფერილობის მიუხედავად) სერიოზული პროგნოზირების ველში. თუ კი რუსეთიდან თავის დახსნას ვაპირებთ, პირველ რიგში საჭიროა ჩვენი ერთიანობა ამ საკითხში მაინც, შემდეგ აუცილებლად უნდა დაეუპირისპიროთ უფრო მაღალი დონის, ხარისხის, ნიჭის გაწონასწორებული და მიზანმიმართული უფრო მაღალი რანგის პოლიტიკა, რადგან პოლიტიკური ბრძოლის ტრადიციაში, პროფესიონალიზმში, ფიზიკურ ძალასა და რიცხობრიობაში რუსები წინ არიან. ამ დროს კი ჩვენ, სამწუხაროდ, პიროვნულ ამბიციებსა და ერთმანეთთან ხელისუფლებებისათვის ბრძოლას აყოლილნი, გაუცნობიერებლად ხელს ვუწყობთ და ვუადვილებთ რუსებს საქართველოში მიმდინარე პროცესების პროგნოზირებასა და მართვას, რასაც საქართველოში მიმდინარე მოვლენები მოწმობს.

ქართველებს წარსულში მეზობელ დიდ იმპერიებთან პოლიტიკის წარმოების დიდი გამოცდილება გვქონდა. რუსეთის იმპერიასთან პოლიტიკური ლავირება უზარმაზარ ძალისხმევასა და, რაც მთავარია, საკუთარ ქვეყანაში შესაბამისი პირობების არსებობას მოითხოვს, ყოველ შემთხვევაში იმ ელემენტარული ჭეშმარიტების გაცნობიერებას, რომ პოლიტიკოსთა შიდა-პოლიტიკურმა ბატალიებმა ხელი არ უნდა შეუშალოს რუსეთის იმპერიასთან (არანაკლებ საფრთხილო თურქეთთან და სხვა მეზობელ ქვეყნებთან) პოლიტიკურ და დიპლომატიურ საქმიანობას, სხვანაირად შეუძლებელი იქნება პოლიტიკური ინიციატივის ხელში აღება, პოლიტიკური პროგნოზირების საფუძველზე შემუშავებული (რავალსვლიანი, მრავალკომბინაციური, მოქნილი და მიზანმიმართული პოლიტიკით წინასწარი ზომების მიღება ჩვენთვის არასასურველი

მოქალაქეების თავიდან არიდებისა და დასახული მიზნისაკენ ნაკლებად ფაოერაკიანი გზით წინსვლისათვის.

მიმანია, რომ ამ კუთხით მაქსიმალურად ვერ გამოვიყენეთ ე.შევარდნადის ფაქტორი. უფრო მეტიც, ბოლო წლებში წამოიწიული ზოგიერთი პოლიტიკოსი თურმე მას არ ენდობა (საკითხავია, რამდენად სანდო არიან თვითონ?). არადა, თუ კარგად გაანალიზებენ ე.შევარდნადის პოლიტიკურ და დიპლომატიურ საქმიანობას, არ უნდა გაუჭირდეთ იმისი დანახვა, რომ ქართველთაგან თუ ვინმე აწარმოებს არა მყვირალა ფრანგებითა და ლოზუნგებით უკომპრომისო, მიზანმიმართულ დიპლომატიურ ომს რუსეთის იმპერიის წინააღმდეგ, ეს შევარდნაძეა (რომლის წაკითხვაც ძნელია საქმეში ჩაუხედავი კაცისათვის და ისტორია თავის დროზე შეაფასებს მის ფენომენს). ზოგიერთს რუსეთის იმპერიის წინააღმდეგ ბრძოლა ჰგონია, თუ მიტინგზე ან პარლამენტში რუსეთის მისამართით ხმამაღლა იყვირებს და გულზე ხელებს დაიბრაგუნებს. ასეთი ილუზიური აღქმა იმის ბრალია, რომ დიდი ხანია ეროვნული დამოუკიდებელი სახელმწიფო არა გვექონია და დაკარგული გვაქვს დიპლომატიისა და “პოლიტიკის კეთების” ტრადიციები და მათი აღქმის უნარიც.

იმის მიუხედავად, რომ საგარეო პოლიტიკის წარმოებისათვის შინ ხელისშემშლელი ფაქტორები დიდია, ჩვენი პოლიტიკა იმდენად მიზანმიმართული და გლობალური მასშტაბებისაა, რომ საბოლოოდ გავიმარჯვებთ, და არც აფხაზეთს დაგვკარგავთ და არც ცხინვალ-ჯავის რეგიონს.

- ქვეყანაში შექმნილი ვითარების გამო წარმოქმნილი პოლიტიკური და ეკონომიკური კრიზისიდან გამოსასვლელად მრავალი პოლიტიკური პარტია და ცალკეული პოლიტიკური თუ საზოგადო მოღვაწე დიდი ხანია მოითხოვდა სახელმწიფოს მეთაურისაგან მის მისმართ პარლამენტის მიერ მინიჭებულ საგანგებო უფლებების გამოყენებას და საგანგებო წესების შემოღე-

ბას. რამდენად შეუწყობს ეს მოსახლეობის უმძიმესი სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის შემსუბუქებას და რამდენად შეიძლება გახდეს მატერიალური კეთილდღეობის გარანტი?

მდგომარეობა, რომელშიც ჩვენი ქვეყანაა ჩავარდნილი, უფრო რთულია, ვიდრე უბრალოდ ეკონომიკური და პოლიტიკური კრიზისი.

ძალზე მტკივნეულია ომში წარუმატებლობა. სირცხვილით ვიწვი, რადგანაც მე ის ქართველი ვარ, ვისაც კუდიტ ქა ასროლინეს აფხაზეთიდან და ცხინვალ-ჯავის რეგიონიდან (ფაქტი ფაქტია, რა მექანიზმებით მოხდა, ამას მნიშვნელობა არა აქვს არანაკლები მექანიზმები ჩვენც შეგვეძლო გამოგვეყენებინა). ცოლ-შვილს, მეგობრებს, თანამშრომლებს, მეზობლებს თავმოყვარე კაცი თვალს ვერ ვუსწორებ, ვერც გავუსწორებ და ვერც გავიხარებ სანამ აფხაზეთსა და ცხინვალ-ჯავის რეგიონში ქართველი გაძარჯვებას არ იზიჟებს. ვერ გავუგებ მე იმ ქართველს, რომელიც დღეს ხელისუფლებას ებრძვის, წინა პლანზე აყენებს პარტიულ თუ პიროვნულ ინტერესებს, თანამდებობას, პირად გამორჩენას, ქონების დაგროვებას, დროს ატარებს განცხრომაში...

რაც დღეს ხდება ამაში ყველაზე მეტად ჩვენ, ქართველები ვართ დამნაშავე. სანამ სხვაგან დავიწყებდეთ დამნაშავის ძებნას (მხოლოდ ის არ გაგვიკვირდეს, მტერმა მტრის საქმე რომ აკეთოს) ჩაუფიქრდეთ, განა თვითონ გააკეთეთ რაიმე (ჩვენ ჩვენს ადგილზე, რა თქმა უნდა) მტრის მტრულად და მოყვრის მოყვრულად დახვედრის, სახელმწიფოს აშენების, ეკონომიკის შექმნის, ქვეყნის წინსვლის, ქვეყნისა და საკუთარი სინდის-ნამუსის კაცურად დაცვის, უკეთესი ხელისუფლების არჩევისა და მთავრობის შექმნის (თუ არსებული არ მოგეწონს), ქვეყნის, სახელმწიფოს (უკვე საკუთარის) მოვლისათვის? (ისიც ქვეყნის მოვლაა, როცა ქუჩაში ნაგავს არ დაყრი, სადარბაზოს გაუფრთხილდები...).

ჩვენ საკუთარ სახელმწიფოს ვპარცევთ ან ვანგრევთ,

ან არაფერს ვაკეთებთ (მცირე გამოჩაქლისების გარდა). უფრო მეტად კი ყველანი არა არსებითზე, უაზროდ, ქვეყნისათვის უსარგებლოდ ყველაზე და ყველაფერზე ვლაცობთ (ვეწვეით. მაპატიეთ ამ სიტყვისათვის, “ონანიზმს”).

რაც დღეს ჩვენს თავს ტრიალებს. შემთხვევითი არ არის, კანონზომიერად დავიმსახურეთ. იგი ჩვენს ძიერ ბოლო 200 წლის, განსაკუთრებით კი უკანასკნელი 70 წლის მანძილზე სხვის სახელმწიფოში განვლილი ცხოვრების შედეგია. სხვათა შორის, ეს პერიოდი, ქვრივი ანასა და მაიორ მაკაბელის შეერთების ნაყოფის, მათი შთამომავლების, ილიას მკვლელი ქართველის, დღევანდელი ქართველის იერსახისა და მეობის ჩამოყალიბების ურთულესი ფსიქოლოგიური პროცესი გენიალურად ასახა ოთარ ჭილაძემ თავის რომანებში (“ყოველმან ჩემმან მპოვნელმან...”, “რკინის თეატრი”, “მარტის მამალი”). ზოლო ამ ათიოდე წლის წინათ, თემურ ჩხეიძემ მიხეილ ჯავახიშვილის “ჯაყოს ხიზნების” სატელევიზიო დადგმით ქართველებს კარგა გვარიანი სილა გაგვაწა (გამოსაფხიზლებლად), სარკეში ჩაგვახედა და დაგვანახა ბედით კმაყოფილი, მონადქცეული სამშობლოს (მარგო) და მისი პატრონის, უხერხემლო ქართველის (თეიმურაზ ხევისთავი) სახე, რომელსაც სამშობლოს საკუთარ სარეცელზე უუპატიურებენ (იმდენად არის დეგრადირებული). ჩვენ, ვერც თენგიზ აბულაძის “ნატურის ხემ” მოგვიყვანა აზრზე, ჩვენი დეგრადირების პროცესი ყოფაშიც თვალნათელი გახდა. მაგალითად, როცა ქართული ნადიმებიდან, ქორწილებიდან განიდევნა ქართული ცეკვა ვაჟკაცობის, რაინდობის... სიმბოლო (მოდრაობაში ჩანს, რომ ეს ცეკვები მეომარი ხალხის შექმნილია) და შეიცვალა იგი უწინ ქართული ბუნების, ქართული ხასიათისათვის სრულიად უცხო “შალახოთი” (ხელების, ფეხების, საჯდომის მოძრაობები პედერასტების ქცევებს აგონებს კაცს).

მოკლედ, დღეს შექმნილი საზოგადოებრივ-პოლიტიკური და სოციალური სიტუაცია მთლიანობაში საშინაო და საგარეო, ეკონომიკური და პოლიტიკური,

ფსიქოლოგიური, ობიექტური და სუბიექტური და სხვა დიდი ჯგუფების ფაქტორების ურთიერთზემოქმედების პროცესია, მათ შორის გეოპოლიტიკური ხასიათის ფაქტორიც არის, რომელიც წინა პლანზე დამოუკიდებლობამ წამოსწია. ამასთან, ქვეყანაში დადგა პერიოდი (მიგნაკლებად დამახასიათებელი განვითარების ანალოგიურ ეტაპზე მყოფი ქვეყნებისათვის, როცა ხდება ქვეყნის სიმდიდრის, ქონების დატაცება, ვინ შეტს მიიტაცებს), როცა ზნეობრიობა, ქვეყნის კეთილდღეობა, პატრიოტიზმი - ყველაფერი ეს უკანა პლანზე გადადის და ბიო-სოციალური კანონები უკარნახებენ თავის ცხოვრების პირობებს. ქვეყანა გადადის ერთი მდგომარეობიდან მეორეში. ქვეყანაში მიმდინარეობს ქვეყნის გადანაწილება, ახალი მესაკუთრის ჩამოყალიბება და კაპიტალის პირველადი დაგროვება.

თუმცა, ამგვარი პროცესები ნიადაგ დაკავშირებული იყო ძალადობასთან და, როგორც წესი, იყო უზნეო თავისი შინაარსით, მაგრამ ჩვენს ქვეყანაში მიმდინარე პროცესებს, კლასიკური ისტორიული პროცესებისაგან განსხვავებით, თავისებურებანი ახასიათებს. უპირველეს ყოვლისა, განსხვავება მარცვის მიზანსწრაფულობითა და ქონების სწრაფი დაგროვებით, ძირითადად, ქვეყნის სიმდიდრის დანაწილებისა და დატაცების გზით. წაგლეჯვის შესაძლებლობა კი უმეტესად აქვთ ხელისუფლებისა და სახელმწიფოებრივ სტრუქტურებს. სწორედ აქედან მომდინარეობს ხელისუფლებისათვის ასეთი გააფთრებული ბრძოლა. (ბევრ მონაწილეს გაცნობიერებული შეიძლება არცაა აქვს) ბრძოლა არა იმდენად მარტო თავიანთი დომინირებისთვის, რამდენადაც ერთპიროვნული ბატონობისა და ხელისუფლების სტრუქტურებიდან მოწინააღმდეგეთა საერთოდ გამოდევნისათვის (განადგურებისთვისაც კი).

არ შეიძლება თვალი დავხუჭოთ იმაზეც, რომ ქვეყანაში სოციალური სიტუაციის გაუარესების ტემპი მატულობს. მოსახლეობის სოციალურად დაუცველი ფენებისა და დაბალ-

ხელფასიანი ადამიანებისათვის წინა პლანზე ფიზიკური გაღარჩენის პრობლემამ წამოიწია. იქმნება ისეთი განსაკუთრებული ფსიქოლოგიური სიტუაცია, როცა ადამიანები შეგნებულად თელიან, რომ თავისუფლების, დამოუკიდებლობის, მომავლის იმედით, პოლიტიკური ლიდერის ნდობით კიდევ მოითმენენ ფასების გაძვირებას, სურსათის დეფიციტს, კიდევ უფრო მეტსაც მოითმენენ, მაგრამ იმასაც მიხვდნენ, რომ ასე ცხოვრებას, უბრალოდ დიდხანს ვეღარ შეძლებენ. ამის შედეგია, რომ თანდათან ეცემა ნდობა საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ხელისუფლებისადმი, ძლიერდება სამართლებრივი ნიჰილიზმი, იზრდება ზვალინდელი დღისადმი პესიმისტური განწყობილება, შექმნილი კრიმინოგენური სიტუაციის გამო ადამიანებს მთლიანად უქრებათ პირადი უსაფრთხოების შეგრძნება და უმწეო მდგომარეობაში ვარდებიან. *მაშინ, როცა მოსახლეობის ფსიქოლოგია ჯერ არ შეცვლილა და მისი დიდი ნაწილი უწინდებურად სახელმწიფოს უყურებს, როგორც მისი სოციალური კეთილდღეობის ძირითად გარანტს.* ასეთი სისწრაფით ღარიბებად და მდიდრებად დაყოფამ, მოსახლეობის დიდი ნაწილის ასეთმა სწრაფმა გადატაკებამ, სოფლის მეურნეობისა და წარმოების პარალიზმა, მასობრივი უმუშევრობის ტალღამ ადამიანთა სულიერმა სიცარიელემ, შეიძლება კვლავ ააღორძინოს სოციალურ-კლასობრივი დაპირისპირებულობის იდეოლოგია, ამ დაპირისპირების პრაქტიკული საფრთხე. კრიმინალური ტიპის აზროვნებისა და აგრესიულობის გაერცელება, იარაღის ხელმისაწვდომობა კი იმას მოწმობს, რომ არსებობს სამოქალაქო კონფლიქტების სოციალური პოტენციალი.

- ბატონო ჰენრი, საქართველოს პოლიტიკურ ძალებში მეტ-ნაკლები სიცხადით გამოკვეთილია პოლიტიკური ცხოვრების მოწესრიგების რამდენიმე ალტერნატიული გზა. მაგალითად, პარლამენტართა მნიშვნელოვან ნაწილს მიაჩნია, რომ ამისათვის აუცილებელია საპარლამენტო უმრავლესობის შექმნა ზოგი კი პირიქით

თელის, რომ საამისოდ აუცილებელია კონსენსუსის მიღწევა, მაგრამ გაურკვეველია მისი მოქმედების მექანიზმი. რომელი გზა მიგაჩნიათ სწორი (რა თქმა უნდა, არსებული ვითარების გათვალისწინებით) და როგორი უნდა იყოს მისი რეალიზაციის გზები?

- დიდი განსხვავებაა დასავლეთის (ხშირად რომ ვადა-რებთ ხოლმე ჩვენს თავს) პარლამენტარებსა და ჩვენს პარლამენტარებს შორის (თავი რომ დავანებოთ პროფესიონალიზმს, ტრადიციებს, გამოცდილებას და ა.შ.) საინტერესოა კიდევ ერთი ასპექტი: ჩვენი პარლამენტი წარმოიქმნა (წინაც და დღევანდელიც) იმ პერიოდში, როცა თანამედროვე საბაზრო ეკონომიკა და სამოქალაქო საზოგადოება არ არსებობდა, აქედან გამომდინარე, შესაბამისი ეკონომიკური, სოციალურ-პოლიტიკური ინტერესები და სტრუქტურები არ გაგვაჩნდა. ეს ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ფაქტორია ჩვენი პარლამენტარების დახასიათებაში. მათ ხასიათში, მათ ქცევაში, მათი საქმიანობის შინაარსში ასახულია ის, რომ აქ ბატონობს არა მწარმოებლების (შემქმნელების) არამედ მომხმარებლების (მჭამელების) ინტერესები. ჩვენი პარლამენტი არის გაბოროტებულ მომხმარებელთა სარკე. ეს ბუნებრივია, რადგანაც, ჩვენთან, უბრალოდ, არ არსებობს მწარმოებელი (შემქმნელი) კლასი, ჯგუფი, ფენა, საზოგადოება. შესაბამისად მის საქმიანობას განსაზღვრავს აღმშენებლის კი არა, მჭამელის, არსებული ქონების გადამანაწილებლის ფსიქოლოგია. ასეთ სიტუაციაში პარლამენტარების დაყოფა დემოკრატიებად და არადემოკრატიებად თამაშს უფრო ჰგავს, რადგანაც ჩვენთან სიტყვა “დემოკრატი” დაკარგული აქვს კონკრეტული პოლიტიკური და ისტორიული აზრი, რადგანაც საზღვარი დემოკრატიებსა და არადემოკრატიებს შორის სხვა სიბრტყეზეა გადანაცვლებული. დემოკრატიობაზე ახლა ყველა თანაბრად აცხადებს პრეტენზიას, საბაზრო ეკონომიკისა და სამოქალაქო საზოგადოების შინაარსზე მათი წარმოდგენების მიუხედავად. დღეს არჩევნები რომ ჩავატარებ-

რომ, შეიძლება ოდნავ უკეთესი პარლამენტი მივიღოთ. ერთი რამ ცხადია: დღევანდელმა პარლამენტმა ბოლომდე თავი ვერ გაართვა ძირითად საპარლამენტო საქმიანობას. უმაღლესი საკანონმდებლო ორგანო იმისათვის სჭირდება ქვეყანას, რომ შექმნას ისეთი კანონები და მექანიზმები, რომლებიც ქვეყნის წინსვლას უკეთესობისაკენ უზრუნველყოფენ.

პროდუქტიულობით ჩვენი პარლამენტი ვერ დაიკვეხნის. ეს კი მთავრი კრიტერიუმა მისი მუშაობის შეფასებაში. დღევანდელი პარლამენტის დიდი ნაწილის პოლიტიკური ამბიციები ვერ თავსდება “უბრალო პარლამენტარების” შრომატევადი, მომქანცველი, ყოველდღიურად შეუმჩნეველი კანონმდოქმედებითი საქმიანობის “ვიწრო” ფარგლებში. ამ შეუთავსებლობამაც შეუწყო ხელი საპარლამენტო კრიზისს.

- თქვენს წერილში “გზა დემოკრატიისაკენ. ტოტალიტარიზმიდან გამოსვლის პროცესი” (იხ. საქართველოს რესპუბლიკა, №190-191, 31.08-1.09, 1993 წ.) ბრძანეთ, რომ საქართველოში ოპოზიციასა და პოზიციას შორის ბიოლოგიური სიძულვილი (და არა ცივილური დაპირისპირება) არსებობს ნებისმიერი ხელისუფლების დროს.

ხომ არ არის იმის მიზეზი, რომ ხშირად ოპოზიციური პარტიების ზოგიერთ კონსტრუქციულ ნაბიჯებს (უნისონს უმრავლესობასთან) ან ვერ ამჩნევენ, ან არ უნდათ დაინახონ და კვლავ “მტრის სახის შექმნას” ლამობენ?

- დიდი სურვილი გვაქვს დემოკრატები გვერქვას და ჩვენი ქვეყანა სწრაფად ჩავაყენოთ ცივილიზებულ დემოკრატიული ქვეყნების რიგში. ამ სისწრაფეში (მხოლოდ სურვილის დონეზე) ვცდილობთ ჩვენი ეროვნული მეობისა და განვითარების დონის გაუთვალისწინებლად მექანიკურად და ხელოვნურად დავნერგოთ დასავლეთ ევროპული ლიბერალიზმი (დემოკრატია). ჩვენს მოუმწიფებელ, მოუმზადებელ ნიადაგზე კი მექანიკურად გადმოხერგილი დემოკრატიის

ფასეულობებმა დამაჩინებელი, გადასხეფერებული სა-
ხე მიიღო: ინდივიდუალიზმი იქცა შეუკავებელ ეგოიზ-
მად, თავისუფლება - თავნებობად და უპასუხისმგებ-
ლობად, კონკურენცია - ძლიერის (მაფიური კლანების,
იარაღის...) აბსოლუტურ ნებად. აი, განსხეფებული, ოპო-
ზიციური აზრისადმი შეუწყნარებლობა, საწინააღმდეგო აზ-
რის გაუზიარებლობა ჩვენი მოუმწიფებლობის, დემოკრატიუ-
ლი გარდაქმნებისადმი ჩვენი მოუმზადებლობის (არ ვგულის-
ხმობ პოლიტიკურ მოღვაწეთა მცირე ნაწილს) შედეგია. ეს
მოუმზადებლობა და დაბალი ინტელექტი შემდგომში
პიროვნებისადმი ამოჩემებულ ბიოლოგიურ სიძულვილ-
ში გადადის. დემოკრატიულ გარდაქმნებს ხელი უნდა შევე-
წყოთ მიზანმიმართული, აწონილ-დაწონილი კანონშემოქმედ-
ებითი საქმიანობით და არა მექანიკური, ლოზუნგური მეთოდე-
ბით ვეცადოთ მათ დანერგვას.

- კავკასიის რეგიონის პრობლემები ერთ-ერთი აქ-
ტუალურია მსოფლიოში მიმდინარე გლობალურ პროცესში,
აქ საქართველოს გამჭრიახი მოქმედება სჭირდება, ვი-
ჩენთ კი მას?

- თავი რომ გავანებოთ გლობალურ პროცესებს, ჩვენი
ლოკალური რეგიონის პრობლემებიც ვერ გავაცნობიერეთ, ის
რომ მოქმედ ვულკანზე ვცხოვრობთ. კავკასიის რეგიონი
ჯერ კიდევ ჩამოუყალიბებელი, დასალაგებელი და გადა-
სანაწილებელია. მე-13 საუკუნის შემდეგ (როცა ჰეგემონები
ვიყავით) მრავალმა წყალმა ჩაიარა. ზოგ ხალხს არაქათი გამო-
ეცალა, ზოგი ახლა მოლონიერდა, ახლებურად გაიცნობიერა
და გაიაზრა თავისი თავი თანამედროვე პირობებში. როგორც
კი რუსეთის იმპერია შებარბაცდა, ისარგებლეს და
დაიწყო მიწების, ტერიტორიების, გავლენის სფეროე-
ბის, პირველობისა და მზის ქვეშ აღგოლისათვის ბრძო-
ლის კანონზომიერი პროცესები (რუსეთი თავის ინტე-
რესებიდან გამომდინარე შესაბამის პოლიტიკას ატა-
რებს). კავკასიის რეგიონში მიმდინარე პროცესებისათვის მო-
უმზადებელი აღმოვჩნდით (მერე რა, რომ კოლონია ვიყავით,

დამოუკიდებლობაზე ხომ უნდა გვეფიქრა! აღარ გვადარდებდა, რომ სამხედრო საქმის სპეციალისტები საერთოდ არ გვეყავდა. მხოლოდ 80-იანი წლების დამდეგსა შემოვირტყით თავში ხელი. თუ ახლა ორიოდე ოფიცერი გვეყავს, ესეც ყოფილი ცეკას პირველი მდივნის ე.შეპარდნაძის დაძსახურებაა). მოუმზადებელი აღმოვჩნდით პოლიტიკურად, ეკონომიკურად, მორალურადაც და ფიზიკურადაც. წინ კიდეც უფრო დახლართული პროცესები მოგველის და კავკასიაში საბოლოოდ ის გაიმარჯვებს, ვინც ყველანაირად მომზადებული შეზდება ამ პროცესებს. ერთი რამ ცხადია, თუ ჩვენ თავიდან ბოლომდე არ გარდავიქმნებით (იდეოლოგია, აღზრდა, განათლება...), თუ არ შევიცვალენით, თუ ვაუკაცური და მეომრული სული არ დავიბრუნეთ, თეიმურაზ ხევისთავი საქართველოს ვერ გადაარჩენს.

დღევანდელი სატუტაციიდან ჩვენი გამოყვანა მხოლოდ ძლიერ ხელისუფლებას შეუძლია. მით უმეტეს, როცა საფრთხე შეექმნა ქვეყნის ტერიტორიულ მთლიანობას, ეს კი გულისხმობს პოლიტიკური მმართველობის ნებისმიერ მოხერხებულ და ეფექტიან ფორმას. მხოლოდ ნათელი მიზნების მქონე ძლიერ ხელისუფლებას შეუძლია ქვეყნის ნგრევისა და ეროვნული სიმდიდრის ძარცვის შეჩერება, ქაოსიდან და ანარქიიდან (დემოკრატია რომ ჰგონია ზოგიერთს) ქვეყნის გამოყვანა და ჭეშმარიტი დემოკრატიული გზით განვითარებისათვის ხელის შეწყობა. მხოლოდ მას შეუძლია ამოქმედოს კანონები, განამტკიცოს კანონიერებაზე დამყარებული წესრიგი, შეაკავშიროს ხალხი, ჩაუნერგოს მომავლის რწმენა.

ესაუბრა ოთარ ტურაბელიძე

რედაქციისაგან: ჩემთვის უფრო თანადი მოსაზრებები მოგვაწოდონ ბატონ კ. კუპრაშვილის წერილში გამოთქმულ მოსაზრებებზე.

გაზ. "უწყებანი", №35, 6 ნოემბერი, 1993 წ.

ბანუსაზღვრელ შესაძლებლობათა გარანტი

თანამედროვე მსოფლიოში ტელეკომუნიკაციების, კავშირგაბმულობისა და გამოთვლითი ტექნიკის ფართოდ დანერგვის შედეგად აქტიურად ვითარდება ინფორმაციის შექმნის, გავრცელების, გარდაქმნისა და მოხმარების სფერო.

დღეს უკვე ადამიანს გეოგრაფიული სივრცის პრაქტიკულად ყველა წერტილში აქვს შესაძლებლობა საინფორმაციო ქსელებით მისთვის სასურველ დროს ოპერატიულად მიიღოს სხვადასხვა სახისა და დანიშნულების სრული და უტყუარი ინფორმაცია ნებისმიერი სახელმწიფოდან.

მსოფლიოს წამყვან სახელმწიფოებში საკმაოდ სერიოზულ ყურადღებას უთმობენ თანამედროვე საინფორმაციო სივრცის ფორმირების პროცესებს (მაგ. აშშ-ის გადაწყვეტილება 1998 წლიდან ციფრულ ტელემაუწყებლობაზე გადასვლის შესახებ და აშშ-ის პრეზიდენტის განსაკუთრებული ყურადღება ამერიკის სკოლების მოსწავლეების მიერ „ინტერნეტის“ ქსელის გამოყენების პრობლემისადმი), რადგანაც იგი ძიანიათ პროგრესის გზაზე ახალ, განუსაზღვრელ შესაძლებლობათა გარანტიად და, რაც მთავარია, ეროვნული უშიშროების განმტკიცების, თავიანთი იდეოლოგიისა და პოლიტიკური გეგმების განხორციელების უმოკლეს გზად.

დღეს ცივილიზებული სახელმწიფოები იარაღით კი არა, ინფორმაციით აწარმოებენ მთელი ქვეყნებისა და

ხალხების ათვისებას, დააყრობას“. ‘საბრძოლო იარაღებს“ შორის ტელემუწყებლობას ერთ-ერთი პრიორიტეტული ადგილი უჭირავს და შესაბამისად უამრავი სახსრები იხარჯება მისი სრულყოფისათვის (მიზანმიმართულობა, შინაარსი, ხარისხი, ფსიქოლოგია, ესთეტიკა...).

თანამედროვე მსოფლიოში ინფორმაციის მიღებისა და გავრცელების ერთ-ერთი მასობრივი და ეფექტიანი საშუალებაა „ინტერნეტის“ ქსელი, რომელშიც დღეისათვის 30 მილიონი კომპიუტერია ჩართული და ყოველდღიურად დიდი სისწრაფით იზრდება მათი რიცხვი. ეს არის დიდი მომავლის მქონე ინფორმაციის ამოუწურავი წყარო. ჩვენ სათანადოდ არ გვაქვს ეს გაცნობიერებული და არ ვუთმობთ ჯეროვან ყურადღებას ამ ქსელის დანერგვასა და გამოყენებას. მას აფხაზებიც კი შესანიშნავად იყენებენ საინფორმაციო ომში. ამის მაგალითია ქსელში ჩართული კალიფორნიის უნივერსიტეტის სოციალური ეკოლოგიისა განათლების ფაკულტეტის მიერ მომზადებული ბლოკი „აფხაზოთ“ (მისი მისამართია <http://hypatia.ss.uci.edu/gpacs/abkhazia>), რამელიც აფხაზეთის ისტორიის, კულტურის, გეოგრაფიისა და დღევანდელობის შესახებ ყოველად ტენდენციური და არაობიექტური ინფორმაციის წყაროდ არის ქცეული მრავალმილიონიანი აუდიტორიისათვის.

საინფორმაციო სივრცე მსოფლიოსთან სისტემური ურთიერთობის უმნიშვნელოვანესი ფაქტორია. არსებული და ჩამოყალიბებადი ტელესაკომუნიკაციო სისტემების საფუძველზე საინფორმაციო ურთიერთობის განვითარებისა და მათი საერთაშორისო სტანდარტების დონეზე აყვანისათვის საჭიროა შესაბამისი მაღალკვალიფიციური სპეციალისტების მონაწილეობით დაუყოვნებლივ შემუშავდეს საქართველოს საინფორმაციო სივრცის კონცეფცია და ამ კონცეფციის რეალიზაციის სახელმწიფო პროგრამა, რაშიც სასურველია გათვალისწინებულ იქნეს:

- საქართველოს საერთო საინფორმაციო სივრცის შესახებ კონცეპტუალურ დებულებათა დამუშავების,

მუდმივი სრულყოფისა და განვითარების მექანიზმი;

- საინფორმაციო სივრცის ფორმირებისა და განვითარების ეტაპები;

- საინფორმაციო სფეროში ნორმატულ-სამართლებრივი ველის შექსება;

- ინფორმაციისა და ტელეკომუნიკაციის სფეროში ეროვნული ინტერესების დაცვა;

- საინფორმაციო სივრცის ფორმირებისათვის გაწეული საკმარისობის დაფინანსებისა და კოორდინაციის მექანიზმის შემუშავება.

ასევე, პრობლემის გადაჭრის პროცესში, შეიძლება, მაგალითად, შეიქმნას სპეციალური დეპარტამენტი ან კავშირგაბმულობისა და ფოსტის სამინისტრო გადაკეთდეს კავშირგაბმულობისა და ინფორმატიზაციის სამინისტროდ და აღიჭურვოს შესაბამისი ფუნქციებით და ა.შ.

ქვეყნის წინაშე დგას აუცილებლად მოსაგვარებელი ფართომასშტაბიანი პრობლემა, რადგან საქართველოს საინფორმაციო სივრცის განვითარება და დაცვა არის ეროვნული უშიშროების ერთ-ერთ უმთავრესი გარანტია.

გაზ. „რეზონანსი“.

№212 , 5 აგვისტო. 1997 წ.

“გამარჯვებას გააზრებული მოქმედება, მოთმინება და დრო სჭირდება”

ომით, შუღლით, მტრობით, პოლიტიკით გართულები ისე დაეშორებივართ თავისუფლებას, გააზრებაც ვერ მოვასწარიო. ცაში ფრენისთვის გამზადებულები, სასტიკი რეალობის გაუთვალისწინებლობამ და ბევრმა სხვა ფაქტორმა მიწას გაგვაკრა პოლიტიკურად, ეკონომიკურად და, ვინ იცის, დროის რომელ პარალელში გვეღირსება მხრების გაშლა. რაც ყველაზე მეტად დასაფიქრებელია, თავისუფლებაზე მეოცნებე ქართველს ამბოხის სურვილიც კი აღარ შეჩნა. დრო მოქმედებას, მოძრაობას, ცივი გონებით განსჯას, აზროვნებას გეთხოვს და არა არხეინობას, სხვის მოიმედობას.

მეთაურის აპარატის სახელმწიფო მრჩეველთან ბატონ ჰენრი კუპრაშვილთან საუბარი იმითაც იყო საინტერესო, რომ მან შეგნებული ცხოვრება დამოუკიდებელ საქართველოზე ფიქრს (და არა მართო ფიქრს) შეაღია.

ვრცელი საუბრიდან მხოლოდ ის კითხვები შევარჩიეთ, რომელიც მკითხველისათვის საინტერესოც იქნება და დასაფიქრებელიც...

- ბატონო ჰენრი, საქართველოს დღევანდელობას, ალბათ ისტორიაში ანალოგი მოეძებნება, როგორც ისტორიკოსი, რას გვეტყვით საიმედოს?

- დღევანდელობას მრავალი ასპექტი გააჩნია, შესაბამისად მრავალი ანალოგიც შეიძლება მოეძებნოს. მათ შორის დადებითიც და უარყოფითიც. 1795 წელს მეფე ერეკლემ კრწა-

ნისის ველზე 5 ათასი სამშობლოს დამცველი ქართველი ვერ შეაგროვა. არადა, კრწანისმა ზერხემალში გატეხა ქართლ-კახეთი და დამოუკიდებლობის მზეც მაშინ ჩაესვენა. იგივე კრწანისის ბრძოლის შემდეგ დამარცხებული ქართველი მეომრები ძარცვავდნენ თბილისიდან ლტოლვილ თანამოქმედებს, მაგრამ ეს არ გვაძლევს იმის საფუძველს, რომ დავასკვნათ - ნახეთ, რა ცუდები ვყოფილვართ ქართველები (ცოტა ხნის წინ კი გატაცებით ვმღეროდით - “რაც კარგები ვართ, ქართველები ვართ!”).

რუსეთის კომუნისტური იმპერიის დაშლა, სოციალიზმის ნგრევა (პოლიტიკაში, ეკონომიკაში, იდეოლოგიაში, ფსიქიკაში...) თავისი წინააღმდეგობებით, კაპიტალიზმში გადასვლის პროცესი (კაპიტალის პირვანდელი დაგროვება, მკვეთრი ქონებრივი დიფერენციაცია, სოციალური კატაკლიზმები...), ყველაფერი ეს უმტკივნეულოდ არ ჩაივლის. ასპარეზზე გამოდიან აქტიური უარყოფითი ძალები (მედროვეები, ყაჩაღები...) და საზოგადოებაში გაბატონებულ ადგილს იკაებენ, დღეს მათი ღრია (მღერიე წყალი...). არეულობაში საზოგადოების ე.წ. დადებითი ნაწილი დაუცველია. ქოსი, განუკითხაობა მას აშინებს, აფროზობს, უსუსურს ხდის. მათი არც ხმა ისმის და არც ჩანან. *იქნება შთაბეჭდილება, რომ ქვეყანა მარტო უარყოფითი ძალებითაა აღაშინებულია სავსე.* ამას ხელს უწყობს პრესაში, ტელევიზიაში ზოგჯერ შეგნებული, ზოგჯერ შეუგნებელი “მრავალმნიშვნელოვანი” დასკვნები - ქართველები ბანდიტები, კახები, კაცისმკვლელები, მძარცველები, ლაჩრები... ვყოფილვართ. ასეთ ინფორმაციათა ჯამი ქმნის მეტად არასასურველ და მცდარ საზოგადოებრივ აზრს. რაც მტრის წისკვილზე ასხამს წყალს. კომუნისტებს რკინის დისციპლინა ჰქონდათ, მაგრამ ქურდი მაშინაც ქურდობდა. ახლა როცა სახელმწიფო დანგრეულია, განუკითხაობა და უკანონოება კანონობს, ქურდმა კი არაა, გაჭირვებულმა კაცმაც რომ მოიპაროს რამე, ქართველობა რა შეაშინა. თანამედროვე განვითარე-

აქელ სამართლებრივ ქვეყნებშიც, ამერიკაში, ინგლისში, საფრანგეთში... არიან ქურდები, ბანდიტები... სხვა მხრივაც შეეხედოთ, განა ამერიკელებმა დიდი ხანია გადააგდეს მონებით ვაჭრობა? გერმანიის გაზის კამერებიც შეიძლება გავიხსენოთ; დღევანდელი ცივილიზებული ინგლისელი ფეხბურთის გულშემატკივრები როგორ იქცევიან ევროპაში?

მაღე გამოვა ქვეყანა შოკიდან, ყველაფერი დაწყენარდება, დალაგდება, პოლიტიკოსებიც დადინჯდებიან, ყველა თავის კუთვნილ ადგილს დაიკავებს. საქართველოც და ქართველებიც კიდევ უფრო უკეთესები გამოვხსნდებით, ჩვენ ძლიერი ერი ვართ და ღროებითი ჩავარდნის გამო ამაში ეჭვი არავის შეეპაროს. ჩვენს ისტორიაში ისეთი მომენტიც ყოფილა, როცა ქართველს ბევრი მოუთმენია, გვინახავს “გაგიუებული” ქართველიც, რომელსაც წინ ვერაფერი აღუდგება. ჩანს, ჯერ ამ კონდიციამდე მისული არ ვართ. ეს უნდა ახსოვდეს მტერს!

- ეს იმედისათვის. დღეს ჩვენი ცხოვრება უღირსებო კაცის ყოფას დაემსგავსა, რომლისთვისაც “უუუსაშველოდ. სულერთია” რა იქნება ზეალ. მოარული ფრაზა - “რა გვეშველება” - მომავალზე ფიქრით კი არა, როგორმე თავის გატანის სურვილით არის ამოკენესილი. ჩვენ არასოდეს გვიყვარდა რეალობის შეფასება. როგორ ფიქრობთ, ეს ადრიდანვე გამიზნული პოლიტიკის შედეგია, თუ მისი ფესვები ისევ ქართულ ხასიათში უნდა ვეძებოთ?

- რუსი მკვლევარი პ.სოროკინი წერდა, რომ ომები და რევოლუციები ყოველთვის იყო უარყოფითი სელექციის იარაღი, რომელიც კლავს მოსახლეობის უკეთეს ნაწილს. ჩვენ მარტო 80 წლის მანძილზე (პირველი მსოფლიო ომი, რევოლუცია, 1924 წელი, 37-იანი წლები, მეორე მსოფლიო ომი, დღევანდელი...) დაგველუბა ბიოლოგიურად ყველაზე ჯანმრთელი, გენეტიკურად შრომისუნარიანი, ნიჭიერი, მორალურად, გონებრივად, ფსიქოლოგიურად განვითარებული ახალ-

გაზრდობა, რამაც, რა თქმა უნდა, დიდი დაასვა საზოგადოებას.

70-იანი წლების ბოლოს დოკუმენტური ფილმების სტუდიამ უარული კამერით გადაიღო ფილმი. ერთი ასეთი ეპიზოდი გამახსენდა. თორმეტობე წლის ბიჭი ხალხმრავალ ქუჩაზე ხმაურით ყრის ნაგავს. ეს ეპიზოდი რამდენჯერმე გადაიღეს და არ აღმოჩნდა ქუჩაში ვინმე, ვინც ბიჭს შენიშნავდა საქციელის გამო.

ათეული წლების მანძილზე ჩამოყალიბდა მცდარი წარმოდგენა სამშობლოზე, პატრიოტიზმზე, სიყვარულზე. პატრიოტობა სადღევრძელომდე, ტრაბახამდე დაკვიყვანეთ, ოჯახში გამოკეტილებს არ გვაინტერესებს რა ზღება კარს მიღმა. პატრიოტი კაცი ისევე უფროთხილდება ქუჩას, ეზოს, მიწას, წყალს, ქალაქს... როგორც ოჯახს. ერთი შეხედვით უმნიშვნელო საქციელშიც კი ჩანს პიროვნების შინა-არსიც და გარე-არსიც და ისიც, რომ ჩვენ გვაკლია სამშობლოს სიყვარულის მთლიანობაში აღქმა.

- საიდან დაიწყო სამშობლოს დანაწევრებული აღქმა?

- ამის ფესვები ისევ ათწლეულების მიღმა უნდა ვეძებოთ. სახელმწიფოებრიობის დაკარგვის შემდეგ დაიწყო დაგვარება ერის ადათის, ტრადიციის, ხასიათის, სახის... ისტორიულ-პოლიტიკური კატაკლიზმები გავლენას ახდენდა ჩვენს ცნობიერებაზე. საქართველოში დამპყრობელმა თავისი კანონი შემოიტანა და ქართულ სინამდვილეზე დაამყნო, რამაც ბუნებრივი განვითარების კალაპოტიდან ამოაგდო ქვეყნის განვითარება და სულიერი კატაკლიზმები გამოიწვია. ქართული კანონების შემდეგ სხვა ქვეყნის ცხოვრების წესი უცხო იყო ჩვენი ბუნებისათვის. ქართველს აღარ ჰქონდა სახელმწიფო. ის თავის ოჯახში ჩაიკეტა. იქიდან კი სხვა, უცხო სამყარო ჩანდა. როდესაც კარგავ საკუთარს და სხვის სახელმწიფოში, სხვისი კანონებით ცხოვრობ, თავისთავად იკარგება ინტერესი აკეთო რამე სხვის სახელმწიფოსა-

თქის, საზოგადოებისათვის. ყოველი შრომა მხოლოდ პარადი ინტერესებიდან გამოდის. სხვის კანონებს შეჩვეულები ინერციით განვაგრძობთ უკვე საკუთარი სახელმწიფოს და საზოგადოების იგნორირებას. ვერც გაკაცნობიერეთ, რომ ეს უკვე ჩვენი სახელმწიფოა და პასუხისმგებელი ვართ არა მარტო ოჯახზე, არამედ ქვეყანაზეც. საუკუნეების მანძილზე რომ სამშობლო მთლიანობაში აღარ აღიქმებოდა, მან ჩვენს დღევანდლობაშიც იჩინა თავი. სახელმწიფოს შენება, ეკონომიკის აღორძინება, ომის მოგება... ყველას სხვისი ხელით სურს.

- არც თუ იშვიათია აფხაზეთიდან დაბრუნებულ მებრძოლთა დისკრედიტაცია, რაც ალიზიანებს ისედაც რწმენაშერყეულ ახალგაზრდობას. ეს მათი ნაღვაწის შეგნებული გაყალბება ხომ არ არის ნიჰილიზმის სასარგებლოდ?

- თუ ჯარისკაცი ცუდია, ეს მისი ბრალი არ არის. ამაში დამნაშავე მისი მეთაურია. აფხაზეთში ომი ჯარისკაცს არ წაუგია, წააგო მეთაურთა არაორგანიზებულობამ.

არ ვიცი, შეგნებულად ხდება თუ შეუგნებლად, მაგრამ ერთი რამ ცხადია: მიმდინარეობს დისკრედიტაცია ისეთი ცნებების, კატეგორიების, რომლებიც პატივისცემის გარეშე არ შეიძლება მოიხსენიებოდეს. თუ ჩვენ გვინდა შეკქმნათ სახელმწიფო, არ შეიძლება სამასხარაოდ გავხადოთ ქვეყნის ხელმძღვანელი ან უმაღლესი წარმომადგენლობითი ორგანო - პარლამენტი. თუ დეპუტატი არ მოგწონს, უნდა გააკრიტიკო არგუმენტირებულად, მოლიანად პარლამენტის დისკრედიტაცია მკრეხელობას უდრის. როცა პატივს არ სცემ უმაღლეს საკანონმდებლო ორგანოს, კანონსაც აბუჩად იგდებ და ეს ჩვენს საზოგადოებრივ ყოფაშიც აირეკლება. ჩემი სურვილი რომ იყოს, უმკაცრესად ვაგებინებდი პასუხს, ვინც აუგად მოიხსენიებდა რესპუბლიკის. პარლამენტს, სახელმწიფოს მეთაურს, არმიას, პოლიციას, ეროვნულ დროშას, ჰიმნს და ა.შ. ეს უნდა შეიხოს ყველას, პარლამენტარსაც, სამხედროსაც და პოლიციელსაც. დანაშაულზე (ოუ ასეთი ჩადენილია)

სამხედროთა პიროვნულად უნდა აგოს პასუხი, ხოლო საერთოდ ეროვნული არმიის ან ქართველი მეომრის დისკრედიტაციის მცდელობა კი დანაშაულია და სასტიკად უნდა დაისაჯოს.

- საინტერესო იქნება არასპეციალისტის აზრი ეკონომიკაზე, თქვენი აზრით, რა ბარიერები ელობება ბიზნესის განვითარებას?

- ჩვენი ეკონომიკის დასახასიათებლად ვიზმარდი ტერმინს “დებორგანიზებული ეკონომიკა”, ჩემი, როგორც არასპეციალისტის ხედვით დღეს ეკონომიკაში მოქმედებს რამდენიმე სოციალურ-ეკონომიკური ფორმაციის (კაპიტალისტური, სოციალისტური, ფეოდალური) კონონები. თანაც მკვეთრად დეფორმირებული სახით. ბრძოლა მათ შორის ჯერ არ დამთავრებულია. ნგრევასაც ბოლო არ უჩანს.

არსებითია ის ფაქტიც, რომ საზოგადოება ჯერ-ჯერობით ძირითადად შედგება მომხმარებლისაგან. მწარმოებელი ფენა არ არსებობს ან ძალიან სუსტია. შესაბამისად საზოგადოებაში სჭარბობს მომხმარებლური (მჭამელის) ინტერესები და მიზნები. აქედან გამომდინარე დიდია სწრაფვა (კონკურენცია) ქვეყანაში ჯერ კიდევ ღარიბი მატერიალური დოვლათის მოხმარების, გადამწილების, მიტაცებისა. ეს პროცესი ჯერ კიდევ არ დამთავრებულია.

არ მიკვირს არაპროფესიონალთა ესოდენ გააფთრებული ბრძოლა ხელისუფლებისათვის.

სანამ საზოგადოებაში (შესაბამისად ხელისუფლებაშიც) ბატონობს მომხმარებლის ინტერესები, წინა პლანზეა განაწილების და არა წარმოების პრიმატი, ბიზნესის განვითარებას ბევრი დაბრკოლება შეხვდება წინ.

- თქვენ სახელმწიფო მართვის ორგანოებში მუშაობთ. როგორ ჩანს ზემოდან ქვედა ფენების ცხოვრება?

- კომუნისტების დროს ანალოგიური სამსახური პრივილეგირებული იყო. დღეს კი ახალი სახელმწიფოს, ახალი ცხოვრების შენების სოციალური ფასი ძალიან

მადლობა. სოციალური ცხოვრების დაცემის ტემპი დღითი-დღე მატულობს. აპარატის, როგორც საბიუჯეტო ორგანიზაციის თანამშრომლები ხელფასს კუპონებზე ვიღებთ და სოციალურადაც დაუცველნი ვართ (ზოგიერთ გამონაკლისს არ გამოვრიცხავე). აპარატის კვების ბლოკი თუმცა კუპონებზე ვაჭრობს, ჩვენი თანამშრომლისათვის მიუწვდომელია. იგი სამეურნეო ანგარიშზეა და უზარმაზარი ფასები ადევს სადილებს (25 პროცენტიანი დარიცხვით). დღეს საზოგადოების ყველა ფენას უჭირს. ბევრი პოლიტიკური ორგანიზაცია კი საერთო გაჭირვებით, სოციალური სიტუაციებით სარგებლობს.

- ამ ფონზე თქვენი აზრით, “სნგ” საქართველოსათვის ერთ-ერთი გზაა, თუ ერთადერთი?

- “სნგ”-ში შესვლის პროცესი მაშინ დაიწყო, როდესაც ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობაში წამყვანი ადგილი შეურიგებელმა რადიკალურმა ფრთამ დაიკავა. როდესაც მკვეთრად გავემიჯნეთ დამოუკიდებლობის მოპოვების ე.წ. ბალტიისპირულ გზას (პარლამენტური გზა, კანონებით. ომი ზედმიწევნით დამუშავებული დამოუკიდებლობის მოპოვების პროგრამებით), როცა 1990 წლის 25 მარტის არჩევნები ჩავშალეთ, გააზრებული პოლიტიკის ნაცვლად ემოციები და სურვილები დავაყენეთ წინ.

მე ვფიქრობ, საქართველო დღეს რომ ასე გაპარტახდა, დაინგრა, დამარცხდა, ამაში თითოეული ჩვენგანი ვართ დაიწნაშავე და ნურავინ ცდილობს სხვაზე გადაბრალებას. თითოეულმა ჩვენთაგანმა მოამზადა საქართველო “სნგ”-სთვის. ჩავიხედოთ ჩვენს გულებში - რა გავაკეთეთ საქართველოსთვის გარდა ემოციებისა?

• თუ ემოციებით, მიუეღვებით, “სნგ” პირადად ჩემთვის ეს არის უდიდესი ტკივილი, ოცნების ჩაწიხლვა, გადაფურთხებული უკან ალოკვა, ეს ის მდგომარეობაა, როცა ყველაზე ძვირფასს არსებას ხელდავ გაუპატიურებულს, მუხლებზე დახოქილს და ძალზე უსუსური ხარ...

ემოციების გარეშე, ცივი გონებით “სნგ”-ში შესვლაში

ვხედავ ჩვენი ხელშეწყობით შექმნილი გამოუვალ მიღგომარეობიდან გამოსავლის ძიებას. ბევრი ვერ აცნობიერებს საფრთხეს რუსეთის მხრიდან (შესაძლოა რუსულ-სომხური ინტერესების ალიანსიც) ამიტომაც ალბათ, ხშირად პოლიტიკის ნაცვლად სურვილებსა და ემოციებს გვთავაზობენ. რუსეთის პოლიტიკური პროგნოზირების ველში მოქცეული საქართველოს ხსნას მარტო შიშველი პატრიოტობა ვერ უშველის, მას უზარმაზარი პოლიტიკური ძალისხმევა სჭირდება, თანაც მთლიანობაში. საქართველო რუსეთს დაჰმლიღი, დანაწევრებული აქვს. აფხაზური, ოსური პრობლემის მოხსნას გრძელუადიანი, გააზრებული, მისხალ-მისხალ აწონილი, მომავალზე გათვლილი პროგრამის შედგენა სჭირდება. დღეს გადადგმული თითოეული პოლიტიკური ნაბიჯი იმ დიდი პროგრამის შემადგენელი ნაწილი უნდა იყოს. ზოლო ზოგიერთების მიერ ცალკეული პოლიტიკური სვლის გაუაზრებელი, ემოციური შეფასება და აქედან გამომდინარე არაპროფესიული დასკვნები ჩვენი საგარეო პოლიტიკის წინააღმდეგ არის მიმართული. ერთი რამ ცხადია, საგარეო პოლიტიკაში ხელისუფლებისა და ოპოზიციის დაპირისპირება, ერთი მიმართულების არქონა სასარგებლოა მხოლოდ მტრისათვის და ვუადვილებთ კიდევ ჩვენს მართვას. მიუხედავად ცალკეული კონკრეტული შედეგებიდან მიღებული ტკივილებისა, მე იმედი მაქვს, ჩვენ შევძლებთ გამარჯვების მიღწევას. გამარჯვებას კი გააზრებული მოქმედება, მოთმინება და დრო სჭირდება.

- მართალი ბრძანდებით, იმედი ყველაზე ბოლოს კვდება, გმადლობთ.

ესაუბრა ელენე ჩაბრაძე

გაზ. "ბიზნეს კურიერი".
№35. აპრილი. 1994წ.

მომზადებული კადრები + რე- ორგანიზებული სახელმწიფო მმართველობითი ორგანოები = ეფექტურ საბაზრო ეკონომიკას

საქართველო დღეს პოლიტიკური და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სრულიად ახალ პირობებში აღმოჩნდა. დღის წესრიგში დგება სახელმწიფო მმართველობითი სისტემის რეფორმისა და რეორგანიზაციის აუცილებლობა, რომლის გარეშეც შეუძლებელია ეფექტურად გატარდეს ეკონომიკური რეფორმები.

ახლებურ მიდგომას, თვალთახედვასა და ყურადღებას მოითხოვს ზოგადად მართვის პრობლემების კვლევა, რამეთუ კაცობრიობის საქმიანობის ეს ერთ-ერთი ურთულესი სახე ძნელად ექვემდებარება თეორიულ გააზრებასა და გამოხატვას. საბჭოური მეცნიერება დაშტამპულად უდგებოდა ამ საკითხს. განსხვავებდნენ მართვის ორ ტიპს: სტიქიურსა და შეგნებულს (გეგმიანს). ამ დროის ტერმინები საბაზრო ეკონომიკა, კაპიტალიზმი და სტიქიური ერთ უარყოფით კონტექსტში აღიქმებოდა. ხოლო სოციალიზმისათვის დამახასიათებელი გეგმიანი მართვის აღსანიშნავად იხმარებოდა ტერმინი "მეცნიერული მართვა". ასეთი აზროვნებისაგან ჩვენთან ჯერჯერობით მთლიანად სწრაფად და ადვილად ყველა ვერ თავისუფლდება. დასავლეთში კი, განსაკუთრებით 70-იანი წლებიდან იკიდებს ფეხს აზრი, რომ მართვა მეცნიერება კი არ არის, არამედ ცოდნის განსაკუთრებული სახეობაა, რომელიც შეიძინება და მიიღწევა ადამიანის პრაქტიკული საქმიანობით და ემყარება უბრალოდ გონიერ, საღ აზროვნებას.

შეიძლება ითქვას, რომ მართვა არ არის მთლი-

ანად მხოლოდ რაციონალური მოქმედება. მაგალითად, შეუძლებელია მოტივაციის მართვა ინტუიციისა და შემოქმედებითი მიდგომის გარეშე. ხოლო საბაზრო ეკონომიკის პირობებში მართვა მითუმეტეს ვერ თავსდება წმინდა ტექნიკური ზერხებისა და მეთოდების ჩარჩოებში.

საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლა, სხვა ყველაფერთან ერთად გულისხმობს განსაკუთრებული პრივილეგირებული ფენის ჩამოყალიბების პროცესსაც. ეს ფენა დასაქმებული იქნება გონებრივი შრომის სპეციფიკური სახეობით - მმართველობით. სპეციალისტთა ამ კატეგორიისათვის, რომელთაც დასავლეთში ტენეჯერებს უწოდებენ, მმართველობითი შრომა იკვეთება განსაკუთრებულ პროფესიად. განსაკუთრებულია იმიტომ, რომ აქ უნარი და ნიჭი მართვის სპეციალისტად ჩამოყალიბების საწინდარია მხოლოდ. კარგი მენეჯერი რომ გახდეს, ამისთვის საჭიროა სისტემატური და საფუძვლიანი მომზადება, აუცილებელია მუშაობის მნიშვნელოვანი პრაქტიკული გამოცდილების შეძენა.

დღეს საქართველოსათვის განსაკუთრებულ აქტუალობას იძენს დასავლეთის ქვეყნებში კარგად აპრობირებული და განვითარებული მენეჯმენტის თეორია და პრაქტიკა, მმართველი კადრების მომზადების გამოცდილება. ჩვენთან ბოლო დრომდე მართვის კულტურა არ გასცილებია პრიმიტიულ წარმოდგენებს შრომის, მოტივაციისა და საზოგადოებრივი წყობილების შესახებ. მზადდებოდა ყველაფრის სპეციალისტი, მაშინ, როდესაც ყველაზე მეტად მომზადებული სპეციალისტი, პროფესიონალი სჭირდება ადამიანის საქმიანობის ურთულეს სახეობას - მართვას.

თუ ვაპირებთ მაღალგანვითარებული, ცივილიზებული ქვეყნების გვერდით დადგომას, საჭიროა თითოეულმა ჩვენთანაა ღრმად გააცნობიეროს, რომ ეკონომიკური, სოციალური და პოლიტიკური პროცესების მართვა დღეს ყოველად წარმოუდგენელია მართვის მაღალკვალიფიციური სპეციალისტების

გარეშე, იმ პროფესიონალების, რომლებიც სრულყოფილად ფლობენ მართვის ხელოვნებას, მის მეოთხედიანად, გამოყენების პრაქტიკას. დასავლეთის ქვეყნებში, ასევე იაპონიაში, სხვა განვითარებულ ქვეყნებში უზარმაზარ თანხებს აბანდებენ პროფესიონალი მმართველების მომზადების პროგრამებში.

ჩვენი მცდელობა იქითკენ უნდა იქნეს მიმართული, რომ ქვეყნის ბუნებრივი და საკადრო რესურსების ბაზაზე შეიქმნას მართვის თანამედროვე სისტემის ჩამოყალიბებისა და განვითარების პროგრამა. მომზადებული, მოაზროვნე მმართველი კადრები, პროფესიონალი სახელმწიფო მოხელეები ქვეყანას სჭირდება სახელმწიფო მმართველობის ყველა, როგორც მაღალ, ისე დაბალ რგოლებში, სჭირდება წარმოების სტრუქტურებშიც. თუ ჩვენ აქცენტს მმართველი კადრების მომზადებაზე გადავიტანთ საფუძველს ჩავუყარით უზარმაზარ კაპიტალს, რომელიც საქართველოს კრიზისიდან გამოიყვანს და სამომავლოდ ძალიან ბევრ პრობლემას გადაუწყვეტავს.

რა თქმა უნდა, ცალკე აღებული მარტო კადრების მომზადებაც არ არის საკმარისი. გარდასაქმნელია სახელმწიფო მმართველობის სისტემა მთლიანად.

რაც შეეხება, სახელმწიფო მმართველობით სფეროს, შეიძლება ითქვას, რომ იგი საქართველოში ორასი წელია საერთოდ არ განვითარებულა. მიზეზი გასაგებია: არ გვქონდა საკუთარი სახელმწიფოებრიობა. მართალია, საბჭოთა პერიოდში არსებობდა ერთგვარი სახელმწიფოებრივი ფორმა, მაგრამ იგი არ იყო დამოუკიდებელი (წარმოადგენდა ერთიანი რუსული სახელმწიფო მმართველობის რაღაც პერიფერიულ ნაწილს), თავიდან ბოლომდე ცენტრზე იყო დამოკიდებული და არ შეეძლო დამოუკიდებლად განვითარება. იმ დროს სახელმწიფო მმართველობითი პოლიტიკის შემუშავება, კანონმდებლობის დამუშავება და შექმნა მოსკოვში ხდებოდა და პერიფერიაში მზამზარეული მოდიოდა. თვით წმინდა ადგილობრივი კომპეტენციის მმართველობითი კანონმდებლო-

ბაჟი კი აუცილებლად უნდა ყოფილიყო მოსკოვერთ თარგზე მოჭრილი. ამდენად, საქართველოს მთავრობასა და ხელისუფლებას არ ჭირდებოდა დიდი ძალისხმევა და ტვინისწყალეჭა ამ მიმართულებით. სწორედ ამის შედეგია ის, რომ არ გაგვანია საკანონმდებლო და პოლიტიკური შემოქმედების გამოცდილება. შესაბამისად არცა გვაქვს შესაფერისი კანონმდებლობაც. არა და საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლა მოითხოვს სახელმწიფო მმართველობითი ორგანოების, მათი სტრუქტურების, მთლიანად სისტემის გარდაქმნას. ფერხდება საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის პროცესი. არა და სახელმწიფო მმართველობითი საქმიანობა უმთავრესი რგოლია პოლიტიკური ხელისუფლების სისტემაში, იგი ქმნის სხვადასხვა სახის მოქმედებების ცენტრალიზებულად დასახვის, შეკუთვებისა და გატარების შესაძლებლობას, მთლიანობაში გააჩნია სოციალურ-ეკონომიკურ პროცესებზე შემოქმედების საკმაოდ ფართო სპექტრი (იძულება, კონტროლი, ფინანსირება და სხვ.). სწორად აწყობილმა სახელმწიფო მმართველობის ორგანოებმა უნდა აუღონ ალლო მუდმივად ცვალებად სოციალურ-ეკონომიკურ-პოლიტიკურ პროცესებს. სავალალო შედეგებამდე შეიძლება მიგვიყვანოს არასწორი მიმართულების არჩევამ და შეცდომების დაშვებამ პროგრამების მიღებასა და განხორციელებაში, ბიუჯეტის შემუშავების სისტემაში, საბიუჯეტო რესურსების განაწილებასა და გამოქვეყნებაში, გადაწყვეტილებათა დასაბუთებასა და მიღებაში, მმართველი კადრების, მთლიანად სახელმწიფო მოხელეთა შერჩევაში, შეფასებასა და სტიმულირებაში, ფუნქციათა შეუთანხმებლობაში, მთავრობის ორგანოთა დუბლირებასა და ვიწრო უწყებრივ ორიენტაციაში. ასევე სახელმწიფო აპარატის სტრუქტურის გაუმართაობა, გართულება და გაძვირება, მასში ბიუროკრატიული ტენდენციების გაღრმავება, მექრთამეობა და კორუფცია საგრძნობლად ამცირებს საქმიანობის ეფექტიანობას რაც შესაბამისად სახელმწიფო მმართველობაში წარმოშობს საზოგადოების განვითარების შემაფერხებელ ტენდენციებს. ამიტომაც

მოითხოვს განსაკუთრებულ ყურადღებას სახელმწიფო მმართველობითი სისტემის სრულყოფის პრობლემა.

ჩვენს სამინისტროებს, კომიტეტებს, დეპარტამენტებს, კორპორაციებს, მათ სამუშაო აპარატებს გამოწვევების გარდა, შენარჩუნებული აქვთ ძველი საბჭოური სისტემისათვის დამახასიათებელი მუშაობის ფორმები და მეთოდები (ენდა აღინიშნოს, რომ სახელმწიფოს მეთაურმა საკმაოდ მძაფრად გაამახვილა ყურადღება ამ პრობლემის შესახებ მინისტრთა კაბინეტის 8 ივნისის სხდომაზე), მიჰყვებიან ისევ ბრძანებებისა და მბრძანებლობითი სისტემის დამახასიათებელ ინსტრუქციებს, რომლებიც გამორიცხავენ ნებისმიერ ინიციატივას, საქმისადმი შემოქმედებით მიდგომას. სახელმწიფო მმართველობითი სისტემისათვის არ მზადდება პროფესიონალი მმართველი კადრები, არ ხდება სახელმწიფო მოხელეების მომზადება, არ არსებობს სამუშაოს შეფასების სისტემა მუშაკის წინ წასაწევად. დაბალია ხელფასი. ხშირად მუშაკის საქმიანობა მოტივირებულია არა სახელმწიფო ინტერესებით, არამედ პირადი, კერძო ინტერესებისათვის სამსახურის გამოყენებით. ასევე ზოგიერთი მაღალი თანამდებობის პირი უფრო მეტად დაინტერესებულია ან პოლიტიკური ქულების დაგროვებით ან სახელმწიფოს ხარჯზე პირადი ბიზნესის პერსპექტივით, ვიდრე მუშაობის მწარმოებლურობისა და ეფექტიანობის ამაღლებით.

ცნობილია, რომ საბჭოთა სისტემა აყალიბებდა ბრძანების უსიტყვოდ შემსრულებელ, მორჩილ სახელმწიფო მოხელეებს, მმართველ კადრებს. ისინი მოკლებული იყვნენ საკუთარი ინიციატივის გამოჩენისა და დამოუკიდებლად გადაწყვეტილებების მიღების შესაძლებლობებს. ამიტომაც არის, რომ ასეთი დიდი წინააღმდეგობა ხდება საბაზრო ეკონომიკისაკენ მიმართულ გარდაქმნებს, მაგ., პრივატიზაციას, თვითონ პრივატიზების არსის გარკვევას ხელს უშლის ძველებური სტერეოტიპებით აზროვნება, შიში სამინისტროების მიერ ფუნქციების დაკარგვისა და მათი დაშლისა. სახელმწიფოს მეთაური იძულებული გახდა დამატებით გამოეცა სპეციალური განკარ-

გულება პრივატიზების დასაწყისიდან. სახელმწიფო მმართველობითი ორგანოების სტრუქტურული ცვლილებების შესახებ რამდენიმე პოლიტიკურ პარტიას აქვს შექმნილი საინტერესო პროექტები. მაგრამ არც ერთი პროექტი არ ითვალისწინებს ამ საკითხისადმი კომპლექსურ მიდგომას, ყურადღება არ ეთმობა პროფესიონალი კადრების მომზადების საკითხებს. ახალი კადრების გარეშე ცალკე ახალი სტრუქტურების დაწესება ვერ მოგვეცემა სასურველ ეფექტს.

აუცილებელია თანამედროვე ახლებურად მოაზროვნე მმართველი კადრების მომზადება, მაგრამ აქაც მართო მომზადება, რომელიც უზარმაზარ სარჯებს და ძალისხმევას მოითხოვს, ვერ მოგვეცემა ეფექტურ შედეგს. რადგანაც, თუ მათ დაწესებულებით ისეთ სამინისტროში, კომიტეტსა თუ დეპარტამენტში, სადაც მუშაობენ ძველი სტრუქტურებით, ძველი სტერეოტიპებით, ძველებურად, რა თქმა უნდა, კადრების მომზადებაზე გაღებული ხარჯები წყალში ჩაგვეყრება. ამიტომ ერთდროულად, კოორდინირებულად უნდა მოხდეს სახელმწიფო მმართველობითი ორგანოების რეორგანიზაცია, თუ გვინდა, რომ მომზადებულმა კადრებმა მოგვითხოვოს სასურველი შედეგი.

საბოლოოდ კი ამ ახალი თანამედროვე მენეჯერული მეთოდებით მომზადებული კადრებით დაკომპლექტებულმა საბაზრო ეკონომიკის შესაბამისად რეორგანიზებულმა სახელმწიფო მმართველობითმა ორგანოებმა საჭირო პოლიტიკისა და მარეგულირებელი ფუნქციების გატარებით ხელი უნდა შეუწყოს ქვეყნის საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლას და ცივილიზებულ სამყაროსთან ზიარებას, ანუ: მომზადებული კადრები + რეორგანიზებული სახელმწიფო მმართველობითი ორგანოები = ეფექტურ საბაზრო ეკონომიკას.

გაზ. "ბიზნეს კურიერი".

№41, ივნისი, 1994 წ.

ინტელიგენცია და ეროვნულ- განმათავისუფლებელი მოძრაობა (ზოგიერთი შტრიხი)

რუსეთის იმპერიის "შემაღგენლობაში" მოქცევისთანავე დაიწყო საქართველოში ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა, რომელმაც რამდენიმე ეტაპი გაიარა და სხვადასხვა ფორმაში გამოვლინდა (აჯანყება, შეთქმულება, საგანმანათლებლო მოძრაობა, დაუმორჩილებლობა...).

მე-19 საუკუნის პირველი ნახევარი ძირითადად აჯანყებებითა და შეთქმულებებით ხასიათდებოდა (1802, 1804, 1809, 1812, 1819-20, 1841 წლების აჯანყებები, რომლებიც ხშირად სოციალურ სამოსელში იყვნენ გახვეულნი, და 1832 წლის შეთქმულება).

მე-19 საუკუნის 40-იანი წლებიდან რუსეთმა შეცვალა საქართველოს დაუფლების უხეში ძალის პოლიტიკა, გაეზვია მეგობრობის სამოსელში (მ. ვორონცოვი) და აქცენტი გადაიტანა შერბილებული პოლიტიკით, დაყვავებით, მოფერებით, კულტურულ-საგანმანათლებლო მეთოდებით ქართული სულის დაპყრობაზე.

ამ პერიოდიდან იწყება საქართველოს ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ახალი და განსაკუთრებული ეტაპი. უსახელმწიფოდ - შესაბამისად ქვეყნის ბედის გამგებელი ორგანიზებული ძალის გარეშე,

უსააკოდ და უპატრონოდ დარჩენილი, გადაგეარების, ასი-
მილირებისა და გაქრობის წინაშე მღვოში ერის წინამ-
ძღოლობაზე, პატრონობაზე, მისი მეობის, იერსახის, სულის
გადარჩენას კისრულობს თვითონ ჩამოყალიბების პრო-
ცესში მყოფი ქართული ინტელიგენცია და მან ბოლომდე
ზიდა ამ სასატიო მისიის ტვირთი. მართლაც, განუზომლად
დიდია ის როლი, რომელიც მათ ითამაშეს საქართველოს ის-
ტორიაში, განსაკუთრებით კი მე-19 საუკუნის სამოციანელებ-
მა იჭავჭავაძის მეთაურობით.

ეს ტვირთი ქართულმა ინტელიგენციამ არანაკლები
წარმატებით ზიდა ბოლშევიკების ბატონობის უბნელეს პირო-
ბებშიც, საქართველოს ისტორიის ურთულეს პერიოდში. ამ
პრობლემის შეყასებისას გამოვლივართ იმ პრინციპიდან, რომ
ეროვნული საქმის გაკეთება პატრიოტს ყველგან და
ყოველგვარ პირობებში შეუძლია, ამ საკითხში მონოპო-
ლიის უფლება არავის არა აქვს. მაგალითისათვის მარტო
იმისი დასახელებაც იკმარებს, ალბათ, რაც კონსტანტინე
გამსახურდიამ გააკეთა თავისი შემოქმედებით. იმ დამთრგუნ-
ველ პერიოდში, მსოფლიო პოლიტიკურ რუკაზე წაშლილი
ქვეყნის შვილი, სხვის სახელმწიფოში სხვისი კანონებით მცხოვ-
რები ქართველი კაცი კგამსახურდიას ნაწარმოებების კითხვი-
სას საოცარი ზემოქმედების ქვეშ ექცეოდა - იგი გრძნობდა
ქართველი რომ იყო და როგორ მიმოდიოდა ძარღვებში ქარ-
თული სისხლი, გრძნობდა თავისი ჯიშის სიძლიერეს, სამ-
შობლოს უკვდავებას, სულის სიამაყეს, ქვეცნობიერ ლტოლ-
ვას თავისუფლებისაკენ, გრძნობდა იმას, რომ ქართულ მიწა-
ში, მშობელ მიწაში ჰქონდა ფესვები გადგმული.

იმ პერიოდში, იმ მომენტში რისი საშუალებაც იყო
იმას იყენებდნენ ქართველი მწერლები, ინტელიგენციის სხვა
წარმომადგენლები. ამიტომაც ინტელიგენციის მოწინავე
ნაწილის ერთი შეხედვით წმინდა პროფესიონალურ
საქმიანობას ჰქონდა გამოკვეთილი მიზანმიმართული
ხასიათი - არსებული რეჟიმის პირობებში, როდესაც

“ზმლის ქნევა და ხანჯლის ტრიალი” გამორიცხულია იყო, ინტელიგენციის მოწინავე წარმომადგენლები თავიანთ სამოქმედო ასპარეზზე, ყველა ხელმისაწვდომი საშუალებით (წიგნი, ჟურნალი, თეატრი, კინო, თანამდებობა და სხვ.) გონივრული მოქმედებით, ხან შეპარულად, ხან აშკარად ცდილობდნენ ერისათვის შეენარჩუნებინათ ეროვნული იერსახე და მეობა, აემადლებინათ ეროვნული თვითშეგნება (ზოგჯერ აჭარბებდნენ კიდევ), მათი მოწყვეტა ეროვნულ-განმათავისუფლებელი პროცესიდან არ შეიძლება. მათი საქმიანობა ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის შემადგენელი ნაწილია და ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობაზე ლაპარაკი ამ ნაწილის გარეშე წარმოუდგენელია.

საბჭოურ პერიოდში ინტელიგენციის როლი ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობაში განსაკუთრებით გამოიკვეთა 60-იანი წლებიდან, როდესაც ასპარეზზე დაიწყო გამოსვლა ინტელიგენციის ახალმა თაობამ, რომლის მოღვაწეობაში განსაკუთრებული ნაყოფიერებით გამოირჩევა 60-70-იანი წლები. მე-20 საუკუნის “სამოციანელებში” გამოიკვეთილი “ეროვნულობის” პრობლემა ჯერ კიდევ გერამ ასათიანმა წამოწია 70-იანი წლების დასაწყისში ჟურნალ “ცისკარში” გამოქვეყნებულ სტატიაში. რისთვისაც მკაცრად იქნა გაკრიტიკებული ოფიციალური პარტიულ ჟურნალ “საქართველოს კომუნისტის” ფურცლებზე.

ინტელიგენციის ეს ტალღა უკვე გამოსული იყო სოციალისტური ბურჰანიდან, გადაფასებული ჰქონდა არსებული რეალობები, მის საქმიანობაში გამოიკვეთა პოლიტიკური, ფილოსოფიური და ფსიქოლოგიური აზროვნების სიღრმეები, ეროვნული და პიროვნული თავისუფლების იდეალებისადმი ერთგულება. ეს იყო მე-20 საუკუნეში საქართველოს ყველაზე ღიდი თაობა, და ეს ძლიერი და ინტელექტუალური ტალღა მოვიდა ინტელიგენციის სამოქმედო ასპარეზის თითქმის ყვე-

ლა სფეროში (პოლიტიკაში, ხელოვნებაში, ლიტერატურაში, კულტურაში, სპორტშიც კი).

სამოხელეო ინტელიგენციის წარმომადგენლებიდან აღსანიშნავია ედუარდ შევარდნაძის საქმიანობა. იგი რესპუბლიკის ხელმძღვანელად 1972 წლიდან მოგვევლინა და მაშინვე გამოიკვეთა არა როგორც მოსკოვის პოლიტიკის მარიონეტი შემსრულებელი, არამედ როგორც პოლიტიკური ფიგურა. დღეის გადასახედიდან საქართველოში ედუარდ შევარდნაძის მოღვაწეობის ობიექტურად შეფასება ძნელია, მოქმედი პოლიტიკური მოღვაწის თანამედროვეთაგან შეფასებას ხშირად სუბიექტური ფაქტორები განსაზღვრავენ. მით უმეტეს დღევანდელ საქართველოში, როდესაც მის მომხრეებსა თუ მოწინააღმდეგეებში საკმაოდ ბევრია დაკომპლექსებული ადამიანი. მინდა შევეხო ფრაგმენტულად მისი საქმიანობის მხოლოდ რამდენიმე მომენტს. მე დარწმუნებული ვარ ჩემი შეფასების სისწორეში, რომელიც 10-15 წლის დაკვირვებებისა და ობიექტური ანალიზის მცდელობის შედეგია, და არა ნაჩქარევი დასკვნებია.

ავიღოთ “გეორგიევსკის ტრაქტატის” საზეიმოდ აღნიშვნის ფაქტი. მოგეხსენებათ, რომ ცენტრის მიითთებით 60-70-იანი წლების საბჭოთა კავშირში დაიწყო კამპანია, რუსეთის იმპერიის ხალხები ზეიმით აღნიშნავდნენ თავიანთი ტერიტორიების რუსეთთან “შეერთების” საიუბილეო თარიღებს (ეკრაინა, იაკუტია, სომხეთი...), კამპანიაში უნდა ჩაბმულიყო საქართველოც.

რუსეთის მიერ იბულებით თავს მოხვეული ღონისძიების ჩატარებისათვის მზადება დაიწყო 1976 წელს. ე.შევარდნაძემ სპეციალურ მოხსენებაში აღნიშნა, რომ საქართველოს 1983 წელს უნდა ეზეიმა რუსეთთან შეერთების 200 წლისთავი, რომელიც მოიცავდა 1783-1983 წლების პერიოდს. ვინაიდან ყველასათვის ცალსახად იყო ცნობილი, რომ რუსეთის ქაროლ-კახეთი 1801 წელს შეიერთა, საყოველთაო გაკვირვება გამოიწვია ე.შევარდნაძის მიერ ერთი შეხედვით ასეთი “უზუს-

ტობის" დაშვებაში, მაშინდელ პრესაშიც ატყდა აურზაური აღნიშნული ფორმულირების გამო. გამოჩნდნენ ისეთი "ისტორიკოსები", რომლებმაც ამ უზუსტობის დასაბუთება დაიწყეს. ცხადია, ე.შევარდნაძე არ იყო ის კაცი, რომელიც ასე ადვილად დაუშვებდა შეცდომას. აქ ყურადსაღებია ერთი გარემოება. თუ ანალიზს გავუკეთებთ 1976-1983 წლების ქართულ ცენტრალურ პრესას, შეიმჩნევა ერთი კანონზომიერება: "რუსეთთან შეერთების" ფორმულირება თანდათან განიცდის ტრანსფორმაციას და იგი თანდათან შეიცვალა და საბოლოოდ გამოდიოდა, რომ ქართველებს უნდა აღენიშნათ არა საქართველოს რუსეთთან შეერთების დამამცირებელი თარიღი, არამედ უნდა აღნიშნულიყო რუსეთ-საქართველოს შორის დადებული ხელშეკრულების ე.წ. "გეორგიევსკის ტრაქტატის" 200 წლის იუბილე. ე.ი. საქართველო აღნიშნავდა კრემლის დირექტივის საწინააღმდეგოდ, არა საქართველოს რუსეთთან შეერთების, რუსეთის მიერ საქართველოს ანექსიის, ქართველების მიერ თავისუფლების დაკარგვის საიუბილეო თარიღს, არამედ ორ სახელმწიფოს შორის, საქართველოსა და რუსეთს შორის დადებულ ხელშეკრულებას. დიპლომატიას თავისი ენა აქვს. და ამ ენაზე ე.შევარდნაძემ კრემლის დირექტივას ეპასუხა, რომ საქართველო მიუხედავად დღევანდელი გამოუვალი მდგომარეობისა, მაინც შეახსენებს მსოფლიოს საქართველოსათვის მისაღებ ორ სახელმწიფოს შორის დადებულ ხელშეკრულებას, საქართველო აღიარებს და ცნობს "გეორგიევსკის ტრაქტატის" საფუძველზე აგებულ ურთიერთობებს, რომელიც რუსეთს არასოდეს არ შეუსრულებია და არც უცდია მისი შესრულება. მოკლედ იმ მომენტში, იმ სიტუაციაში, რომელშიც საქართველო იმყოფებოდა, გადაღებული იქნა საკმაოდ გაბედული და თამამი, ფართო აუდიტორიისათვის ძნელად წასაკითხი, დიპლომატიური ნაბიჯი. ამ შემთხვევაში ე.შევარდნაძემ თავი არ შეიკნინა ანექსიის ზეიმის აღნიშვნით, როგორც 1901 წელს

მოხდა, პირიქით პოლიტიკური ქედებიც აართვა მოწინააღმდეგეს. (უნდა აღინიშნოს, რომ 1976 წელს შევარდნაძის წაკითხულ მოხსენებაზე ჩვენი პატრიოტული ჯგუფის (გ. და კ. ცხოვრებაძეები, ზ. გველესიანი და სხვ.) რეაქცია ის იყო, რომ დავიწყეთ მზადება, რათა 1983 წლისათვის აგვეფეთქებინა ლენინის ძეგლი ლენინის მოედანზე. ყოვლად მიუღებელი იყო მაშინ ჩვენთვის შეერთების ზეიმის აღნიშვნა. იმდენად რთული და შეუძლებელი აღმოჩნდა ვითარების შესწავლის შემდეგ იმ ჩანაფიქრის განხორციელება, რომ მალე ხელი ავიღეთ განზრახვაზე).

ასევე, განუზომლად დიდია 1978 წლის 14 აპრილის როლი ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის აღორძინებაში. იმ პერიოდში გამოქვეყნდა განხილვისათვის ე.წ. ბრეჟნევისეული კონსტიტუციის პროექტი. საყოველთაო განხილვისათვის კი გამოქვეყნდა, მაგრამ იმ პერიოდში მოსახლეობას ნაკლებად აინტერესებდა რა ეწერა ასეთ დოკუმენტში. მის გარჩევას შეიძლება ჩაჯდომოდა მხოლოდ თანამდებობრივად ან სამსახურეობრივად დაინტერესებული პირი. მაშინდელი მდგომარეობა ისეთი იყო, რომ პატრიოტ ქართველს რომ აღმოეჩინა კიდევაც ქართული ენის იგნორირების ფაქტი ამ პროექტში, ვერაფერს ისეთს ვერ გააკეთებდა, რეზონანსი რომ გამოეწვია, განგაშის ატეხის საშუალება საერთოდ არ ჰქონდა, თუ ხელისუფლება არ იყო დაინტერესებული, ვერც მრავალათასიან მიტინგს ჩაატარებდა, ვერც რადიო-ტელევიზიაში გავიდოდა, ვერც პრესაში დაბეჭდავდა რაიმეს, ვერც შიმშილობას დაიწყებდა, ვერც გაფიცვას მოაწყობდა. ერთი სიტყვით, იმ პერიოდში, იმ წყობაში განგაშისა და აჟიოტაჟის შექმნა შესაძლებელი იყო, თუ ამას საქართველოს პირველი კაცი, ცენტრალური კომიტეტის პირველი მდივანი მოინდომებდა (ამ ფაქტის დანახვა და გააზრება ბევრს არ უნდა).

14 აპრილის მოვლენა დღეისათვის მთლიანობაში უკვე “გაშიფრულია”, მინდა ერთი დეტალური გავიხსენო მხოლოდ. 14 აპრილს ახალგაზრდობამ თანდათან დაიწყო მოგროვება უნი-

კერსიტყვების წინ. გაბეჯდულთა პატარა ჯგუფი გამოვეყო ძირითად მასას და გაეშართა მოთვრობის სახლისაკენ. დიდი ნაწილი დაბნეული და დამფრთხალი განაგრძობდა დგომას უნივერსიტეტის მიმდებარე ტერიტორიაზე (მეც მათ შორის), ძალიან ძლიერი იყო 1956 წლის 9 მარტის სინდრომი. ქართველი კაცის ფსიქიკა ისეონაირად იყო დამუშავებული, დათრგუნვლილი და შეშინებული, რომ დემონსტრაციის ხსენებაც კი საშინელ ასოციაციებს იწვევდა. მოკლედ დანარჩენებს ვერ გაუბედათ წასვლა, ადევნება. ამ დროს ერთი წარმოსადგეი აზალგაზრდა (პასუხისმგებელი მუშაკი “გოგი” კომკავშირის ცენტრალური კომპიუტერიდან) საკმაოდ ხმაძაღლა აყვირდა დაახლოებით ამ სიტყვებით: “მე ამათი... ხედავთ უკვე დაიძრნენ. უკვე მიდიან...”, ასე ყვიროდა დიდხანს მთელი ძალით, ყველას რომ გაეგონა, არ ვიცი თავის უფროსებთან უნდოდა თავის გაპოჩენა თუ რა ჰქონდა მიზანი. მაგრამ მე მაშინ ისეთი შთაბეჭდილება დამრჩა, რომ მისმა ასეთმა ყვირილმა შექმნა იმის შთაბეჭდილება, რომ თითქოს უკვე ყველა დაიძრა მოთვრობის სახლისაკენ. აქ ფსიქოლოგიური მოძენტი დიდ როლს თამაშობს, თუ ყველანი მიდიან იქ, სადაც აკრძალულია, მაგრამ ძალიან გინდა რომ წახვიდე. მაშინ ადვილია აჰყვე ამ ყველას, დიდ მასას. მართლაც მერყევი ნაწილი თანდათან დაიძრა. შემდეგ მათ მიჰყვა უკვე გულმოცემული ჯგუფი და თანდათან აგორდა ტალღა, მასას გული მიეცა. თუმცა მაინც ძლიერად იგრძნობოდა 9 მარტის სინდრომი. იგრძნობოდა ისიც, რომ ამ დემონსტრაციაში დიდი რაოდენობით იყვნენ სუკის თანამშრომლები, რომლებიც ცდილობდნენ ეს ღონისძიება კალაპოტიდან არ ამოვარდნილიყო. ამიტომაც, “ზედმეტებში” გადასულ “რადიკალებს” უცბად დააშოშმინებდნენ ხოლმე. მოკლედ იმ მოძენტში რისი გაკეთებაც შეიძლებოდა, მაქსიმალურად გააკეთა ქართულმა პოლიტიკამ.

14 აპრილის აქციაში უდიდესი როლი შეასრულა ეროვნულ მოძრაობაში, ქართველი ხალხის ეროვნული სულის გამოღვიძებაში. განსაკუთრებული ფსიქოლო-

კიური დატვირთვა ჰქონდა მას და ეს იყო უმთავრესზე უმთავრესი. გადაიღა 9 მარტის სინდრომი, გადაიღა რაღაცა ზღვარი, ხალხმა დაიცვა თავისი ენა, გამოსტაცა უძლეველ ურჩხულს რაღაცა; გაუნდა რწმენა. იგრძნო, რომ არ მომკვდარა. მოხდა გარდატეხა, დაიწყო ეროვნული მოძრაობის აღმავლობა. 14 აპრილის შვილებია დღეს მოქმედ ეროვნულ პოლიტიკოსთა დიდი ნაწილი.

მინდა შევეხო კიდევ ერთ მომენტს. ჩვენს დღევანდელ მოუძახდებლობას, არაპროფესიონალიზმს, დილეთანტობას სამხედრო მშენებლობის სფეროში, ჩვენს დროებით წარუმატებლობას ცხინვალსა და აფხაზეთის რეგიონებში უფრო ღრმად აქვს შესვები გადგმული, ვიდრე ეს ერთი შეხედვით ჩანს. ეს არ არის ორი ან ხუთი წლის ამბავი.

ქართულ თვითშეგნებას და ეროვნულ ცნობიერებას განსაკუთრებული კრიტიკული ხანა დაუდგა სადღაც XX საუკუნის 50-იანი წლების ბოლოდან. დაახლოებით ამ დროიდან დეკაბ დამპყრობელის მიერ ხალხის ათვისებისა და დამორჩილების ე.წ. მესამე ეტაპი. და ხალხი უკვე იმდენად იყო "მამამარჩინალ არქიფოზე" მინდობილი, იმდენად იყო დაჩაგრული და გადაგვარებული (გამონაკლისების გარდა, რა თქმა უნდა), რომ ძირითადად დაკარგული ჰქონდა დამოუკიდებლობისა და სახელმწიფოებრივად თვითღამკვიდრებისაკენ სწრაფვა. რაც სხვათაგან ერთად იმაშიც გამოიხატა, რომ თავდაცვის, თვითშენარჩუნებისა და თვითგადარჩენის ერთ-ერთი უმთავრესი ინსტიტუტი (რაც ძირითადად ვლინდება ხალხის მიერ მუდმივად თვისებების არ დაკარგვაში, მხედრულ ყოფასთან ერთიერთობაში) დაუწლუნგდა, სამხედრო საქმისადმი მისი დამოკიდებულება თანდათან ინდიფერენტული გახდა (მოეხედავად იმისა, რომ სხვისი სახელმწიფო და სხვისი არმია იყო, ეს ინსტიტუტი მაინც არ უნდა დაკარგოს მოსახლისაკენ მისართულობა ერმა). ჩვენი დღევანდელი მარცხი სწო-

რედ მაშინ დაიწყო, როდესაც ქართველი ახალგაზრდობა თავს არიდებდა სამხედრო სამსახურს. თუ მიდიოდნენ, იქაც ძირითადი ნაწილი "წალიწობდა" თბილ ადგილებზე - მეწაღედ, მზარეულად, პურის მჭრელად, მეკუჭნავედ, ცეცხლფარეშად და ა.შ., თანაც ამით თავი მოგუქონდა, იმის მაგივრად, რომ გამოგვეყენებინა რუსის ჯარი და რაღაც გვესწავლა. მერე ისე წარიშართა მოვლენები, რომ ბოლო 3-4 წელი საერთოდ არ გაუვლია ქართველ ახალგაზრდას სამხედრო მომზადება. ერს თუ თავისუფლება და ტერიტორიული მთლიანობა სურს შეიძლება სამხედრო საქმეს ასე აგდებულად მოეკიდოს? შედეგი გამოიწნდა სოხუმსა და ცხინვალში.

ასეთივე საკვალალო მდგომარეობა შეიქმნა სამხედრო ოფიცერთა კადრების მომზადების მხრივ. უმაღლეს სამხედრო სასწავლებელში კანტი ქენტად თუ შედიოდა ქართველი ახალგაზრდა. აქ ლაპარაკი საბჭოთა არმიის შევსებაზე კი არ არის, არამედ თავისუფლებისა და ტერიტორიული მთლიანობის გადარწმუნებისათვის ბრძოლის ერთ-ერთი საშუალებისადმი დამოკიდებულების ფსიქოლოგიურ ფაქტორზე. და როდესაც ექვეყნარდნაძემ ჯერ კიდევ ცენტრალური კომისიეტის მდივნობის დროს ქართველ ოფიცერთა კადრების მომზადებისათვის გამჟღავნა წამოიწყო, მას საკმაოდ დიდი ძალისხმევა დასჭირდა ამისათვის, მაშინდელი საზოგადოების გარკვეული ნაწილი საკმაოდ უარყოფითად შეხვდა ამ ამბავს. ვერ მოესწრო ამ მექანიზმის ეფექტურად ამუშავება. როცა დამოუკიდებლობის მიღწევის შემდეგ დამოუკიდებლობისა და ტერიტორიული მთლიანობის შენარჩუნებას დასჭირდა პროფესიონალი ოფიცრები და ჯარისკაცები, არცერთი არ აღმოჩნდა საკმარისი და სრულფასოვანი (უმცირესი გამოჩენისის გარდა). შიშველმა ენთუზიზმმა კი ვერ გვიშველა.

მოკლედ ბევრი რამე შეიძლება გაიხსენოს კაცმა, ბევრი საქმე, რომლებიც შენიღბულნი იყვნენ კრემლის დირექტივების საფარველით. მაგალითად, პრესაში ატეხილი კამპანია დემოგრაფიულ პრობლემებზე (ოთხ შვილზე ნაკლები რომ არ

უნდა გვეყოლოდა), როგორ აბარებდნენ ანგარიშებს აქტივისტ-კრებებზე რაიკობის მდივნები, არა მარტო ჭირნახელის მოწვევაზე არამედ შობადობის ზრდაზე (წინა წელთან შედარებით ამდენით მეტი ახალშობილი გვეყავსო). განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია ის ატმოსფერო, რომელიც შეიქმნა ხელოვნებაში, კულტურაში, ლიტერატურაში, კინოში და სხვ.

ისეთი შთაბეჭდილება რჩებოდა, რომ ხელისუფლებამ გაშალა დისიდენტური მოძრაობა, ან ღაიწყო ამ მოძრაობის დასაწყისის აკენის დარწმუნება, მხოლოდ მას ჰქონდა გამოკვეთილი მიზანმიმართული ხასიათი და იჯდა გარკვეულ ჩარჩოში, კეთილბოძა ეროვნული საქმე, რომლის შინაარსი და მიზანმიმართულება ყველასათვის არ იყო ადვილად წასაკითხი.

გავიხსენოთ ე.შევარდნაძის დროს გადაღებული ფილმი "დიმიტრი თავდადებული", რომელშიც ნაჩვენებია, თუ როგორ ცდილობს მონღოლების მიერ დასმული მეფე დიმიტრი მკორე ქვეყნისათვის მოვლენილი განსაცდელის თავიდან აცილებას თანაც ისე უნდა შეენიღბა საქმიანობა, რომ მონღოლების რისხვა არ დაეშასხურებინა. ერთი მაგალითი. მონღოლებმა ეცხოს ტომების შემოსახლება გადაწყვიტეს გაუკაცრიელებულ ქართულ მიწაზე. მეფემ ქართული მთიანეთიდან ძალით, ცეცხლითა და მახვილით აყარა ხალხი (ნებით რომ არ წამოვიდნენ) და ჩაასახლა იმ ადგილას სადაც მონღოლებს ეჭირათ თევალი. ამისათვის პირველ რიგში მშობელი ხალხისაგან დაიშასხურა საშინელი წყევლა და კრულვა. ქართველ მთიელს არ აინტერესებდა და ვერც ჩაწვდებოდა (როგორც ახლა არ მიდის ქართველობა სამხრეთ საქართველოში) პოლიტიკოსების პოლიტიკურ სტრატეგიულ ჩანაფიქრს, ის მხოლოდ იმას აღიქვამდა, რომ ძალით არეკეს მშობლიური ადგილებიდან და ძალით ჩაასახლეს გაუკაცრიელებულ ადგილზე. არც მონღოლებისაგან მიუღია მადლობა სამშობლოსათვის თავდადებულ მეფეს. შევარდნაძეს მიტინგი რომ მოეწყო, პატრიოტული ლოზუნგები ეყვირა, ზოგიერთები ალბათ მაშინ ჩათვლიდნენ მას

პატრიოტად. გმირად, იმიტომ რომ ეს ადვილად დასანახი მოქმედება იქნებოდა პოლიტიკურად ახლომხედველთათვის. შევარდნაძის საქმიანობის როგორც დადებით, ისე უარყოფით მომენტებზე ძალიან ბევრის თქმა შეიძლება (ისე კრიტიკა უფრო ადვილია), მაგრამ გაზეთი ამის საშუალებას არ იძლევა.

განუზომლად დიდი როლი ითამაშა თავის დროზე ქართული სულისა და მეობის ამალღებაში პატრიოტული სულისკვეთების განმტკიცებაში *მუხრან მაჭავარიანის* შემოქმედებამ. იმ დროს ვერ ნახავდი ქართველ კაცს (თანამდებობის პირს თუ ღიასახლისს, პარტიულს თუ უპარტიოს), ვისაც არ ჰქონდა გაცნობიერებული და გათავისებული მისი პოეზია და არ ყოფილიყო მასზე შეყვარებული. მაშინ მისი ლექსის შინაარსი პასუხობდა ხალხის შინაგან, სულიერ მოთხოვნებს.

გვერდს ვერ აუვლის კაცი რეჟისორ *თემურ ჩხეიძის* შემოქმედებას. კერძოდ, მის მიერ მიხეილ ჯავახიშვილის “ჯაყოს ხიზნების” დადგმებს (პირველ რიგში სატელევიზიოს). თემურ ჩხეიძემ სარკეში ჩაახედა ილუზიებში მყოფი ქართველი და დაანახა ის საშინელი, მწარე რეალობა, რომელშიაც ის იმყოფებოდა. ფილმში სამი მთავარი მოქმედი პირია, რომელთაც შესაბამისი სიმბოლური დატვირთვა აქვთ (ისევე როგორც, 1924 წლის აჯანყების სისხლში ჩაჩმობის ფონზე შექმნილ თავის ნაწარმოებში ჰქონდა გააზრებული მიხეილ ჯავახიშვილს). მარგო იკითხება, როგორც ზოგადად სამშობლოს, საქართველოს სიმბოლო (ფილმის დასაწყისში კედელზე ხატივით გაკრული სურათი მიანიშნებს - “ხატია ჩემი სამშობლო, სახატე მთელი ქვეყანა”). თეიმურაზი - ზოგადი სიმბოლოა ამ სამშობლოს, საქართველოს პატრონი ქართველისა. ეს ქართველი, როგორც ფილმის დასაწყისი მიგვანიშნებს, ჯერ არ გამოფხიზლებულა, ნახევრადმძინარეა და თვალის გახელა უჭირს. ეს არის დეგრადირებული, უხერხელო ქართველი, რომელსაც საკუთარ სარეცელზე უუპატიურებენ

საქმობლოს და თავი მაინც კაცად მიაჩნია, ეს არის ილუზი-
ებში მყოფი მოქალაქე და არა საქმის გამკეთებელი ქართველი
(მოკლედ ისეთი, შემდგომ პრაქტიკულად რომ გამოჩნდა, რო-
გორი პატრონები აღმოუჩნდით საქართველოსი). ჯაყო ზოგა-
დად მოძალადის, დამპყრობლის სიმბოლოს წარმოადგენს.

ფილმის თითოეული კადრი საოცრად დატვირთულია
და თვალში საცემად და ხელშესახებად მეტყველი. გენიალუ-
რად და ამავდროს მაყურებელზე ზემოქმედების ძლი-
ერი ხერხებით უმძაფრესად არის გადმოცემული და
დახატული საქართველოს დამონებისა და დეგრადირე-
ბის სამეტაპიანი პროცესი. პირველი ეტაპია - როდესაც
“უპატრონო” მარგოს ეზიზღება მოძალადე (ჯაყო) და შესაბა-
მისად სასტიკ წინააღმდეგობას უწევს (სცენა ურემზე), მაგ-
რამ მოძალადე ძლიერია და მარგოს იმორჩილებს. მეორე ეტა-
პია - როდესაც მარგოს ჯერ ისევ ეზიზღება მოძალადე, მაგ-
რამ უკვე შეგუებულია იმ აზრს, რომ ჯაყო ძლიერია და
წინააღმდეგობას აზრი აღარ აქვს (პატრონიც კელარ პატრო-
ნობს, პირიქით მის სარეცელზე ხდიან ნაძუს). მესამე ეტაპია
- როდესაც უკვე მარგო ისე შეეწვია მოძალადეს, რომ მის
გარეშე ცხოვრება ვეღარც წარმოუდგენია. ქართველები ამ ეტაპზე
ხაზგასმით ვლილინებიან: “რაც კარგები ვართ, ქართველები
ვართ”. ამ დროს გაისმა სწორედ თემურ ჩხეიძის ძალიან
ძლიერი ხმა (მიტინგზე კი არა, ამ ფილმის დადგმით) ქარ-
თველთა (თეიმურაზ ხევისთავეების) გამოსაფხიზლებლად. არა
მგონია, თემურ ჩხეიძე ზოგიერთ მყვირალა პოლიტიკოსზე
ნაკლები პატრიოტი და ეროვნული მოღვაწე იყოს.

მიტინგზე არ გამოსულა მერაბ ბერძენიშვილი, მაგ-
რამ მის მიერ შექმნილმა ძეგლმა “კიდევაც დაიზრდებიან...”
ათეულობით ჩატარებულ მიტინგზე მეტი ზემოქმედება შეიძ-
ლება იქონიოს (მიტინგის წინააღმდეგი არა ვარ, თუ იგი
დამოუკიდებლობის მოპოვების ერთადერთ საშუალებად არ
ქცეულა). ხალხური ლექსი “კიდევაც დაიზრდებიან ალგეთს

ლექციები მგლისანი, ისე არ ამოწყდებიან, ჯავრი შასჭამონ მტრისანი” შეიქმნა იმ დროს, როდესაც ქართველს თავისუფლება დაკარგული ჰქონდა, შერისძიების ძალა არ ჰყოფნიდა და მხოლოდ იმედით ცოცხლობდა. ანალოგიურ მდგომარეობაში მყოფი საქართველოსათვის მეორე სული შთაბერა ქანდაკებით ამ ლექსს შერაბ ბერძენიშვილმა. მიუხედავად იმისა, რომ მეორე მსოფლიო ომის თემატიკით იყო შენიღბული, ქანდაკება უდიდეს ფსიქოლოგიურ ზეპოქმედებას ახდენდა ქართველ კაცზე - მომავალი რომ ჰქონდა, იმის იმედს უსახავდა, ჯიშით რომ ცოცხლობდა, იმის რწმენას მატებდა. დიდი პოლიტიკური დატვირთვა აქვს იმ ადგილსაც, სადაც ძეგლი დაიდგა. წამომართული ქართველი ქალი გასცქერის უცხოტომელებით დასახლებულ და ოკუპანტების სამხედრო ნაწილებით გადაჭედნილ, ქართველებისაგან დაცლილ ქართულ მიწას და შვილებს სამშობლოს გასათავისუფლებლად ამზადებს.

სამწუხაროდ, საგაზეთო სტატია არ იძლევა იმის საშუალებას, რომ უფრო ვრცლად გავაშუქო, ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის “უხილავი”, არააფიშირებული, შენიღბული მიმდინარეობა. ძალიან ბევრია სათქმელი *ოთარ ჭილაძეზე, რეზო თაბუკაშვილზე, რობერტ სტურუაზე, აკაკი ბაქრაძეზე, თენგიზ აბულაძეზე და სხვებზე*. უფრო ვრცლად და დაწვრილებით ამ თემას გავაშუქებ, როდესაც დავამთავრებ კვლევას “ინტელიგენციის როლი ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობაში”.

ამ პერიოდის ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობაში თავიდანვე გამოიკვეთა ორი მიმართულება (შეიძლება ასეთი ინტერპრეტაცია დღეს ბევრს მიუღებელი მოეჩვენოს). პირველი, რომელიც აშკარად, დაუფარავად, ხელისუფლებასთან კონფრონტაციით ცდილობდა თავისი მისწრაფვების განხორციელებას (ზ. გამსახურდია, მ. კოსტავა და სხვა) და რომელმაც თავის დროზე უდიდესი როლიც შეასრულა. რატომღაც ჩვენთან ეროვნულ მოძრაობად მხოლოდ ეს მიმდინარეობა აღიქმებოდა (შეიძლება იმი-

ტიმ, რომ იგი უფრო ათვისებული და თვალსაზრისით იყო). ეს მაშინ, როდესაც იყო ეროვნული მოძრაობის მეორე არანაკლები მნიშვნელობის მქონე მოძღვანელობაც (მწერლები, კულტურისა და ხელოვნების წარმომადგენლები, სამოხელეო ინტელიგენციის ნაწილი), რომლისთვისაც დამატებითი იყო ხელისუფლებასთან კონფრონტაციის გარეშე. ან ხელისუფლების გამოყენებით, კრემლისაგან შეყვარულად და შენიღბულად ეროვნული საქმის კეთება (აღმსკერპლობითი თუ ეროვნული თვითშეგნების ამაღლება).

ჩემი აზრით, ორივე ეს მიმდინარეობა ერთმანეთს აკსებდა, იმ მომენტში ერის განვითარებისათვის ორივე აუცილებელი იყო. კრემლს ორივე მიმდინარეობაში ჰყავდა თავისი აგენტურა, ამას ვერც გაეცეოდი საბჭოთა საზოგადოებაში, განა ამისათვის, მგლის გამო ცხვარი გაეცევიტოთ? (აგენტები აუცილებლად უნდა გამოვამყაყნოთ, ამისათვის სხვა ფორმები უნდა გამოვიყენოთ, მაგ., ლესტრაციის კანონი), მოღიანობაში ერის ამ ჯანსაღი ნაწილის მოძრავებელი სამშობლოს სიყვარული იყო.

სამწუხარო ის იყო, რომ როდესაც 80-იანი წლების შუა ხანიდან რუსეთში დაწყებულ ჩვენთვის სასიკეთო მოვლენებს ალლო ვერ აუღო საქართველოს ეროვნულ-განმათავისუფლებელმა მოძრაობამ, (ვერც ერთმა მიმდინარეობამ), პირველმა ერთიანი, გააზრებული პოლიტიკის წარმოების მაგივრად აირჩია ცალსახად კონფრონტული, იმპულსებზე და ემოციებზე დაფუძნებული ბრძოლის ფორმა, მეორე კი საერთოდ იყო დაბნეული და უხერხემლო. შედეგად, ვერ იქნა გამოყენებული რუსეთში დაწყებული იმპერიის რღვევის პროცესი. ჩვენს სასარგებლოდ (ახლა მისი ერთმანეთზე გადაბრალება, მაშინ როდესაც ყველანი ვართ ამაში დამნაშავენი).

სამწუხაროდ 80-იანი წლების ბოლოს აზირობებულ ეროვნულ მოძრაობაში ერთიანობის მაგივრად შეიძინე ერთი-

ეროვნობისპირების გაძლიერება (რაც ყველა ეტაპზეც მათ შორის დღესაც მხოლოდ ჩვენს მარცხს უწყობს ხელს). ამ დაპირებისპირების ერთ-ერთი ობიექტური მიზეზი ისიც იყო, რომ ცნობიერად თუ ქვეცნობიერად ერთმანეთს დაუპირისპირდა საუკუნენახევრის განმავლობაში ერის წინამძღოლობასა და პატრონობას შეჩვეული ინტელიგენცია და ახალ პირობებში ერის პატრონობასა და წინამძღოლობაზე პრეტენზიის მქონე რეალური ხელისუფლებისათვის მებრძოლი ახალი, ენერგიული სოციალურ-პოლიტიკური ძალა. რადგანაც ეროვნული სახელმწიფოს შექმნა ნიშნავს საკუთარი მთავრობის, ხელისუფლების, პოლიტიკოსების მიერ ქვეყნის წინსვლა-განვითარების პროფესიულ დონეზე რეგულირების პერსპექტივას, ბუნებრივია, იწყება ისტორიის მიერ ინტელიგენციისათვის მინიჭებული დამატებითი საპატიო ფუნქციის ჩამოცილების მტკივნეული პროცესი. იგი ისევ ერის სამსახურშია, მაგრამ უკვე უბრუნდება “წმინდა” პროფესიონალის საქმიანობას. რა ოქმა უნდა, პოლიტიკურ ასპარეზზე რჩება ის მცირე ნაწილი, რომელიც პოლიტიკოსად ჩამოყალიბდა (მათში პოლიტიკურმა გადაძლია შეიქცეუბინოს). სამწუხაროდ, მოვლენები ისე წარიმართა, რომ სწორედ “ფინიშზე” ვერ აღმოჩნდა “ფორმაში” ინტელიგენცია (გამონაკლისების გარდა) და ინიციატივა დათმო.

სწორედ ინტელიგენციის (საერთოდ, ინტელექტუალური ძალების) ძირითადი ნაწილის მეფრთხალი, გაუბედავი, უპრინციპო პოზიცია გახდა გადამწყვეტ მომენტში 1988-89-90 წლებში მიზეზი იმისა, რომ ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის წარმმართველი გახდა არა პარლამენტური კანონებით ბრძოლა, არა გონიერი, გაწონასწორებული, აწონილ-დაწონილი, შეთანხმებული, ზომიერი პოლიტიკა, როგორცაც მაგალითად, ესტონური “ლოპუსსალუს პროგრამა” გულის-

ხმოზდა, არამედ ემოციებზე აგებული მიტინგებისა და ქუჩის უკომპრომისო და რადიკალური პოლიტიკა, რომლის ძირითადი იდეოლოგიები იყო ძველი სახელმწიფოებრივი და ეკონომიკური სტრუქტურების მხოლოდ და-ნგრევის აუცილებლობა.

საქართველოს დამარცხება, ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის დაღმა სვლა, სუკ-ის გეგმის წარმატებით განხორციელება და მთლიანად ჩვენი კატასტროფა დაიწყო 1989 წელსვე, როდესაც უარყოფილ იქნა დამოუკიდებლობის მოპოვების ე.წ. ბალტიისპირული გზა, როდესაც საქართველოს სახალხო ფრონტის (მაშინ მთელი ინტელექტუალური ძალები იყო აქ თავმოყრილი) დისკრედიტაცია და 1990 წლის 25 მარტის უზენაესი საბჭოს არჩევნების ჩაშლა გახდა ეროვნული მოძრაობის რადიკალური ფრთის უმთავრესი მიზანი.

ინტელიგენციის პასიური და მომლოდინე პოზიციის გამო, ეროვნულ მოძრაობაში მის მიერ დაუკავებელ ცარიელ ადგილს ავსებდა პატრიოტულად განწყობილი, მაგრამ პოლიტიკაში გაუცნობიერებელი ადამიანები (სამწუხაროდ, ხშირად ეროვნულ მოძრაობას ეტმასნებოდნენ მედროვეები, ნაძირალები, კრიმინალებიც კი, რაც თავისებურ კვალს აშენებდა მას), რომლებმაც თანდათან ჩაიგდეს ხელში ინიციატივა და მხოლოდ თავის თავს თვლიდნენ ეროვნულ მოძრაობად. რადიკალური მიმართულების ზოგიერთი ინტელექტუალური ლიდერიც კი მოექცა მათი გაველენის ქვეშ. (სხვათა შორის, ამ მხრივ ყველაზე ნაკლები დანაქარგებით და დიდი გამოცდილებით ეროვნულ-დემოკრატიული პარტია გამოვიდა, რომელიც დღეს გააზრებულად, ორგანიზებულად და მიზანმიმართულად ემზადება ხელისუფლებაში მოსასვლელად).

ეროვნული მოძრაობა დღესაც გრძელდება. საქართველომ ბოლომდე ვერ მიაღწია მიზანს და ამის მიხეტი აღმოჩნდა როგორც ჩვენი მოუქმადებლობა, ისე სხვა გლობალური

პოლიტიკური პროცესებიც. ქართველებმა მიზანს რომ მივაღწიოთ, პირველ რიგში უარი უნდა ვოქცაო ურთიეროდაპირისპირებაზე, კონფრონტაციაზე, ნგრევაზე, ემოციებზე. ერთიანი გააზრებული, აწონილ-დაწონილი პოლიტიკით და მრავალწლიანი პროგრამით (სადაც როგორც პოლიტიკის ისე ეკონომიკის ყველა დეტალი, ასევე მსოფლიო პოლიტიკის რეალობებიც იქნება გათვალისწინებული) და რაც უმთავრესზე უმთავრესია, მოთმინებით და აუჩქარებლად შევუდგეთ დიდი მიზნის განხორციელებისათვის მზადებას. დღეს ვინც ურთიეროდაპირისპირებას აღვივებს, ვინც კონფრონტაციით ცდილობს მიზნის მიღწევას, არა მგონია მას გააზრებული ჰქონდეს, რას აკეთებს: ამის უამრავი მწარე გაკვეთილი გვაქვს. მე ერთი რამისა მაინც ღრმად მჯერა: საქართველოს ხსნა ქართველთა თანხმობასა და ერთიანობაშია. კონფრონტაცია და გათიშულობა პირველ რიგში მხოლოდ და მხოლოდ ჩვენს საყვარელ სამშობლოს ვნებს.

გაზ. "მშვიდობა ყოველთა",
№1, აგვისტო, 1994 წ.

დღეს პოლიტიკა არაკროფესიონალთა პროფესიად იქცა

- დღევანდელი პარლამენტისადმი თქვენი დამოკიდებულება?

-საზოგადოების, სახელმწიფოს ნორმალური ფუნქციონირება გულისხმობს, როგორც მატერიალური დოვლათის მომხმარებელი (“მჭამელი”) ფენის, ისე ამ დოვლათის მწარმოებელთა ფენის არსებობას. ჩვენი საზოგადოება კი ჯერჯერობით ძირითადად მომხმარებლებისაგან შედგება, დღეისათვის მდგომარეობას კი უჩანს გამოსწორების პირი, მაგრამ დღეს მოქმედი პარლამენტის არჩევის პერიოდში მწარმოებელი, როგორც საზოგადოების ფენა, საერთოდ არ არსებობდა. ბუნებრივია, რომ მომხმარებელთა საზოგადოებაში არჩეული პარლამენტის შემადგენლობა (გამონაკლისების გარდა), მომხმარებელთა ინტერესების გამომხატველი და ამსახველია.

წარმოებისა და მოხმარების დარღვეული დიალექტიკა მთელ რიგ უარყოფით მოვლენებს იწვევს, მათ შორის მთავარი ჯერ კიდევ დარჩენილი მატერიალური დოვლათის მითვისებისათვის მძაფრი ბრძოლაა. გამარჯვების სიკვანძე მეტი შანსი აქვს იმას, ვინც ხელისუფლებაში თანამდებობას ჩაიგდებს. ეს კი ყაჩაღობის შედარებით ცივილიზებული ფორმაა. ამის პარალელურად, რა თქმა უნდა, “სუფთა” სახით ძარცვა-ყაჩაღობა

სახელმწიფო თუ კერძო პირთა ქონების გადანაწილებაში გასორიცხული არ არის. აქედან გამომდინარე, არ არის გასაკვირი არაპროფესიონალთა “კეთილშობილური მიზნებით” შენიღბული გააფთრებელი სწრაფვა თანამდებობის ხელში ჩასაგდებად.

შწარმოებელს განსხვავებული ფსიქოლოგია და ინტერესები აქვს - წარმოებისათვის ნორმალური პირობების შექმნა, კანონების სრულყოფილი მექანიზმების ამოქმედება, დაგროვილი ქონების უსაფრთხოების, სიმშვიდის გარანტია, ძლიერი სამართლებრივი ინსტიტუტის არსებობა და ა.შ. ამიტომ როდესაც ეს ფუნა ჩამოყალიბდება, გაძლიერდება და, რაც მთავარია, შეიქმნება სამოქალაქო საზოგადოება, მაშინ შეიძლება ვიფიქროთ პროფესიული პარლამენტის არსებობაზე.

და მაინც დღევანდელი პარლამენტის როგორც განვითარების პროცესში მყოფი კანონშემოქმედებითი ორგანოს საქმიანობა, მით უმეტეს, - კონსტიტუციის მიღება, მთლიანად შეიძლება დადებითად შეფასდეს. სოლიდურობის ტენდენცია გამოიკვეთა რიგი ფრაქციებისა და პარლამენტის წევრების საქმიანობაში. მაგალითად, ოპოზიციიდან პოლიტიკური ინტელექტითა და კულტურით გამოირჩევა აკაკი ასათიანის, ირინა სარიშვილი-ჭანტურიას და სხვათა გამოსვლები.

- ჩვენი საზოგადოება დღეს უკიდურესად პოლიტიზებულია. თქვენი დამოკიდებულება ამ მოვლენისადმი?

- იმის გამო, რომ საკმაოდ დიდხანს ამოვარდნილი ვიყავით მსოფლიო ცივილიზაციის ბუნებრივი განვითარების პროცესიდან, ჩამოკრჩით პოლიტიკური მექანიზმებისა და, საერთოდ, პოლიტიკის განვითარების ტემპსაც.

კარგად მოგეხსენებათ, რომ პოლიტიკა მეორადია საზოგადოებასთან და მის ცივილიზაციასთან მიმართებაში, მაგრამ ამავე დროს არის ამორფული მასიდან საზოგადოების წარმოშობისა და მისი არსებობის

შენარჩუნების პირობაც.

პოლიტიკის (ვეულისხმობ სახელმწიფოს მართვას) პრაქტიკული განხორციელება ადამიანთა საქმიანობის უმაღლესი საფეხურია და შესაბამის ინტელექტს, პროფესიონალიზმსა და კომპეტენციას მოითხოვს.

სამწესაროა, რომ ჩვენს ყოველდღიურ ცხოვრებაში პოლიტიკა არაპროფესიონალთა პროფესიად იქცა. ეს კერიოზული ფაქტი ადვილად შეიძლება აიხსნას, რადგან პოლიტიკას ახასიათებს შეფასების მოწვევებითი სიიოლე და იქმნება მკაცრად ჩამოყალიბებული კრიტერიუმების არარსებობის ილუზია, რომ პოლიტიკაზე მსჯელობა ადვილია, რომ ყველაფერში გაცნობიერებული ხარ და ადვილად ხელგეწიფება ეს საქმე მით უმეტეს “ეადვილება” პოლიტიკოსებსა თუ ხელმოცარელ კაცს, რომელსაც ან ვერ “უშოვია” თანამდებობა, ან მისი დაკარგვით არის განაწყენებული. დილექტანტებში დიდ როლს თამაშობს არა პროფესიონალიზმი, არამედ ემოციური ჩეხტი და სუბიექტურობა.

როდესაც ასეთი “პოლიტიკოსი” პროფესიონალ პოლიტიკოსის აკრიტიკებს და არც მალავს პირველობის საკუთარ პრეტენზიას (ასეთები კი მრავლად არიან) ამით იგი უდიდეს პასუხისმგებლობას იღებს საკუთარ თავზე, მითუმეტეს ჩვენს ქვეყანაში, სადაც დამოუკიდებელი სახელმწიფო საუკუნეების მანძილზე არ გვქონია და დაკარგული გვაქვს “პოლიტიკის კეთებისა” და დიპლომატიის ტრადიციები, დილექტანტები “მარტივი ხალხია”. მაოგან პროფესიონალების “კრიტიკა” ობიექტელის შეზღუდულობის ადეკვატურია.

ერთ ისტორიულ რეალობას დაგისახელებთ. დავით აღმაშენებლის მიერ წარმოებული პოლიტიკა, რომელიც გლობალურ გარდაქმნებს ითვალისწინებდა, თანამედროვეების დიდი ნაწილის აღტაცებას ვერ გამოიწვევდა (მარტო ყივჩაღების ჩამოსახლებაზე და ერწი ქართველებისვე წინააღმდეგ მათ გამოყენებაზე რომ არაფერი ვთქვათ), მისი პოლიტიკური მოღვაწე-

ობა, შედეგებიდან გამოძინარე სრულად მზიდლოდ შთაბოძა-
ლებმა შეაფასეს (გამონაკლისები მის თანამედროვეებშიც იყო).

დიდი პოლიტიკის როგორც განხორციელება, ისე შე-
ფასება მაღალი პროფესიონალიზმის, კომპეტენციისა და გამო-
ცდილების გარეშე შეუძლებელია, რადგან პოლიტიკის მიზანი
ის კი არ არის, რასეც ლაპარაკობენ, არამედ, ის, რაზედაც
კლასი. თემა იხილვას გასათვალისწინებელია, რომ ხალხი ინ-
ტუიციურად მაინც არჩევს დიდ პოლიტიკას პოლიტიკანობი-
საგან.

- ამ ზოგადი მსჯელობიდან კონკრეტულად პი-
როვნებათა მოღვაწეობის ანალიზზე ხომ არ გადახვი-
დოდით? მოგეხსენებათ, რომ არც პოლიტიკოსები, არც
პოლიტიკანები ჩვენ არ გვაკლია.

- დღეს მოქმედ ქართველ პოლიტიკოსთა გაღერეას
რომ ვუყურებ, შემძლია თამამად ვთქვა: ედუარდ შევარდნაძის
პოლიტიკური შინაარსისა და დონის შესაბამისი პოლიტიკო-
სი ჯერჯერობით არა ჩანს.

გულისხმობ პოლიტიკოსის გონებრივ ავლადიდებას.
პოლიტიკის “კეთების” გამოცდილებას, მასშტაბს. სტილს,
მეთოდებსა და ფორმებს, თორემ ეჭვი არ მეპარება ეროვნული
მოძრაობის სხვა ლიდერების მისწრაფებაში იხილონ საქარ-
თველო ერთიანი, დამოუკიდებელი და აყვავებული. ვფიქრობ,
ამ სურვილების განხორციელების მათეული პოლიტიკური,
პროფესიული დონე ვერ გამოდგება მსოფლიო გლობალურ
პროცესებში გზების გასაკვალავად. მაგალითად, გამსახურდი-
ას და მისი მიმდევრების უბედურება ის იყო, რომ არ ჰქონ-
დათ გაცნობიერებული საკუთარი ქვეყნის რეალობა, მისი ად-
გილი და როლი განვითარების თანამედროვე ეტაპზე, ვერ
მიაგნეს მისი პოლიტიკური და ეკონომიკური პრობლემის გადა-
წყვეტის ოპტიმალურ ვარიანტს, ვერ გამოიმუშავეს ქვეყნის
გადარჩენის ისეთი კონცეფცია, რომელიც ყველაზე მეტად შე-
ესაბამება ამ ეტაპზე მისი განვითარების ისტორიულ თავისე-
ბურებებს ახალ მსოფლიო წესრიგში, ვერ მოუნახვს პოლიტი-

კერძო გასაღები ქართულ ხასიათს, ეკრ გაერკენ პოლიტიკურ ლაბირინთებში.

ეროვნული მოძრაობის ამ რადიკალური მიმართულების საქმიანობა გამომდინარეობდა ამოწმებული რევოლუციური ლოზუნგიდან. რომ ქვეყნის დამოუკიდებლობაზე გადასვლა ძველის მხოლოდ დანგრევის გზით არის შესაძლებელი. ეს იყო მიზეზი იმისა, რომ რევოლუციური გულისოდგინებით ჩანგრევად ვაქციეთ 70 წლის სახელმწიფო მოვლი თავისი სტრუქტურებით, რომლებიც კარგი იყო თუ ცუდი. მაინცა გვქონდა. იმის მაგივრად, რომ თანდათან შეცვლილიყო არსებული მექანიზმები (როგორც მაგალითად, ბალტიის ქვეყნებში), მოვლი სისტემა მოვსპეო. და ახლა ედუარდ შევარდნაძის ვუბრაზდებით. რატომ არის დანგრეული ქვეყანა. რატომ არა გვაქვს საამური ცხოვრებაი.

ზოგს აღიზიანებს ედუარდ შევარდნაძის, როგორც დიდი პოლიტიკოსის ფენომენზე ლაპარაკი, მაგრამ ჩემთვის გარდა საკუთარი არგუმენტირებული აზრისა, მსოფლიო მასშტაბის პროფესიონალი პოლიტიკოსების შეფასება უფრო მისაღებია. ვიდრე გაბიროტებული ოპონენტებისა.

ედუარდ შევარდნაძის სასარგებლო უამრავ ფაქტორთან მხოლოდ ორზე შევჩერდები.

პირველი მისი რეფორმატორული ბეჩებაა. წარსული მოღვაწეობითაც და დღეს საქართველოში მიმდინარე რეფორმებითაც ეს ნათელია. დასავლეთის ექსპერტების აზრით, საქართველო, ყოფილ საბჭოთა რესპუბლიკებს შორის თუმცა ყველაზე გვიან შეუდგა რეფორმების განხორციელებას (ცნობილი მიზეზების გამო), მაგრამ ტემპითაც და შინაარსითაც უკვე ბევრად გაესწრო.

მეორე, პოლიტიკური პროგნოზირების უნარია, რაც არასასურველი მოვლენების თავიდან აცილებისა და დასახული მიზნისკენ ოპტიმალური გზით სვლის საწინდარია. ჩვენის რეალობამ ეს არაერთგზის დაადასტურა.

ზემოთ თქმულიდან გამომდინარე ღრმად ვარ დარწმუნ-

ნებულო, რომ ელექტორატი საპრეზიდენტო არჩევნებში უპირატესობას სწორედ ედუარდ შევარდნაძის კანდიდატურას მიანიჭებს. მის საფუძველიან გამარჯვებაში ექვთი დღეს არავის ეპარება. მეტიც, არც იმას გამოვრიცხავ, რომ ქართველთაგან, როგორც პოლიტიკოსმა პირუელმა მან მიიღოს ნობელის პრემია.

გაზ. "საქართველოს რეპუბლიკა",
№140. 12 ოქტომბერი, 1995 წელი.

შენიშვნა: ეპაუბრა არმაზ სანებლიძე

გვჭირდება პროფესიული კავშირი

დღეს, როდესაც საქართველოს ძალიან უჭირს, როდესაც თავს გვახვევია უამრავი გარეული თუ მოსყიდული შინაური მტერი, როდესაც ქართველი ერის სასიცოცხლო ინტერესები მოითხოვს სამშობლოს თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობის აღდგენას, ეროვნულ მოძრაობაში ჩართული უნდა იყოს საქართველოს პროფესიული კავშირებიც. მაგრამ იმ სახით, როგორითაც იგი დღეს არსებობს, ეროვნულ მოძრაობაში ჩაბმა კი არა, თავისი ძირითადი ფუნქცია - მშრომელთა ინტერესებისა და უფლებების დაცვა ვერ შეუძლებელია სათანადოდ. ვერც შეასრულებს, რადგანაც საბჭოთა სახელმწიფოს არსებობის 70-მა წელმა სხვა უფრო “მნიშვნელოვანი ფუნქციები” დააკისრა და ასრულებინებს კიდევ.

უნდა აღინიშნოს, რომ საბჭოთა სახელმწიფოს დამარსებლისა და სულისჩამდგმელის ვლადიმერ ლენინის ცნობილი განსაზღვრებები დაედო საფუძვლად საბჭოთა კავშირში პროფკავშირების განვითარებას და მის შემდგომ ბედს. 1920 წლის დეკემბერში ვლადიმერ ლენინი სიტყვაში “პროფესიულ კავშირებზე, მიმდინარე მომენტზე და ტროცკის შეცდომებზე” პროფკავშირების ასეთ განსაზღვრებას იძლევა: “ეს არის აღმზრდელობითი ორგანიზაცია, საქმეში ჩაბმის, სწავლების ორგანიზაცია, ეს არის სკოლა, მართვა-გამგეობის სკოლა, მეურნეობის წარმართვის სკოლა, კომუნიზმის სკოლა” (ე.ი. ლენინის ოხზ., ტ. 32; გვ. 2.). ამ მეტად ცნობილ და პოპულარულ

განსახილვერებაში ძალიან ბევრი ფუნქცია აკისრია პროფკავშირებს, მაგრამ არც ერთი სიტყვა არ არის ნახსენები პროფესიული კავშირების უმთავრეს ფუნქციაზე - მშრომელთა ინტერესებისა და უფლებების დაცვაზე. მაგრამ ერთი თვის შეძღვევით 1921 წლის იანვარში ვლადიმერ ლენინი წერს შრომას „ერთხელ კიდევ პროფკავშირებზე. მძლავრად მომძრევე და კრიტიკისა და ბუხარინის შეცდომებზე“, რომელშიაც თეორიულად თითქმის გამოასწორა და მოგვცა პროფკავშირების შედარებით დაზუსტებული განსახილვერება. „პროფკავშირები, აღნიშნავს იგი, - სკოლაა, სკოლა გაერთიანებისა, სკოლა სოლიდარობისა, სკოლა საკუთარი ინტერესების დაცვისა, სკოლა მეურნეობის გაძლიერებისა, სკოლა მმართველობისა“ (ვი. ლენინი, თხზ., ტ.32, გვ.106).

ცხოვრებაში ვლადიმერ ლენინის უფრო პირველმა განსახილვერებამ დაიმკვიდრა ადგილი, რაც კიდევაც აისახა როგორც 1961 წელს მიღებულ სკკპ პროგრამაში, ისე მის თანამედროვე რედაქციაში. აგრეთვე, სსრ კავშირის პროფესიული კავშირების წესდებაში. ლოზუნგების სახითაც ხშირად შეგახვედრია პროფკავშირული ორგანიზაციების სტენდებზე. ვლ. ლენინის გარდაცვალების შემდეგ კი საბოლოოდ ხდება პროფესიული კავშირების დევრადირება და დღეისათვის იგი გადაქცეულია საკანცელარიო-ბიუროკრატიული მეთოდებით მომუშავე, პარტიისა და მართვის სახელმწიფო აპარატის მორჩილ, უუფლებო დანამატად. (საქართველოს პროფკავშირებისათვის ამას ემატება კიდევ ეროვნული უუფლებობა და ცენტრისადმი ე. ი. მოსკოველი ჩინოვნიკებისადმი მკაცრი მორჩილება). „მონოლითურ ერთიანობაში“ ფუნქციისა და სპეციფიკურობის გარეშე დარჩა პროფკავშირი.

დღეს ვერ გაარჩევ ერთმანეთისაგან პარტიული, სამეურნეო ხელმძღვანელის თუ პროფკავშირული მოღვაწის გამოხატულებას ტრიბუნაზე. ყველა ერთსა და იმავეზე და ერთნაირი ქნით ლაპარაკობს.

მიმდინარე წლის ივლისში რესკომი, მუშახტვით გაფიცვებმა ყველას ნათლად დაანახა, თუ რა გორი არ უნდა იყოს პროფკავშირები. ისინი კი დღესაც რჩებიან ისეთებად, რამდენადაც აძლევენ მათ უფლებას პარტიული და სახელმწიფო ორგანოები.

ზემოდან რომ არ უნდა მოკედლოდეთ რაიმე არსებით გარდაქმნებს იქიდანაც ჩანს, რომ 1989 წლის სექტემბერში საკავშირო პროფსაბჭოს მე-9 პლენუმზე, თავის მოხსენებაში საკავშირო პროფსაბჭოს თავმჯდომარე ს. შალავეი პერეჟრაზირებით იმეორებს კ. ი. ლენინის მიერ მოცემულ პროფკავშირების ცნობილ განსაზღვრებას (თუმცა მოხსენებას ქვესათაურად აქვს მყვირალა ფრაზა: პროფკავშირული ორგანიზაციების ცენტრალური ამოცანაა - მშრომელთა ინტერესების დაცვა) და არაარსებით საკითხებზე ყურადღების გადატანით ცდილობს თავს მოგვახვიოს მხოლოდ კოსმექტიკური სახეცვლილებები.

დღეს შეუძლებელია შეურიგდე, მაგალითად, ასეთ ფაქტს, როდესაც დარგის რესპუბლიკურმა კომიტეტმა ინსტიტუტის პროფკავშირული ორგანიზაციებიდან ასარჩევი დელეგატების რაოდენობის გაზრდის უფლება არ მოგვცა, სანამ მოსკოვში, დარგის პროფკავშირის ცენტრალურ კომიტეტს არ შეეკითხა და არ მიიღო იქიდან ნებართვა. ესე იგი, მოსკოვში, ვიღაც ჩინოვნიკი წყვეტს, თუ რამდენი დელეგატი უნდა მიავლინოს, მაგალითად, ჰიდროტექნიკისა და სანტექნიკის ფაკულტეტის პირველადმა ორგანიზაციამ საინსტიტუტო კონფერენციაზე. მაშინ, როდესაც დარბაზის ტევადობა (700 კაცი) გვაძლევს საშუალებას უფრო მასობრივი ხასიათი მიეცეს კონფერენციას, მითუმეტეს, სხვას რომ თავი დაჟანგოთ, ოცი ათას წევრთაგან ორგანიზაციაში მარტო პროფაქტივისტი გვყავს 5 ათასზე მეტი.

ამავე დროს, რამდენად მიზანშეწონილია ის, რომ საწევრო ანარიტების განაწილებასა და გამოყენებას არა-

კინ ეკითხება იმას, კინც იხლის ამ საწვევროს, მაგალითად, პროფკავშირული ორგანიზაციებიდან საწვევრო ასარიცხების 35 პროცენტი მიაქვთ (გარდაქმნამდე) საერთოდ 50 პროცენტი მიჰქონდათ) რესპუბლიკური კომიტეტების, მისი მოსკოვური ცენტრალური კომიტეტების, საქართველოს პროფსაბჭოსა და საკავშირო პროფსაბჭოს გაბერილი ბიუროკრატიული აპარატების შესანახად. ხოლო რაც შეეხება სოციალური დაზღვევის თანხებს, მართო საქართველოს პოლიტიკური ინსტიტუტიდან რესპუბლიკურმა კომიტეტმა 1988 წელს 600 ათასამდე მანეთი წაიღო, ამას თუ დავამატებთ საწვევრო ანგარიშებიდან წაღებულ 89 ათას მანეთს, საკმაოდ სოლიდური თანხა გამოვა. სამაგიეროდ, რესპუბლიკურმა კომიტეტმა ჩვენივე ფონდიდან ორიოდე საგზური შეგვიძინა და გვიწყალობა. (ჩვენ პრეტენზია კონკრეტულად სახალხო განათლებისა და მეცნიერების მუშაკთა პროფკავშირის რესპუბლიკური კომიტეტისადმი კი არა გვაქვს, არამედ მთლიანობაში საბჭოთა პროფკავშირებისადმი, საბჭოთა პროფესიული კავშირების არსებული სრტუქტურისადმი საერთოდ).

ასევე შეიძლება ითქვას ჩემს თავზეც, პროფკავშირის ბიუროკრატიულ სტრუქტურაში ჩართულ ე.წ. ერთ-ერთ პროფკავშირულ პოლვაწეზე. პროფკავშირის დღეს არსებულ სისტემაში კი მხოლოდ კოსმეტიკაზე შეიძლება ილაპარაკო. მით უმეტეს, თუ ჩვენს უკან ხალხი არა დგას, არა ხარ მათი არჩეული. ზემოდან დანიშნული კი ყოველთვის დამნიშვნელების ინტერესებს იცავს, მათ ემსახურება და მიზეზილ გორბაჩოვის მოსწრებული სიტყვისა არ იყოს “თვალში შესციცინებს ხელმძღვანელებს, და ლამის კრაკოვიაკს ეცეკვება”. (გაზ. “კომუნისტი”, №218, 1986 წლის 21 სექტემბერი).

ჩვენ დღეს გვჭირდება ახალი, დამოუკიდებელი, თავისუფალი პროფესიული კავშირები (ასოციაცია, გილდია, სინდიკატი, ლიგა - სახელწოდებას მნიშვნელობა არა აქვს). ის პროფკავშირები, რომლებიც შექმნილი იყო დამპყრობილ საგან მოიქმნავე ადამიანის ინტერესების დასაცავად მოკვლა

მაშინ, როდესაც ის გადაიქცა კომუნიზმის სკოლად, მაშინ, როდესაც მათ საქმიანობაში დაცვის ყველა ფუნქციამ გადაინაცვლა უკანა პლანზე, მაშინ, როდესაც პროფკავშირები კომუნიზმს ასწავლიდნენ სტალინისებურად, ზრუშოვისებურად, ბრეჟნევისებურად... ხოლო ადამიანების უფლებები რჩებოდა საფლაც, პორიზონტს იქით. ამიტომ საჭიროა ყველაფერი დავიწყოთ თავიდან, რადგანაც ძველის კოსმეტიკური ცვლილებები საქმეს ვერ უშველის.

უნდა დავიწყოთ პირველადი ორგანიზაციებიდან. კარნახის გარეშე, ზემოდან დიქტატის გარეშე, თავისუფალ, დემოკრატიის პირობებში უნდა ავირჩიოთ უორმალებიდან იქნება თუ არაფორმალებიდან პროფკავშირის ნამდვილი ლიდერები. უკომპრომისონი და პრინციპულები, რომლებიც არ შეეპყებიან პარტიულ, თუ ადმინისტრაციულ დიქტატს, როდესაც პროფკავშირის წევრის ინტერესების დაცვასთან ექნებათ საქმე. ეს კი მაშინ შეიძლება მოხდეს, როდესაც ისინი არსიყელნი იქნებიან და მათ უკან ხალხი იდგება. პირველადმა ორგანიზაციებმა საინსტიტუტო კონფერენციაზე (ან ყრილობაზე) თავიანთი რჩეული დელეგატების საშუალებით თვითონ უნდა გადაწყვიტონ, რა სახით ჩამოყალიბდეს პროფკავშირის საინსტიტუტო აღმასრულებელი ორგანო (მაგ., საკოორდინაციო საბჭოს სახით, თუ ისევე ძველი პრინციპით), საწევრო ანარციხების გამოყენებისა და განაწილების საკითხები, რამდენი შტატიანი მუშაკი ჰყავდეთ და რამდენი გაიღონ საწევრო ანარიცხებიდან მათი შენახვისათვის, შექმნან თუ არა საგაფიცვო ფონდი, სხვა უმაღლესი სასწავლებლების პროფკავშირულ ორგანიზაციებთან ერთად აირჩიონ პარიტეტულ საფუძველზე რესპუბლიკური მაკოორდინირებელი საბჭო, (კომიტეტი) თუ შევიდნენ ძველებური წესით ისევ “სსრ კავშირის სახალხო განათლებისა და მეცნიერების მუშაკთა პროფკავშირის” საქართველოს რესპუბლიკურ კომიტეტში (სადაც ერთად არიან გაერთიანებულნი სკოლის მასწავლებლები, მეცნიერ-მუშაკები, უმაღლესი სკოლის პედაგოგები და სტუდენტები) და ა. შ. და

რაც მოთავარი, უნდა აკეთონ ის, რაც აქამდე არ იყო და რისთვისაც იქმნება პროფესიული კაჟმირი ანუ:

1) მშრომელთა უფლებების, ინტერესების, შრომისა და ჯანმრთელობის დაცვა;

2) სოციალური საკითხების გადაწყვეტაში აღმნიშვნალობის საქმიანობაზე კონტროლი.

ამასთან, აუცილებელია, რათა პირველადი ორგანიზაციების კრებებმა მიიღონ მიმართვები საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატებისადმი, რათა მათ საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს სესიაზე დააყენონ და გადაწყვიტონ შემდეგი საკითხები:

1) საქართველოს სსრ კონსტიტუციაში შეტანილ იქნას ცვლილება - პროფკავშირების წევრების უფლებების დაცვისას საქართველოს პროფკავშირების დამოუკიდებლობისა და პარტიის ღიქტატის თავიდან აცილების გარანტიების შესახებ;

2) მიღებულ იქნას კანონი საქართველოს პროფესიული კავშირების შესახებ, რომელშიც გათვალისწინებულ უნდა იქნეს: საქართველოს პროფესიული კავშირების დამოუკიდებლობა, საქართველოს მშრომელების სურვილები და საზღვარგარეთის პროფესიული კავშირების გამოცდილება, თავისუფალი პროფკავშირების შექმნა, საზღვარგარეთთან ურთიერთობების ხელშეკრულებების დადების თანასწორობა და სოციალური დაზღვევის სახსრების მთლიანად რესპუბლიკის დარგობრივი პროფკავშირების გაძეგელობაში გადასვლა.

გაზ. "აღმშენებელი".
№24, 2 ოქტომბერი, 1989წ.
(სპი-ს გამოცემა)

ეროვნულ-გამათავისუფლებელი მოძრაობა არ დამარცხებულა

საინფორმაციო საშუალებებში ხშირად გამოითქმის ურთიერთგაპოპრიცხავი მოსაზრებები იმის შესახებ, რომ ეროვნული მოძრაობა თერძე დაძარცხდა, რადგანაც ეროვნულ პარლამენტში თითქოს და ვერ მოხვედრილან ეროვნული ძალები, ანდა ეროვნული მოძრაობა არ დაძარცხებულა, რადგანაც პარლამენტში არჩეულ იქნენ ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის წარმომადგენლები და სხვა. ასევე გაუგებრობას იწვევს და, ჩემი აზრით, წმინდა სუბიექტური მიდგომის შედეგია, როდესაც კ.გამსახურდიას საზოგადოება მოქალაქეთა კავშირს, ეროვნულ-დემოკრატიულ პარტიას და მათ ლიდერებს არ თვლის ეროვნულ მოღვაწეებად, განა ირაკლი გოცირიძეს და ელიზბარ ჯაველიძეს უფრო მეტი წვლილი აქვთ შეტანილი 80-იანი წლების მიწურულს აზვირობებულ ეროვნულ მოძრაობაში, ვიდრე ზურაბ ჟვანიას, გიორგი ბარამიძეს, ელდარ შენგელაიას და სხვებს, არაფერი რომ არ ეთქვათ ირინა ჭანტურია-სარიშვილზე და მისი პარტიის წევრებზე?!

ჩემი აზრით, საჭიროა მსოფლიოში და უწინარეს ყოვლისა, რუსეთში მიმდინარე პროცესებისა და ძალთა განლაგების ჭრილში, კომპლექსურად იქნეს განხილული საქართველოს ეროვნულ-გამათავისუფლებელი მოძრაობის ეტაპები: ბრძო-

ლის ფორმები და მეთოდები, მიზნები და ამოცანები, რუსეთთან ურთიერთობაში ძალთა შესაძლებლობანი.

სწორედ აქედან გამომდინარე შევეცადე. საქართველოს ისტორიის ზოგად ჭრილში ამ თემის გააზრებას, რომელსაც საგაზეთო სტატიის ფარგლებში *მოკლე თეზისების სახე* აქვს და მიმდინარე პროცესებში უშუალოდ მონაწილეობის გამო ბევრმა შეიძლება სუბიექტურად აღიქვას და არ აღმოჩნდეს მათთვის დღეისათვის მისაღები.

1. რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში მოქცეულ საქართველოში ეროვნულ-გამათავისუფლებელმა მოძრაობამ რამდენიმე ეტაპი გაიარა და გამოვლინდა სხვადასხვა ფორმით (აჯანყება, შეთქმულება, საგანმანათლებლო საქმიანობა, დისიდენტური მოძრაობა...).

ჩვენთვის ცნობილია 1802-1924 წლების აჯანყებები ან მათი მცდელობა, 1832 წლის შეთქმულება, მე-19 საუკუნის საპოციანელების საქმიანობა, მე-20 საუკუნის 70-იანი წლების დისიდენტური მოძრაობა, 80-იანი წლების ბოლოსა და 90 წლების დასაწყისში მიმდინარე პოლიტიკური ბატალიები.

ამგვარი ფორმებითა და მეთოდებით მიმდინარე ბრძოლამ, რომელიც მთლიანობაში უფრო ქაოსურ ხასიათს ატარებდა, გარკვეული წვლილი შეიტანა დამოუკიდებლობის მიღწევაში, მაგრამ არა - არსებითი, რადგანაც რუსეთის იმპერიასთან ბრძოლა, ძალთა უთანაბრობის გამო, მხოლოდ საქართველოს მასშტაბით წარმოებული ლოკალური ხასიათის საქმიანობით, საქართველოს გარეთ მიმდინარე პროცესების გამოუყენებლად და მისგან მოწყვეტით, უდავოა, წარმატებას ვერ მოიტანდა.

2. საქართველოს ეროვნულ-გამათავისუფლებელი მოძრაობის საბოლოო მიზანს წარმოადგენდა დამოუკიდებელი ქართული სახელმწიფოს აღდგენა: *მაგრამ ამ მიზნის მიღწევისათვის ძალთა უთანასწორობის გამო, საკმარისი არ იყო მარტო "შინ", საქართველოში ძალისხმევა,*

საჭირო იყო აგრეთვე “გარეთაც გასვლა”. საქართველოს გარეთ მიმდინარე პროცესების გამოყენებაც.

სხეიანად, როგორც აღინიშნა, შეუძლებელი იყო მსოფლიო “დერეფასთან” მარტო იარაღით ან პატრიოტული მოწოდებებით გამარჯვების მიღწევა. (სამწუხაროდ, საუკუნის დასაწყისში “გარეთ” მიმდინარე პროცესები საქართველოს სასარგებლოდ კი არა, პირიქით, საზიანოდაც იქნა გამოყენებული. მაგალითისათვის საკმარისია ისტალინისა და სორჯონიკიძის საქმიანობაც).

“გარეთ” საქმიანობა ითვალისწინებს ორ ძირითად მიზანს:

ა) მიმდინარე პროცესების გამოყენება საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის მიხედვით;

ბ) მიმდინარე პროცესების გამოყენება რუსეთის გავლენის სფეროდან გამოსვლისა და დასავლეთის ინტერესების სფეროში საქართველოს ჩართვისათვის.

3. სვენს ისტორიოგრაფიაში ჯერჯერობით სრულად მთლიანობაში არ არის გამოკვლეული საბჭოთა პერიოდის საქართველოს ეროვნულ-გამათავისუფლებელი მოძრაობის არსი და მისი მამოძრავებელი ძალები. განსაკუთრებით კი მე-20 საუკუნის “სამოციანელების” საქმიანობა. 60-იან წლებში სამოღვაწეო ასპარეზზე იწყო გამოსვლა ახალმა თაობამ, რომელსაც გადაფასებული ჰქონდა არსებული რეალობები და გამოსული იყო სოციალისტური ბურანიდან და ქვეყნის გადარსენისათვის ზრუნვა იქცა მათი საქმიანობის ქვაკუთხედად. ამ დიდი თაობის წარმომადგენლები მოვიდნენ ინტელიგენციის სამოქმედო ასპარეზის თითქმის ყველა სფეროში - პოლიტიკაში, ხელოვნებაში, ლიტერატურაში, კულტურაში და ა.შ. მათ საქმიანობაში, რომლისთვისაც ნიადაგი საქართველოს გარეთ მიმდინარე პროცესებმაც მოამზადა, თავიდანვე გამოიკვეთა ორი ძირითადი მიმდინარეობა:

პირველი. რადიკალური, რომელიც აშკარად, დაუ-

ფარავად, არა იმდენად მკერძოზოდასთან. არამედ უკერძო მკერძად ადგილობრივ ხელისუფლებასთან კონფრონტაციით ცდილობდა თავისი მისწრაფებების განხორციელებას (ზ.გამსახურდია, მ.კოსტავა და სხვა). ამ მიმდინარეობამ, განსაკუთრებით მისმა დისიდენტურმა პერიოდმა გარკვეული დადებითი როლი შეასრულა საქართველოს ეროვნულ-გამათავისუფლებელ მოძრაობაში. მათი საქმიანობისა და მიზნების აფიშირების გამო საზოგადოების გარკვეულ ნაწილში საქართველოში მიმდინარე პროცესებისაგან მოწყვეტით, მხოლოდ ეს მიმდინარეობაა ცალკე გაიგივებული ეროვნულ-გამათავისუფლებელ მოძრაობასთან.

მეორე. ზომიერი ("ინტელიგენტური") მიმდინარეობა, რომელიც შეიძლება ორგანიზაციულად არ იყო გაფორმებული. მაგრამ მისი წარმომადგენლების (მწერლები, კულტურისა და ხელოვნების მეშვენიერები, სამოხელეო ინტელიგენციის ნაწილი...), ერთი შეხედვით, წმინდა პროფესიულ საქმიანობას ჰქონდა გამოკვეთილი მიზანმიმართული ხასიათი - არსებული, ცნობილი რეჟიმის პირობებში, როდესაც "ხმლის ქნევა" გაიორიცხული იყო, საბჭოთა ხელისუფლებასთან თვალმისაცემი კონფრონტაციის გარეშე ან ადგილობრივი ხელისუფლების გამოყენებით, კრემლისაგან შენიღბულად თავიანთ სამოქმედო ასპარეზზე, ყველა ხელმისაწვდომი საშუალებით (წიგნი, თეატრი, კინო, თანამდებობა...), ხან შეფარულად, ხან აშკარად, ტოტალური გადაგვარების საფრთხის პირობებში, ცდილობდნენ ერისათვის შეენარჩუნებინათ ეროვნული იერსახე და მეობა. აქძალდებინათ ეროვნული თვითშეგნება, რომელთა გარეშეც ეროვნულ-გამათავისუფლებელი ბრძოლის სხვა ფორმებს წარმატებისათვის ნიადაგი არც ექნებოდა. ამ მიმდინარეობის მოწყვეტა ეროვნულ-გამათავისუფლებელი მოძრაობის მიუღიანი პროცესებიდან არ შეიძლება. მას ლომის წილი უდევს დამოუკიდებლობისათვის ნიადაგის მომზადებასა და ხალხისაგან შესაბამისი "მასალის" შექმნაში.

უდაოა, რომ კონსტანტინე გამსახურდიას ქმნილებებს,

მკერძან მაჭავარიანის შემოქმედებას, თესივ აბელაძის შედეგ-
რებს, მერაბ ბერძენიშვილის „აღგეთქვალ მგლის ლეკვებს“ და
სხვ. უფრო დიდი პოლიტიკური დატვირთვა აქონდა, ვიდრე.
მაგალითად, მიტინგების ჩატარებას (რომელთაც ასევე თავის
მხრივ აქონდა გარკვეული როლი).

4. ზემოთ თქმულიდან გამომდინარე ცალკე უნდა აღი-
ნიშნოს ე.წ. „არაეროვნული მოძრაობის“ წარმომადგენლის ვლუ-
არდ შევარდნაძის პიროვნების ფენოქენი. სამწუხაროდ, ხში-
რად გამოუცდელი პოლიტიკოსები ეშვევარდნაძის მიერ რეა-
ლურად არსებული პოლიტიკური ვითარებიდან გამო-
მდინარე გაკეთებულ ტაქტიკურ სვლებს ურთულესი
სტრატეგიული მიზნიდან მოწყვეტით, მის არსში ჩა-
წვდომის გარეშე განიხილავენ და ისე გამოაქვთ ნაჩა-
რები შეფასებები და დასკვნები მისი საქმიანობის შე-
სახებ. არადა, ობიექტურად, ექსციტიებისა და ამბიციების გა-
რეშე თუ შევაფასებთ, საქართველოს ეროვნულ-გამათავი-
სუფლებელი მოძრაობის თითქმის 200 წლიან ისტო-
რიაში, საქართველოს რუსეთიდან გამოხსნის მიმართე-
ბაში, არცერთ ქართველ ეროვნულ მოღვაწეს რეალუ-
რი ხელშესახები შედეგის მიღწევის თვალსაზრისით
არ გაუკეთებია იმაზე მეტი, რაც გააკეთა ამ პიროვნე-
ბამ (რაც, რა თქმა უნდა, სრულყოფილ არ აკნინებს სხვა
ჩვენს დიდ ეროვნულ მოღვაწეთა დაუფასებელ ღვაწლს, რომე-
ლიც ყოველივე იყო მისი მიზნების განხორციელებაში და-
საყრდენი. ინაუგურაციის წინ მოაწმინდაზე ასვლაც ამას მო-
წმობს - სიმბოლურად). ამის დასტურად შეიძლება დასახილ-
დეს ორი ფაქტი (მისი მოღვაწეობის ნაცნობ თუ ჯერ კიდევ
ბევრისათვის უცნობ სხვა შედეგებს, რომ არ შევცხოთ):

ა) საბჭოთა სისტემის რღვევაში რეალური წვლილის
შეტანა, რომლის პირდაპირი შედეგი იყო საქართველოს (და
არა მარტო საქართველოს) დამოუკიდებლობის მიღწევა.

ბ) საუკუნის ნათობსადენის საქართველოს ტე-
რიტორიაზე გატარებაში, ევრაზიის სატრანსპორტო დე-

რეჟენის შექმნაში რეალური წვლილის შეტანა და ამით დასაკლეთის ინტერესების სფეროში პრაქტიკულად მოქცევის პერსპექტივა (ბიზანტიის დაცემის შემდეგ პირველად ჩნდება რეალური პერსპექტივა), რასაც შედეგად უნდა მოჰყვეს საბოლოოდ საქართველოს ნამდვილი დამოუკიდებლობის მიღწევა, ანუ ქართული დიპლომატიის "საუკუნის გამარჯვება".

გარდა "შინ" მუშაობისა, მისი ეს "გარეთ" მუშაობაც კი არ აკნინებს, არამედ აესიბს ეროვნულ-გამათავისუფლებელ მოძრაობას და ამდღებს საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის სხვადასხვა საშუალებებით მებრძოლთა წვლილს.

5. რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში მრავალწლიანმა ყოფნამ მრავალ მიზეზთა გამო საქართველო რუსეთთან მრავალნაირი ქსელებით დააკავშირა იმაზე მეტად, ვინემ ეს სჭირდება ჩვენს ქვეყანას. სწორედ ეს არანორმალური კავშირები აძლიერებს ჩვენს მისწრაფებას (ჩვენი სრულსწრაფობით გაღვივებულს), რაც შეიძლება სწრაფად (დღესვე მოლიანად) მოვწყდეთ რუსეთს. ეს კი, თავის მხრივ, ამძაფრებს ჩვენს წინააღმდეგ მიმართული უამრავი ბოროტების მფლობელ მოსკოვის რეაქციას, რომელიც ვერ შეგუება და რომელსაც ვერ მოუნელებია სტრატეგიული საქართველოს დაკარგვის პერსპექტივა.

აქედან გამომდინარე, ჩვენს ქვეყანას რუსეთის საგარეო პოლიტიკაში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს. შესაბამისად, საქართველო მთელი თავისი დადებითი თუ უარყოფითი ავლადილებით ჩართულია დიდი გამოცდილებისა და ტრადიციების მქონე რუსი პოლიტიკოსების პროგნოზირების ველში, მთელი თავისი მოსალოდნელი შედეგებით.

შესაბამისად, ჩვენც გვჭირდება, ჩვენი შესაძლებლობებიდან გამომდინარე, პოლიტიკური პროგნოზირების საფუძველზე შემუშავებული მრავალსვლიანი, მრავალკომბინაციური, მოქნილი და მიზანმიმართული, არა ერთდღიანი, არამედ მრავალ წელზე გათვლილი, პოლიტიკის წარმოუ-

ბა. რათა გავაუწევებელყოთ ჩვენს საწინააღმდეგოდ მიმართული ბერკეტები, წინასწარ მივიღოთ ზომები სეკნთვის არასასურველი მოვლენების თავიდან აცილებისა და დასახული მიზნისაკენ ოპტიმალური, ნაკლებადფათერაკიანი გზით წინსვლისათვის (გლობალური მასშტაბით).

საქართველოს, როგორც სახელმწიფოს, ჩვენი სურვილის საწინააღმდეგოდ დაკარგული აქვს დამოუკიდებელი პოლიტიკის წარმოებასთან ერთად მეზობელ დიდ იმპერიებთან ლავირებული პოლიტიკის წარმოების წარსულის დიდი გამოცდილება (გასათვალისწინებელია სხვა მეზობლების და, განსაკუთრებით, რუსეთის იმპერიის ჩრდილში მიმალული სომხური ფაქტორიც).

ასეთ ვითარებაში უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება ქვეყნის სათავეში გამოცდილი პროფესიონალი პოლიტიკოსის ყოფნას. მითუმეტეს, თუ იგი მსოფლიოში აღიარებული ავტორიტეტული პოლიტიკური ფიგურაა, სრულყოფილად იცნობს არა მარტო მსოფლიო პოლიტიკურ არენას და მის ნიუანსებს, არამედ რუსეთის პოლიტიკის შინაარსსაც, ფლობს მსოფლიო პოლიტიკური "თამაშის" წესებს, გააჩნია პოლიტიკური პროგნოზირების უნარი, და, რაც მთავარია, შესანიშნავად იცნობს (ძველი გამოცდილებითაც) საქართველოს პოლიტიკური ეკონომიკური და ფსიქოლოგიური სინამდვილის პერიპეტეებს.

იმის ნათელსაყოფად, თუ რატომ აქვს ამას მნიშვნელობა, საკმარისია ჩვენი უახლოესი წარსულის გახსენებაც. 1985-1991 წლებში საქართველოს ვერც მაშინდელმა მმართველმა ელიტამ და ვერც ახლადდაბადებულმა პოლიტიკურმა ძალებმა ალლო ვერ აუღეს სწეულ საბჭოთა იმპერიაში 1985 წელს მიხეილ გორბაჩოვისა და ედუარდ შევარდნაძის მიერ დაწყებულ, კაცობრიობის ისტორიაში ერთ-ერთ ურთულესს და უძნელეს უნარკოზო პოლიტიკურ ოპერაციას, ე.წ. "ხავერდოვან რევოლუციას". ეი. "გარეთ" დაწყებულ პოლიტიკურ ძვრებს, მიმდინარე პროცესებს,

რომელმაც საქართველოს დამოუკიდებლობის მოპოვებისათვის სასიკეთო პირობები შექმნა.

პოლიტიკური და დიპლომატიური უნარის გამოჩენის შესაძლებლობა როდესაც გაგვიჩნდა, ნაცვლად იმისა, რომ ხელში აგვეღო პოლიტიკური ინიციატივა, ამოვდგომოდით გვერდში “ჩვენ კაცს”, მსოფლიოში დაწყებული უდიდესი ძვრების (რომელთა მნიშვნელობაც, როგორც ეტყობა ჯერ კიდევ ბევრს არა აქვს გაცნობიერებული) ერთ-ერთ ავტორს, სწორედ მაშინ გორბაჩოვისა და შევარდნაძის გინება დავიწყეთ და ვებრძოდით მათ მიერ აღებულ კურსს, რომლის მარცხიც კიდევ დიდი ხნით დაასამარებდა დამოუკიდებლობაზე ოცნებას (ამას ხომ ღრმად უნდა ჩაფიქრება).

გავიხლიჩეთ და დავერიეთ. ერთმანეთს, მოგვიცვა მასობრივმა ფსიქოზმა, კომუნისტურ წყობასა და მისი იდეოლოგიის საფუძვლებს კი არ დაუწყეთ ბრძოლა, არამედ ომი გავემართეთ ცალკეულ პიროვნებებს.

სწორედ ქვეყნის სათავეში გამოცდილი პოლიტიკოსის არყოლამ, ახლადდაბადებული პოლიტიკური ძალების დილექტანტიზმმა და გამოუცდელობამ, პიროვნულმა ამბიციებმა, მოვლენების ვიწრო გაგებამ და მათდამი ემოციურმა დამოკიდებულებამ დამოუკიდებლობის მოპოვების პროცესს ხელი კი არ შეუწყო, პირიქით, - გაგვიჭიანურა და უამრავი უბედურებაც დაგვატეხა თავს.

6. ასე რომ, ეროვნულ-გამათავისუფლებელი მოძრაობა კი არ დამარცხდა, არამედ ეროვნულ-გამათავისუფლებელ მოძრაობაში ინიციატივა ხელში აიღო მისმა ზომიერმა, რეალისტურ პოზიციებზე მდგომმა მიმდინარეობამ, რომლის მაღალპროფესიულ დონეზე წარმოებულ პოლიტიკა უდავოდ წარმატების პერსპექტივას ქმნის.

სასურველი იქნება, ეროვნულ-გამათავისუფლებელი მოძრაობის რადიკალურმა მიმდინარეობამ გადააფასოს თავისი პოლიტიკა და კონსტრუქციულ ოპოზიციაში მყოფი, თუ მხარში

არ ამოუდგება, ხელი მაინც არ შეუშალოს ორივესათვის საერთო მაზნის მიღწევასა და საბოლოო გამარჯვებაში, რომლის მაგალითსაც იძლევა ეროვნულ-დემოკრატიული და ზოგიერთი სხვა პარტიაც.

ბრძოლა ჯერ არ დამთავრებულა, ურთულესი პოლიტიკური და დიპლომატიური პროცესები ჯერ კიდევ წინაა. როგორც “შინ” ისე “გარეთ”, ხოლო, მართო საკუთარი სურვილების მიტინგებზე აფიშირებული გამოცხადებით ვერ დავძლევთ უზარმაზარი “დერეჟის” გააფთრებულ წინააღმდეგობას.

გაზ. “საქართველოს რესპუბლიკა”,
№177, 30 ნოემბერი, 1995 წ.

ო რ ი კ ი თ ხ ვ ა

ბატონ კენრი კუპრაშვილს - ეროვნული
უშიშროების საბჭოს აპარატის საინფორმაციო-
ანალიტიკური სამსახურის უფროსს და მის
პასუხთან დაკავშირების კომენტარი, რომელიც
გამომდინარეობს სამუშაოთმდ ზრდილი ნურადინ-
ფრიდონის თათბირიდან

- ბატონო კენრი, გაზეთ 'ქუთაისის' 26 ივნისის
ნომერში, რომელიც ახლახან გადმოგეცით, ჩვენ
გამოვაქვეყნეთ სტატისტიკური მონაცემები დღევანდელი
საქართველოს ზნეობრივ სახეზე.

ძალზე საგანგაშო ციფრებია.

სხვა რომ არაფერი ვთქვათ, საქართველოში ბოლო
სამი წლის განმავლობაში ყოველ ასიათას კაცზე
დანაშაულის საერთო რაოდენობამ 50 ათასს გადააჭარბა.

რა შეფასებას მისცემთ ამ სტატისტიკურ
მონაცემებს? რაში ხედავთ მის გამოძწევებში და
რა უნდა გაკეთდეს მდგომარეობის გამოსწორებისათვის?

- სამწუხაროდ პირადად მე ამ მონაცემებს მთლიანობაში
ვერ ვფლობ. გაზეთ 'ქუთაისის' იმ ნომერს, რომელიც თქვენ

გადმომეცით. დადი გელისყურით გავეცნობი და შესაბამისად უფრო სრული წარმოდგენა მექნება. მაგრამ ერთი რამ ახლავს შეიძლება ითქვას: დანაშაულობათა ზრდა, თუ ამ საკითხს გლობალურად შევხედავთ, დამახასიათებელია ჩვენი სამშობლოს მდგომარეობაში მყოფი ქვეყნისათვის.

გარდამავალ პერიოდში ამერიკაშიც, საფრანგეთშიც, ინგლისშიც და სხვა ქვეყნებშიც დანაშაულობათა მხრივ ანალოგიური მდგომარეობა იყო. ეს პროცესი მართალია, ტკივილიანი. მაგრამ კანონზომიერია. თუმცა აქვე უნდა ითქვას, რომ ჩვენთან ისევე, როგორც ბევრი სხვა რამ, უფრო მსაურ სახეს იღებს. დამოუკიდებლობის მოპოვების პროცესიც ჩვენში ძალზე მძაფრ ფორმებში მიმდინარეობდა. უსაზღვროდ დიდი იყო როგორც ამბიციური, ისე ემოციური დატვირთვა.

- ალბათ, გეოპოლიტიკური მდგომარეობა და ამის გამო უცხო ძალების დაინტერესებაც ბევრ რამეს განსაზღვრავს.

- რასაკვირველია, მით უფრო, რომ ჩვენ თვითონ ემოციური ხალხი ვართ, ადვილად აგზნებადი, ამასთან დიდია ამბიციურობის უარყოფითი მუხტიც და ბევრი სხვა ფაქტორი, რომლებიც მთლიანობაში კიდევ უფრო ძაბავდა მდგომარეობას. გარდამავალი პერიოდის სხვა პროცესებთან ერთად ესეც მოწესრიგდება, ყველაფერი დალაგდება და ყველაფერს თავისი სახელი დაერქმევა.

- ალბათ, ეკონომიური მდგომარეობის გაუმჯობესების კვალდაკვალ...

- რა თქმა უნდა. ეკონომიური მდგომარეობისა.

ფსიქოლოგიური და ყველა სხვა ბარიერი ნელა, მაგრამ თანმიმდევრულად მოწესრიგდება და დუდილის პროცესი დამთავრდება.

გარდამავალი პერიოდისათვის დამახასიათებელია, რომ ასპარეზზე გამოდის ბევრი საეჭვო პიროვნება - ყალთაბანდები, ქოუელსაირი ჯურის ავანტიურისტები. გარდამავალ პერიოდში ისინი არა მარტო ზედაპირზე ტივტივებენ, არამედ ზოგჯერ მართვის სადავებიც უჭირავთ, მათ შორის ხელისუფლებასა და სხვა მნიშვნელოვან რგოლებში. დუდილის პროცესის დამთავრების კვალობაზე ეს საკითხიც მოგვარდება და მდგომარეობა არსებითად გარდაიქმნება.

- *დმერთმა გისმინოს... 31 ივლისი ძალიან ახლოს არის, ამიტომ შემთხვევითი არ უნდა იყოს მდგომარეობის გამწვავება კოდორის, იგივე დალის ხეობაში, კერძოდ ინციდენტები, რომლებიც ხეობის ჩრდილოეთ ნაწილში ხდება.*

რა ჩანს პერსპექტივაში?

- ეს მეტად რთული პროცესია, რადგან ჩვენ ისეთნაირად დაკარგეთ აფხაზეთი. არა, დაკარგვას ნუ დავარქმევთ. დაკარგვა არ შეიძლება ითქვას, ვთქვათ, დროებით დაუთმო-თქო. ქართველ კაცს იმის გაფიქრებაც კი არ შეუძლია, რომ ჩვენ აფხაზეთი დაკარგეთ. ამას რომ ასე ვფიქრობდე, მაშინ შეიძლება თავიც არ ვიცოცხლო. ასეთ რამეს ნამდვილად ვერ გავუძლებ.

ახლა აფხაზეთის დაბრუნების ძალზე რთული პროცესი მიმდინარეობს. რადგან დემოკრატიის გზას დავადექით და ევროკავშირში შესვლა გვინდა, ხშირად გვიწევს ანგარიში

გაქვეყნით ზოგიერთ ფაქტორს, ეს კი ტაქტიკაზეც ახდენს გავლენას. ჩვენს მშვიდობიან პროცესს თავისი კანონზომიერებანი აქვს და უხეშად რომ ვთქვათ, თამაშის წესიც უნდა დავიცვათ და ზოგიერთი სხვა რაღაც. მითუმეტეს, რომ აფხაზეთის უკან დგას სხვა ძალა. უფრო ზუსტად რომ ვთქვათ, აფხაზეთთან ჩვენ არც არასდროს გვიომია და არც არაფერი გვაქვს საომარი. სხვა რომ არაფერი, 80 ათას კაცს როგორ დაუწყებთ ომს? ის ქართველი რა ქართველია, რომ 80-ათასიან ერს დაუწყოს ომი და ებრძოდეს.

გვეომება აფხაზსაფარებული უზარმაზარი ძალა და ამ ძალასთან ურთიერთობას, მის განეიტრალებას ძალზე დიდი ძალისხმევა ესაჭიროება, უპირველეს ყოვლისა პოლიტიკური. მხოლოდ ამ გზით შევძლებთ მოვიგოთ არათანაბარი „თამაში“ და გარეშე უხეშ ძალას ხელიდან გამოვვლიჯოთ ჩვენი მშვენიერი კუთხე.

ესაუბრა ალ.შენგელია

გაზ. „ქუთაისი“.

№77, 1997 წლის 15 ივლისი

ყველაზე ეფექტიანი საბრძოლო იარაღი

მოცე საუკუნის ბოლოსათვის ტელეკომუნიკაციების, კავშირგაბმულობისა და გამოთვლითი ტექნიკის ფართოდ დანერგვის შედეგად, აქტიურად ვითარდება ინფორმაციის შექმნის, გავრცელების, გარდაქმნისა და მოხმარების სფერო. აღამიანს გეოგრაფიული სივრცის პრაქტიკულად ყველა წერტილში შესაძლებლობა აქვს საინფორმაციო ქსელებით მისთვის სასურველ დროს, ოპერატიულად მიიღოს სხვადასხვა სახისა და დანიშნულების სრული და უტყუარი ინფორმაცია დედამიწის ნებისმიერი წერტილიდან და არა მარტო ჩვენი პლანეტიდან. ხდება მასობრივი ინფორმაციის საშუალებათა საქმიანობის ტრანსფორმაცია ინფორმაციის შექმნისა და გავრცელების ფორმების თვალსაზრისით, ვითარდება და საინფორმაციო ქსელებში ერთვება ციფრული ტელევიზია. მსოფლიო მასშტაბით იქმნება გლობალური საინფორმაციო ინფრასტრუქტურა, ყალიბდება როგორც ეროვნული, ისე მსოფლიო საინფორმაციო სივრცე.

კაცობრიობის განვითარების ტენდენციები მოწმობს, რომ ამ ახალი საინფორმაციო ტექნოლოგიებისა და საინფორმაციო სივრცის ათვისებაში ჩამორჩენა, პრაქტიკულად მსოფლიოს ცივილიზებული განვითარების პროცესიდან ქვეყნის ამოვარდნას ნიშნავს.

დღეს ცივილიზებულ სახელმწიფოებში უდიდესი ყურადღება ეთმობა თანამედროვე საინფორმაციო სივრცის

ფორმირების პროცესებს (მაგ. აშშ-ის გადაწყვეტილება 1998 წლიდან ციფრულ ტელემაუწყებლობაზე გადასვლის შესახებ, რუსეთის მიზანმიმართული ლტოლვა საკუთარი გლობალური ქსელების სხეებისთვის თავსმოხვევის, დსთ-ს საინფორმაციო სივრცის შექმნისა და მასში დომინირებისათვის და სხვ.), რადგანაც იგი მიაჩნიათ პროგრესის გზაზე ახალ, განუსაზღვრელ შესაძლებლობათა გარანტიად და, რაც მთავარია, ეროვნული უშიშროების განმტკიცების, თავიანთი იდეოლოგიისა და პოლიტიკური გეგმების განხორციელების უმოკლეს გზად. ამიტომაც ამ ქვეყნებში ან უკვე შეუმუშავებელია, ან აქტიურად მუშავდება საინფორმაციო სივრცის კონცეფციები, პროგრამები, მათი ათვისების პ რ ო ბ ლ

სამწუხაროდ, დღეს საქართველოს საინფორმაციო სივრცე, გასაგები მიზეზების გამო, არის იმდენად უსისტემო, შეზღუდული, განუვითარებელი და ღარიბი თავისი ძალური ხაზებით, რომ იგი გარდაუვალად მოახდენს ზეგავლენას ჩვენი საზოგადოებისა და სახელმწიფოებრიობის განვითარების ხარისხზე. გახდება თანამედროვე ეპოქისათვის დამახასიათებელ ცივილიზებულ პროცესებში ჩვენი ჩაბმის ძალიან ნელი ტემპის უმთავრესი მიზეზი. რადგინდ გასაზიარებელი უნდა იყოს ეს „გასაგები მიზეზები“ (სახელმწიფოს მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობა და სხვ.), თანამედროვე ცივილიზაციის განვითარების ფონზე ამ პრობლემის პრიორიტეტულობის გაუცნობიერებლობა და მისდამი უყურადღებობა ქვეყნის მომავლის წინაშე დანაშაულის ტოლფასია (ტელეკომუნიკაციებისა და ინფორმატიზაციის განვითარების შინაარსი და პერსპექტივა დღეს იძლევა იმის შანსს, რომ სწრაფად დაეძლიოთ, განვითარების თვალსაზრისით, ისტორიული მიზეზებით განპირობებული ის გამსხვავება, რომელიც ჩვენსა და დასავლეთის ქვეყნებს შორის არსებობს). ამან უკვე განაპირობა ბევრ საკითხში ჩვენი წამგებიანი მდგომარეობა. მაგალითისათვის

ცელესაუწყებლობის შესაძლებლობათა გასოყენების პრობლემაც კი არა. დღეს გაელენისათვის, ქვეყნებისა და ხალხებისათვის სიკვდილისათვის ბრძოლაში ცივილიზებული სახელმწიფოები საინფორმაციო ომებს ანიჭებენ უპირატესობას. ამიტომაც ტანკებით კი არა, ინფორმაციით აწარმოებენ „ხავერდოვან ომებს და დაპყრობებს“. „საბრძოლო იარაღებს“ შორის კი ტელემაუწყებლობას ერთ-ერთი პრიორიტეტული ადგილი უჭირავს და მისთვის სახსრებს არ ზოგავს (მიზანმიმართულობა, შინაარსი, ხარისხი, ფსიქოლოგიური ზეგავლენა...).

ჩვენ კი, საერთოდ „გვახასიათებს“ საინფორმაციო საშუალებების ფლობისა და განკარგვის როლისა და მნიშვნელობის შეუფასებლობა. რადგანაც არსად ისე არ გვიჭირს მიზანმიმართულობა, ძალისხმევა და თანხების გაღება, როგორც საინფორმაციო საშუალებათა ამოქმედებისა და მათი ქვეყნის სამსახურში ჩაყენებისათვის. (აქ სწორედ სახელმწიფო ინტერესებისათვის მათი გამოყენება იგულისხმება, თორემ ერომანეთის დასაგესლად, ბოლმის გადმოსანთხევად თუ დაგვჭირდა, გაზეთს გამოვცემთ კი არა, კავშირგაბმულობის საკუთარ თანამგზავრსაც შევიძენთ). ცნობილია, რომ საქართველოს პრეზიდენტი ძალისხმევას არ აკლებს ამ პრობლემის მოგვარებას, მაგრამ ჩანს, სამოხელეო აპარატისა თუ მავანთა „მოუმწიფებლობას“ (გამონაკლისების გარდა) აწყდება.

აქედან გამომდინარე ჩვენი ტელემაუწყებლობა, რომელიც სრულყოფილად თვით თბილისშიც კი ვერ ვრცელდება (უფრო მეტიც, მთელ რიგ რეგიონებში უცხო ქვეყნების ტელეარხები დომინირებენ), რა თქმა უნდა, ვერ იქნება სათანადოდ გამოყენებული ჩვენი სახელმწიფო პოლიტიკის რეალიზაციისათვის (მაგალითად, თუნდაც კონფლიქტების თავიდან აცილებისა თუ მათი მოგვარების პროცესებში და სხვ.).

მეორე მაგალითად „ინტერნეტის“ ქსელი შეიძლება

მოუცატანოთ, რაიმე დროზე მსოფლიოში ინფორმაციის მიღებისა და გავრცელების ერთ-ერთი მასობრივი და ეფექტური საშუალებაა. მასში დღეს 30 მილიონზე მეტი კომპიუტერით ჩართული, თან ყოველდღიურად დიდი სისწრაფით იზრდება მათი რიცხვი (რატაც ორიოდ წლის წინ მისით სარგებლობდა მკვნიერების, სახელმწიფო მოხელეების, განათლების მმსაკის და სხვ. აბონენტების შეზღუდული წრე). ეს ქსელი უდაოდ არის დიდი მომავლის მქონე ინფორმაციის ამოწურავი წყარო (ამის მაგალითია აშშ-ის პრეზიდენტის ძალისხმევა მისი დანერგვისა და გავრცელებისათვის და განსაკუთრებული ყურადღება ამერიკის სკოლების მოსწავლეების მიერ „ინტერნეტის“ ქსელის გამოყენების პრობლემისადმი). ჩვენ სათანადოდ არ გვაქვს ეს გაცნობიერებული; აქედან გამომდინარე არ ეთმობა ჯეროვანი ყურადღება ამ ქსელის დანერგვასა და გამოყენებას (თუნდაც ჩვენი შესაძლებლობების ფარგლებში). აფხაზებმა უკვე აუღეს ალღო ამ სიახლის შესაძლებლობებს და წარმატებით იყენებენ ჩვენს წინააღმდეგ წარმოებულ საინფორმაციო ომში. მაგალითად, ქსელში <http://hypatia.ss.uci.edu/gpacs/abkhazia> და <http://www.abkhazia.com/map.htm> მისამართებზე მოთავსებული მასალები, მთელ მსოფლიოში მრავალმილიონიან აუდიტორიას აწვდის ტერმინული და არაბიული ინფორმაციას აფხაზეთის ისტორიის, მოსახლეობის, კულტურის, გეოგრაფიისა და დღევანდელობის შესახებ. აქვე მოთავსებულია შესაბამისი განწყობილებით შექმნილი აფხაზეთის რუკაც.

ქვეყნის წინაშე დგას აუცილებლად მოსაგვარებელი ფართომასშტაბიანი პრობლემა, რადგან საქართველოს საინფორმაციო სივრცის განვითარება და დაცვა არის ეროვნული უშიშროების ერთ-ერთ უმთავრესი გარანტია.

განვითარებული საინფორმაციო სივრცე ჩვენი ქვეყნის მსოფლიოსთან ეფექტიანი და სისტემური ურთიერთობის უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი უნდა გახდეს. შესაბამისად ამ პრობლემის მოგვარებამ პრიორიტეტულ საკითხთა შორის უნდა

დაიშკიდროს ადგილი. რათა გატარებული ღონისძიებების შედეგად შესაძლებელი გახდეს არსებული და ჩამოყალიბებადი ტელესაკომუნიკაციო სისტემების საფუძველზე საინფორმაციო ურთიერთობის განვითარება და მათი საერთაშორისო სტანდარტების დონეზე აყვანა. პრობლემის გადაჭრის პროცესში, შეიძლება, შეიქმნას სპეციალური დეპარტამენტი ან კავშირგაბმულობისა და ფოსტის სამინისტრო გადაკეთდეს კავშირგაბმულობისა და ინფორმატიზაციის სამინისტროდ და აღიჭურვოს შესაბამისი ფუნქციებით და ა.შ.

დღეს საქართველოს საინფორმაციო სივრცის ფორმირებასა და მსოფლიო საინფორმაციო სივრცეში თანასწორუფლებიანობის საფუძველზე მის სრულყოფილად ჩართვას ათერხებს:

- ჩამორჩენა ქვეყნის საინფორმაციო ინფრასტრუქტურის განვითარებაში, უპირველეს ყოვლისა, გამოთვლითი ტექნიკის, კავშირგაბმულობისა და ტელეკომუნიკაციების საშუალებათა დანერგვაში, ქვეყნის კომპიუტერიზაციასა და ტელეფონიზაციაში;

- ჩამორჩენა ეროვნული საინფორმაციო კანონმდებლობის განვითარებაში (საინფორმაციო ქსელების ჩარჩოებში ქრება სახელმწიფოს გეოგრაფიული და გეოპოლიტიკური საზღვრები, საჭირო ხდება შესაბამისი კანონმდებლობა, ეროვნული უშიშროების გარანტიები);

- ჩვენი ქვეყნის მოქალაქეთა დაბალი საინფორმაციო-სამართლებრივი კულტურა;

- სახელმწიფო ორგანოების, საზოგადოებრივი გაერთიანებების, მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების მხრიდან საინფორმაციო სივრცის ფორმირების პრობლემებისადმი სრული უყურადღებობა;

- ინფორმატიკის სფეროში სახელმწიფო სამეცნიერო გამოკვლევებისადმი ფინანსური მხარდაჭერის უქონლობა.

პირველ რიგში საჭირო იქნება შესაბამისი მაღალკვალიფიციური სპეციალისტების მონაწილეობით შემუშავდეს საქართველოს საინფორმაციო სივრცის

კონცეფცია და ამ კონცეფციის რეალიზაციის სახელმწიფო პროგრამა, რაშიც სასურველია გათვალისწინებულ იქნეს:

- საქართველოს საერთო საინფორმაციო სივრცის შესახებ კონცეპტუალურ დებულებათა დამუშავების, მუდმივი სრულყოფისა და განვითარების მექანიზმი;

- საინფორმაციო სივრცის ფორმირებისა და განვითარების ეტაპები;

- საინფორმაციო სფეროში ნორმატულ-სამართლებრივი ველის შევსება;

- ინფორმაციისა და ტელეკომუნიკაციის სფეროში ეროვნული ინტერესების დაცვა;

- საინფორმაციო სივრცის ფორმირებისათვის გაწეული საქმიანობის დაფინანსებისა და კოორდინაციის მექანიზმის შემუშავება.

- საინფორმაციო სივრცის ფორმირების პროცესის ეფექტური რეგულირებისათვის ქმედითი ზომების მიღება (რათა თავიდან იქნეს აცილებული საინფორმაციო სივრცისათვის დამახასიათებელი უარყოფითი შედეგები. მაგ., ჩვენთან მტრულად განწყობილი მეზობელი სახელმწიფოების ძალისხმევით გავრცელებულ ქსელებს შეეძლებათ ეროვნული უშიშროებისა თუ სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ინტერესებისათვის ზიანის მოტანა: ცრუ და მავნე ინფორმაციისა და დეზინფორმაციის გავრცელება, საქართველოს საინფორმაციო რესურსებიდან მნიშვნელოვანი მონაცემების უკონტროლო გადინება, ეკონომიკისა და სხვ. დარგების განვითარების წინააღმდეგ მიმართული ინფორმაციული დივერსიები და ა.შ.).

გაზ. „საქართველოს რესპუბლიკა“.

ა.192, 10 აგვისტო. 1997 წელი

სარჩევი:

ჩვენი პოლიტიკის ზოგიერთი მომენტის შესახებ	1
კი არ ველოდოთ. არაძვედ ვეძალოთ	10
გზა დემოკრატიისაკენ. ტოტალიტარიზმიდან გამოსვლის პროცესი	16
ესტონეთის სახალხო ფრონტის ყრილობა	31
ესტონეთის სახალხო ფრონტის ყრილობაზე	36
დამოუკიდებლობის ესტონური გზა	40
რა მოელის უკრაინას? (სასაზღვრო პრობლემების შესახებ)	46
ეროვნული მეობისა და იერსახის შესანარჩუნებლად რუსეთის პოლიტიკა საქართველოში და ქართველი ინტელიგენცია XIX საუკუნის 40-50-იან წლებში	51
სახელმწიფო დროშაზე შავი ფერის გამო	69
სახელმწიფოზე, პარლამენტზე. ოპოზიციაზე და სხვაზე მსოფლიოში მიმდინარე პროცესების ჭრილში	75
განუსაზღვრელ შესაძლებლობათა გარანტი	87
"გამარჯვებას გააზრებული მოქმედება, მოთმინება და დრო სჭირდება"	90
მომზადებული კადრები + რეორგანიზებული სახელმწიფო მმართველობითი ორგანოები = ეფექტურ საბაზრო ეკონომიკას	98
ინტელიგენცია და ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა. (ზოგიერთი შტრიხი)	104
დღეს პოლიტიკა არაპროფესიონალთა პროფესიად იქცა	121
გვჭირდება პროფესიული კავშირი	127
ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა არ დამარცხებულა	133
ორი კითხვა	142
ყველაზე ეფექტიანი საბრძოლო იარაღი	146

ტექნიკური რედაქტორი: შ. კონიაშვილი
კორექტორი: ნ. ხვადაგანი

შპს 69

ტირაჟი 1000

შეცვლა მიღებულია 30.9.97 წ. ხელმოწერილია დასაბეჭ-
დად 3.10.97 წ. ანაწყოების ზომა 1/16. 60X84 ქალაქი
ოფსეტით №1 65 გრ. პირობითი საბეჭდო თაბახი 10.5 ფორ-
მების რაოდენობა 10. ბეჭდვა ოფსეტური წესით. დაიბეჭდა
და აიკინა სამხედრო კარტოგრაფიულ ფაბრიკაში. ლ
გუდიაშვილის ქ.